

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ (1248-1250)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF KOÇER

İSTANBUL, 2021

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ (1248-1250)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF KOÇER
(170121007)

Danışman
(Prof. Dr. Fahameddin Başar)
İkinci Danışman
(Prof. Dr. Ebru Altan)

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2021

23/09/2021

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Anabilim Dalı'nda 170121007 numaralı Elif KOÇER'in hazırladığı "Yedinci Haçlı Seferi (1248-1250)" konulu Tarih Tezli Yüksek Lisans tezi ile ilgili 2. Tez Savunma Sınavı, 23/09/2021 Perşembe günü saat 10 :00 'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı tarihinde, saat da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR	23/09/2021...	KABUL
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet USTA	23/09/2021...	KABUL
Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZTÜRK	23/09/2021...	KABUL
(İkinci Danışman) * Prof. Dr. Ebru ALTAN	23/09/2021
	.../.../20...

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Elif Koçer

DÜZELTME METNİ

- 1- Giriş kısmına Yedinci Haçlı Seferi'nin kaynak ve Araştırma eserleri ve Haçlı Seferlerine genel bakış adlı başlıklar adında A ve B kısımları eklendi.
- 2- Tezde yer alan üç bölümde her bölüm başı ve sonuna kısa paragraflar eklenerek bölümler hakkında bilgi verildi.
- 3- Abstract kısmında yer alan Arapça temelli özel isimlerin transkripsiyonlu halleri düzeltildi.
- 4- İçindekiler kısmı, dipnot ve kaynakça düzeltildi. Görsel olarak verilen resim ve haritaların internet adresleri kaynakça'ya eklendi.

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılmasında ve hazırlanma sürecinde desteklerini esirgemeyen ve her zaman yardımcı olan çok kıymetli Prof. Dr. Fahameddin Başar ve Prof. Dr. Ebru Altan, Doç. Dr. Murat Öztürk ve Dr. Öğr. üyesi Ahmet Usta hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, tercüme ve son okumalardaki katkılarından dolayı değerli arkadaşlarım Mevlana Sırtlı'ya ve Aylin Külahçı'ya, yardımlarından dolayı İsmail Koçuk'a ve Sümeyye Çağlar'a, ihtiyaç duyduğum eserlerin temininde yardımcı olan Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Kütüphanesi'nin değerli çalışanlarına ve nihayet çalışmalarım sırasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen başta annem Ayşe Çelik'e, babam Kerep Çelik'e ve eşim Hakkı Koçer'e teşekkür ederim.

Elif Koçer

YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ (1248-1250)

Elif KOÇER

ÖZET

Alman İmparatoru II. Friedrich ile Eyyûbi Sultanı el-Kâmil arasında 1229 yılında yapılan ve 10 yıl geçerli olan Yafa Antlaşması ile Kudüs savaşmadan Haçlılara teslim edilmişti. 1244 yılında Eyyûbi Sultanı el-Melikü's-Sâlih Hârizmli askerlerin desteğiyle Kudüs'ü Latinlerden geri aldı. Bunun üzerine Papa IV. Innocentius yeni bir Haçlı Seferi için çağrıda bulununca Fransa Kralı IX. Louis haçı kabul etti. Louis, üç yıl süren sefer hazırlıklarından sonra Ağustos 1248'de deniz yoluyla Doğu'ya hareket etti ve ordusuyla beraber 17 Eylül'de Kıbrıs'ta karaya çıktı. Burada yapılan müzakereler sonucunda Haçlı ordusunun önce Mısır üzerine yürümesine karar verildi. Bu arada Kral Louis Kıbrıs'ta sefer için uygun mevsimi beklerken papa, Moğollara elçi heyeti göndererek ittifak yapmak istemiş, ama sonuca varamamıştı. Haçlı ordusu ise Mayıs 1249'da Kıbrıs'tan denize açıldıktan sonra Haziran'da Dimyat önüne ulaştı. Şehrin savunulamayacağı anlaşılınca halk Dimyat'ı boşaltmış ve Mansûre'ye çekilmişti. Böylece Haçlılar kolayca şehri ele geçirdi ve Kahire üzerine yürümeye hazırlandılar. Eyyûbi ordusu ise Mansûre'de ordugâh kurmuştu. Bu sırada Sultan el-Melikü's-Sâlih vefat edince hanımı Şecerüddür, sultanın oğlu Turanşah'ı el-Cezîre'den çağırdı ve o gelinceye kadar da yönetimi ele aldı. Turanşah süratle Kahire'ye ulaşıp yönetimi devraldıktan sonra Haçlılara yiyecek ve diğer ihtiyaç malzemelerini taşıyan gemileri ele geçirdi. Kısa sürede baş gösteren açlık ve salgın hastalık yüzünden Kral Louis geri çekilmek zorunda kaldı. IX. Louis, daha önce Sultan el-Melikü's-Sâlih'in kendisine yaptığı teklifi görüşmek üzere Turanşah'a elçi gönderip Kudüs karşılığında Dimyat'ı terk etmeyi önerdi; ama bu kez Eyyûbiler teklifi kabul etmedi. Bu sırada Haçlıları takibe koyulan Mansûre'deki memlûkler IX. Louis ile askerlerini esir almayı başardılar. Kral Louis,

6 Mayıs 1250'de Dimyat'ı teslim etmesi karşılığında serbest bırakıldı; ama askerlerini kurtarmak için bir milyon altın fidye ödemesi gerekti. Bunu takiben Akkâ'ya çekilen kral burada dört yıl daha kaldı ve bu arada Moğollarla ittifak kurmaya çalıştı. Sonunda ise ülkesindeki iç meselelerden dolayı geri dönmek zorunda kaldı. Neticede Yedinci Haçlı Seferi Doğu'daki Haçlılara hiçbir fayda sağlamamıştı. *Yedinci Haçlı Seferi (1248-1250)* adlı bu Yüksek Lisans tezinde Eyyûbi ve haçlı ilişkileri siyasi açıdan kaynaklara ve katkı sağlayan diğer çalışmalara dayanarak kronolojik bir şekilde incelenip Eyyûbi sultanı el-Melikü's-Sâlih ve sonrasında Mısır'da değişen siyasi dinamikler ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: IX. Louis, Dimyat, Mansûre, Mısır, Eyyûbiler, Şecerüddür, Memlûkler, Moğollar

SEVENTH CRUSADE 1248-1250

Elif KOCER

ABSTRACT

Jerusalem handed over to the Crusaders without a fight with the Treaty of Jaffa, which was valid for ten years and signed by German Emperor Friedrich II and Ayyūbi Sultan al-Kāmil in 1229. After that in 1244, the Ayyūbid sultan al-Şāliḥ regained Jerusalem from the Latins with the support of Khwārizmian soldiers. Therewith, Pope Innocentius IV issued a call for a new Crusade and Louis IX, who was the king of France, took the cross. After a three-year of preparation for this Crusade, Louis IX moved to the east by sea in August 1248, and Louis landed in Cyprus on September 17 with his army. As a result of the negotiations held in Cyprus, marching on Egypt in the first place was decided. In the meantime, while Louis IX was waiting for the appropriate season for the campaign in Cyprus, pope Innocentius IV wanted to make an alliance with the Mongols by sending a delegation, yet he could not achieve his goal. On the other hand, the Crusader's fleet arrived in Damietta in June after they sailed from Cyprus in May 1249. When the public understood that the city could not be defended, people evacuated Damietta and retreated to al-Manşūrah. Thus, Crusaders easily conquered Damietta and prepared to march on Cairo. On the other hand, Ayyūbid army had set up camps in al-Manşūrah at the time. Meanwhile, when the Sultan al-Şāliḥ passed away, his wife Shadjar al-Durr summoned al-Şāliḥ's son Tūrānshāh from al-Djazīra, and she took government in hand until Tūrānshāh came to Cairo. After Tūrānshāh arrived in Cairo quickly and took the lead, he seized the ships carrying food and other supplies to the Crusaders. Due to the starvation and epidemic that soon began, King Louis made a decision to withdraw. Louis IX sent an ambassador to Tūrānshāh in order to discuss the proposal made by al-Şāliḥ to him before and suggested leaving Damietta in return

for Jerusalem; however, Ayyūbids did not accept this condition at the time. In the meantime, Mamlūks in al-Manṣūrah followed the Crusaders and managed to take Louis IX and his soldiers captive. King Louis was released in exchange for surrendering Damietta on May 6, 1250; however, he had to pay a million-gold ransom to save his soldiers. Afterwards, the king, who had withdrawn to Akkā, stayed there for four more years, and he tried to form an alliance with the Mongols during this period. Eventually, he had to return due to the internal affairs in his kingdom. Consequently, Seventh Crusade could not provide with any favours to the Crusaders in the East. In the current master's degree thesis named Seventh Crusade (1248-1250), the expedition of Louis IX to Egypt, the Muslim- Crusader relations in this process and the changing political situation in Egypt was examined in a chronological manner, based on original sources other contributing studies.

Keywords: Louis IX, Damietta, al-Manṣūrah, Egypt, Ayyūbid, Shadjar al-Durr, Mamlūks, Mongols

ÖNSÖZ

1096 yılında başlayan Haçlı seferleri, Doğu ile Batı'yı iki yüzyıl boyunca karşı karşıya getirmiş ve dünya tarihini derinden etkilemiştir. Batı dünyası Anadolu ve bütün Yakındoğu'yu ele geçirip Doğu'da yeni bir düzen kurmak gayesindeydi. Birinci Haçlı Seferi (1096-1099) sayesinde Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus'ta devletler kuran Latinler bu şekilde bölgeye yerleşmişlerdi. Fakat 1144 yılında İmâdeddin Zengî'nin Urfa'yı yeniden fethiyle Batılılar bu kazanımlarını kaybetmeye başlayınca Batı dünyası bir kez daha büyük kuvvetlerle Doğu'ya yöneldi. Ancak İkinci Haçlı Seferi'nin (1147-1148) başarısızlığa uğraması Doğu'daki Haçlı devletleri açısından adeta bir dönüm noktası oldu ve bunu takip eden dönemde İslâm dünyası Nûreddin Mahmud liderliğinde yükselişe geçerken Kudüs Krallığı'nın çöküşü hız kazandı. Ardından 1187 yılında Selâhaddin Eyyûbî Kudüs'teki Haçlı hâkimiyetine son verdi. Bunun üzerine Kudüs'ü geri almak için düzenlenen Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192) amacına ulaşamamış olsa da Akkâ'nın zaptı ile Haçlılar bölgede tutunmayı başarmışlardı. Bunu takip eden dönemde Haçlıların hedefi Mısır olmuştur. 1204 yılındaki Dördüncü Haçlı Seferi aslında Mısır'daki Eyyûbîler üzerine planlanmış, ama daha sonra hedefinden saparak İstanbul üzerine yönelmiş ve Bizans'ın parçalanmasına yol açmıştır. Nihayet Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221) sırasında Latinler Mısır'a ayak basmışlar, Dimyat'ı işgal etmek suretiyle bazı başarılar kazanmışlarsa da sonunda yenilgiye uğrayarak bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Akabinde Altıncı Haçlı Seferi sırasında Kudüs hiç beklenmedik bir şekilde İmparator II. Friedrich ile Eyyûbî Sultanı el-Kâmil arasında yapılan bir anlaşmayla Haçlılara teslim edilmiştir. Ancak 1244 yılında Sultan el-Melikü's-Sâlih Hârizmli askerlerin yardımıyla Kudüs'ü geri almış, böylece Latinler Kudüs'ü kesin olarak kaybetmişlerdir.

Bu kez 1248'de Fransa Kralı IX. Louis liderliğindeki Haçlı ordusu Kudüs'ü geri almak arzusuyla Mısır'a yönelmiştir. Bölge tarihi açısından önemli gelişmelerin

yaşandığı bu yedinci sefer sırasında Müslümanlar ile Haçlılar arasındaki mücadele bütün hızıyla devam ederken Sultan Sâlih'in ölümü üzerine Mısır'da iktidar Eyyûbîlerden Memlûklere geçmiştir. Bu durum ise bölge tarihi açısından siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan yeni bir dönemin başlamasına sebep olmuştur.

Yedinci Haçlı Seferi (1248-1250) adını taşıyan bu tez Fransa Kralı IX. Louis'nin gerçekleştirdiği Haçlı Seferini konu almaktadır. Bu tezde seferin ilanından sonra yapılan malî ve askerî hazırlıkların tamamlanması Eyyûbî-Haçlı ilişkilerinin diplomatik ve askerî boyutlarının geniş bir çerçevede ele alınması amaçlanmıştır. Çalışma sırasında Latin, İslâm kaynakları ve Süryânî kaynaklar temel alınmış ayrıca konuya katkı sağlayan araştırma eserleri de göz önünde bulundurulmuştur. Eyyûbî-Haçlı ilişkilerinin siyasi konjonktürde diplomatik ve askeri boyutlarını geniş bir çerçevede ele almayı amaçlayan bu tez, giriş ve sonuç kısımlarının dışında üç bölümden oluşmaktadır. Girişte çalışmanın kapsadığı döneme dair birincil kaynaklar ve müelliflerine dair bilgiler sunulmuş, ayrıca konuya dair araştırma eserlerinden bahsedilmiştir.

Tezin birinci bölümünde, Yedinci Haçlı Seferi öncesi doğu ve batıdaki siyasi durum genel hatlarıyla kısa bir şekilde ele alınmıştır. Haçlıların doğuya tekrar yönelme fikirlerinin doğmasına sebep olan hadiseler, Baronların Haçlı Seferi, 1244 Gazze Savaşı ile başarısızlıkla sonuçlanan bu seferlerin ardından gerçekleşen Yedinci Haçlı Seferine ortam hazırlayan olaylar ele alınmıştır.

İkinci bölümde Yedinci Haçlı Seferinin ilan edilmesinden sonra IX. Louis'nin sefer için hazırlıklara başlaması ile Kıbrıs üzerinden yapılacak bu yeni sefer için Eyyûbîlere karşı Moğollara elçilik heyeti gönderilmesi hususlarına değinilmiştir. Fakat ilerleyen safhalarda bu girişimin sonuç vermemesi üzerine Haçlıların kendi siyasetlerine yönelerek Kıbrıs üzerinden Dimyat'a gitmeleri ile şehri ele geçirmeleri anlatılmıştır. Arıca bu bölümde Haçlıların Nil'den geçiş planları ile Robert d'Artois'nın Mansûre baskınına da yer verilmiş, bölümün sonuna doğru da şiddetlenen Haçlı Eyyûbî savaşları ve Eyyûbî hanedanında yaşanan değişimlere dikkat çekilmiştir.

Üçüncü bölümde el-Melik'ül Muazzam Turanşah'ın iktidarı devralması ile Haçlı ordusunun bölgeden geri çekilmeye başlama süreci anlatılmış, daha sonra da gerçekleşen Fariskur Savaşı ve bunun sonucunda IX. Louis'nin esir edilmesine değinilmiştir. Bölümün devamında bu esaret sonrasında Haçlıların durumuna ve Dimyat'ın teslim edilmesine yer verilmiştir. Son olarak Moğolların Batı'ya doğru hareket etmelerinin Haçlılar ve İslam devletlerine etkilerinden söz edilerek IX. Louis'nin ülkesine dönmesi anlatılmıştır.

Çalışmanın sonunda ek olarak Yedinci Haçlı Seferine ait haritalar, minyatürler ve mektuplara ait görseller eklenmiştir. Ayrıca Latince veya Arapça kökenli şahıs, yer ve müellif adları birincil kaynaklarda ve araştırma eserlerinde farklı şekillerde yazıldığı için bu isimleri mümkün olduğu kadar aslına uygun yazmak adına *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'ndeki yazım usulleri ile ilgili kaynaklardaki ifadeler esas alınmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	16
1. YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ ÖNCESİNDE DOĞU'DA SİYASÎ DURUM	16
1.1. YAFA ANTLAŞMASI VE BUNU TAKİBEN HAÇLI-EYYÛBÎ İLİŞKİLERİ.....	16
1.2. NAVARRA KRALI THĪBAUT DE CHAMPAGNE'İN DOĞU'YA HAÇLI SEFERİ (1239-1240)	19
1.3. BARONLARIN AKKÂ'YA ULAŞMASI (1 EYLÛL 1239) VE İSTİŞARE MECLĪSİNİN TOPLANMASI	21
1.4. HAÇLILARIN AKKÂ'DAN HAREKET ETMELERİ (2 KASIM 1239) 21	
1.5. BARONLARIN AKİBETİ VE DİMAŞK EMİRİ İSMAİL İLE HAÇLILARIN İTTİFAKLARI.....	23
1.6. KUDÛS'ÜN GERİ ALINMASI VE GAZZE SAVAŞI (1244).....	25
1.7. GAZZE SAVAŞI'NIN ARDINDAN DOĞU'DAKİ GELİŞMELER	27
İKİNCİ BÖLÜM	29
2. YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ'NİN BAŞLAMASI VE MİSİR'DA EYYÛBÎLER İLE SAVAŞ.....	29
2.1. HAÇLI SEFERİ'NİN İLANI VE FRANSA KRALI IX. LOUIS'İN HAÇI KABUL ETMESİ.....	29
2.2. YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ HAZIRLIKLARI	30
2.3. IX. LOUIS'İN DOĞU'YA HAREKETİ VE KIBRIS'A ULAŞMASI	32

2.4. PAPAPALIĞIN EYYÛBİLERE KARŞI İTTİFAK ARAYIŞI VE MOĞOL HÜKÜMDARI GÜYÜK HAN'A ELÇİ YOLLAMASI	34
2.5. MOĞOLLARA İKİNCİ ELÇİLİK HEYETİNİN GÖNDERİLMESİ VE HAÇLILARIN KENDİ SİYASETLERİNE YÖNELMEK ZORUNDA KALMALARI.....	35
2.6. HAÇLILARIN KIBRIS'TAN AYRILIP DİMYAT'A VARIŞI.....	36
2.7. FRANKLARIN DİMYAT'I İŞGALİ.....	37
2.8. HAÇLILARIN KAHİRE ÜZERİNE YÜRÜME KARARI ALMASI.....	40
2.9. HAÇLI ORDUSUNUN DİMYAT'TAN GÜNEYE İLERLEYİŞİ	41
2.10. HAÇLILARIN NİL NEHRİNDEN GEÇİŞ PLANLARI VE ROBERT D'ARTOIS'NİN EL-MANSÛRE'DEKİ MÜSLÜMAN KARARGAHINA SALDIRISI.....	42
2.11. BAYBARS'IN ORDU KOMUTASINI ÜZERİNE ALMASI VE SULTAN EL-MELİKÛ'S- SÂLİH'İN ÖLÜMÜ.....	45
2.12. MANSÛRE SAVAŞI VE ARTOİS KONTU ROBERT'İN ÖLÜMÜ.....	46
2.13. IX. LOUIS'NİN SAVAŞ PLANINDA DEĞİŞİKLİK VE EYYÛBİ-HAÇLI MÛCADELESİNİN ŞİDDETLENMESİ	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
3. MISIR'DA İKİDAR DEĞİŞİKLİĞİ VE YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ'NİN SONU.....	49
3.1. EL-MELİKÛ'L-MUAZZAM TURANŞAH'IN İKTİDARI DEVRALMASI VE HAÇLILARLA SAVAŞI	49
3.2. HAÇLI ORDUSUNUN GERİ ÇEKİLMESİ, FARİSKUR SAVAŞI VE FRANSA KRALI'NİN ESİR ALINMASI	50
3.3. TURANŞAH'IN ÖLDÜRÜLMESİ VE HÂKİMİYETİN MEMLÛKLERE GEÇMESİ	53
3.4. FRANSA KRALI IX. LOUIS'NİN ESARETİ ARDINDAN HAÇLILARIN DURUMU	55
3.5. DİMYAT'IN MÜSLÜMANLARA TESLİM EDİLMESİ VE IX. LOUIS'NİN AKKÂ'YA GİDİŞİ	57
3.6. KRALIN SERBEST KALDIKTAN SONRA KONSEY TOPLAMASI... 59	

3.7. IX. LOUIS'NİN MOĞOLLARI DAVETİ VE ÜLKESİNE GERİ DÖNMESİ.....	60
3.8. IX. LOUIS'NİN ÜLKESİNE DÖNMESİNDEN SONRA DOĞU'DAKİ HAÇLILARIN DURUMU VE MOĞOLLARIN SURİYE SEFERİ.....	61
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA	69
EKLER.....	74

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen metin
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	Editör
s.	Sayfa/sayfalar
Terc.	Tercüme
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

A. Yedinci Haçlı Seferi'nin Kaynakları ve Araştırma Eserleri

1) Latin Kaynakları

a) a. Jean Du Plano Carpini (ö.1252)

XIII. yüzyılda yaşamış olan Jean du Plano Carpini keşiş olarak vazife sürdürdüğü esnada papalığın elçisi sıfatıyla doğuya gönderilmiştir. XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Batı'ya doğru ilerleyen Moğolların ilerleyişi Müslümanlara ve Hristiyanlara tehdit unsuru olmaya başlamıştı. 1245 yılında toplanan Lyon Konsili'nde alınan karar neticesinde Papa IV. Innocentius Doğu'ya yeni bir Haçlı seferi düzenlemek istediği zaman Moğollarla da antlaşma sağlamayı amaçlıyordu. Düşündüğü bu ittifak arayışını resmiyete dökmek isteyen papa, bu sebeple aralarında Jean du Plano Carpini'nin de bulunduğu bir elçilik heyetini 1246 yılında Moğol sarayına gönderdi. Bu seyahati esnasında gözlemlediği hâdiseleri kaleme alan Carpini'nin eseri, Moğolların tarihi hakkında Avrupa'da te'lif edilmiş en eski eserlerin başında gelmektedir.¹

Carpini, siyasî bir amaçla çıkılan bu uzun seyahatte gözlemlediği pek çok hususu ele almıştır. Kültürel imgelere, yaşam tarzlarına ve kendi siyasetlerine değinir. Bunun dışında Papa IV. Innocentius'un, tahta çıkış haberi gelen Güyük Han'a gönderdiği mektup vesilesiyle Katolik Kilisesi'nin Moğolları Hristiyanlığa çekme gayretleri de Carpini'nin eserinde ele alınmaktadır. Ancak papalığın bu girişimi, Güyük Han'ın kısa süren saltanatında sonuçsuz kalmış, bununla beraber Carpini'nin seyahatinden sonra gönderilen başka heyet de başarıya ulaşamamıştır. Carpini'nin seyahati hakkında zikredilen bu bilgilere Ergin Ayan tarafından yapılan Türkçe tercümesinden ulaşılmıştır.

¹ Eser ve müellifi hakkında bkz. Jean du Plano Carpini, *Moğol Tarihi ve Seyahatnâme (1245-1247)*, çev. Ergin Ayan, Derya Kitapevi, Trabzon 2000.

Bu çalışmada yukarıda bahsedilen kaynakların dışında ayrıca döneme dair Peter Jackson tarafından *The Seventh Crusade, 1244-1254 Sources and Documents* başlığı ile İngilizceye tercüme edilen döneme dair kaynak ve metinlerden istifade edilmiştir. Bu eserler, *Traubadour's Songs*, *Hauréau 'Quelques Lettres d'Innocent, Huillard- Bréholles, Jean de Beaumont'*tur. Ayrıca çalışmamızda Janet Shirley tarafından kaleme alınan *Crusader Syria in Thirteenth Century: The Rothelin Continuation of the History of William of Tyre with Part of the Eracles or Acre Text* başlığı ile kaleme aldığı Rothelin yazması kullanılmıştır.

b) Matthaeus Parisiensis (Matthew Paris) (ö. 1259)

Çalışmada istifade edilen Latin kaynaklardan bir diğeri Matthaeus Parisiensis'in *Chronica Majora* adlı umûmî tarih eseridir. İngiliz kökenli olmasına rağmen Parisiensis (Paris) adını taşıyan bir aileden gelmesi sebebiyle bu ismi taşıdığı düşünülmektedir. Yaşamının büyük bir kısmını dinî eğitim alarak Saint Alban Manastırı'nda geçiren müellif, yine aynı manastırda icra edilen eser te'lif işleri kapsamında yazıcılık görevine getirilmiştir. Bu görev, *Chronica Majora* adlı eserini kaleme almasına vesile olmuştur. Kaleme aldığı bu önemli eser; İngiliz ve Fransız tarihi yanında Doğu'da meydana gelen siyâsî hâdiselere, Moğolların varlığı ve Doğu-Batı açısından etkilerine, yazdığı dönem içerisinde gerçekleşen Haçlı seferlerine ait bilgiler ihtiva etmektedir. Eserini 1235 yılında te'lif başlayan müellif, 1259 yılında ölünceye kadar yazmayı sürdürür. Billhassa Yedinci Haçlı Seferi'nin hazırlık süreci, baronların faaliyetleri ve sefer esnasında gerçekleşen olayları da ele aldığı görülmektedir.

Chronica Majora kullanılırken Richards Luard tarafından 1872-1880 yılları arasında Londra'da yayınlanan neşrine başvurulmuştur. Bunun yanında Peter Jackson'ın, Yedinci Haçlı Seferi hakkında bilgi veren Latince ve Arapça kaynakları karşılaştırmalı bir şekilde tetkik ederek İngilizce tercümelerini sunduğu *The Seventh Crusade, 1244-1254 (Sources and Documents)* adlı eserinden de *Chronica Majora*'nın konuyla alâkalı kısımlarını dâhil etmesi sebebiyle faydalanılmıştır. Matthaeus'un verdiği bilgiler Janet Shirley tarafından tercüme edilen *Rothelin Zeyili* ve Jean de Joinville'deki malûmat ile mukayese edilmiştir.

c) Jean De Joinville (ö.1317)

Yedinci Haçlı Seferi tarihinin en önemli tanıklarından biri olan Fransız asilzâdelerinden Jean de Joinville, seferin başladığı 1248 tarihinde Fransa Kralı IX. Louis'nin maiyetine katılmış, 1254 yılında geri dönmüştür. Sefer sırasında gerçekleşen hâdiselere bizzat şahitlik eden Joinville çoğu defa kralın yanında bulunarak müzakerelere tanıklık etmiştir.

İki kitaptan oluşan *Histoire de Saint Louis (Life of Saint Louis)* adlı eserin birinci bölümünde IX. Louis'nin hayatından ve kişiliğinden bahsedilerek onun dindarlığına yer verilmektedir. İkinci kitapta ise IX. Louis'nin tahta çıkması, taç giymesi, Haçlı Seferi'ne karar vermesi, harekâtın gidişatı ve seferden sonraki olaylar ele alınmıştır.

Joinville'in, eserini 1309 yılında tamamladığı anlaşılmaktadır. Eserin içeriğine bakıldığında Joinville'in kralın dindarlığına sıklıkla vurgu yaptığı görülmektedir. Hatta bu unsurun, Doğu'ya yaptığı Haçlı seferi siyasetini nasıl etkilediğini de oldukça ayrıntılı işlemiştir. Bunların yanı sıra Haçlı seferi sırasında kralın diplomasi yoluyla başarı kazanmak yerine savaşarak bir sonuç elde etmek istediği, Müslümanların savaş sırasında Fransızların ilerleyişini durdurmaya çalışmalarını dahi önemsemediği ve her fırsatta taarruz etmeye meyilli olduğu görülmektedir.

Joinville eserine siyasî olayların yanı sıra buldukları çevreyi ve oranın insanlarını da dâhil etmiştir. Dinî unsurları eserinde sıklıkla kullanan Joinville, meydana gelen hâdiseleri dinî gün ve olaylara göre kaydetmiştir. Dönemin getirdiği imkânlar dahilinde Müslüman ve Haçlı birliklerinin birbirlerine karşı uyguladıkları savaş taktikleri, mühendislik örnekleri, savaş aletleri ve bunun gibi birçok unsura da yer verilmiştir.

Ana kaynak statüsünde bulunan Jean de Joinville'in eseri bu tez için önemli bir kaynaktır. Bilhassa kendisinin krala yakınlığı önemlidir. Bununla beraber Yedinci Haçlı Seferi'nin gerçekleştiği dönemde Memlûklerin Eyyübî Hanedanının yerini alması ve Doğu'da yaşanan bu iktidar değişikliğinin Haçlı siyasetine nasıl yansıtıldığının anlaşılması açısından Joinville'in önemli olduğunu vurgulamak gerekir.

Bu çalışmada, birçok dile tercüme edilmiş olan eserin Cüneyt Kanat tarafından yapılan Türkçe çevirisi kullanılmıştır.

2) Süryânî Kaynakları

a) Ebü'l-Ferec (Bar Hebraeus) (ö. 1286)

Batılılar tarafında Barhebraeus olarak bilinen Ebü'l-Ferec (İbnü'l-İbrî) (ö. 685/1286) Malatya'da dünyaya geldi. Müellifin kaleme aldığı *Kronografya* (Târîhu'z-zamân) adlı genel dünya tarihi, hilkatten 1286 yılına kadar meydana gelen hâdiseleri içermektedir. Hristiyan ve Moğol münâsebetleri kısmında başvuru olan Jean de Planı Carpini'nin seyahatnâmesindeki bilgileri destekler mahiyette olması sebebiyle Ebü'l-Ferec'in yapıtından istifade edilmiştir.² Bu çalışmada Ömer Rıza Doğrul tarafından yapılan tercüme kullanılmıştır.

3) İslâm Kaynakları

Bu çalışma sırasında başvuru olan İslam kaynakları için yukarıda sözü edilen Peter Jackson'ın *The Seventh Crusade, 1244-1254 Sources and Documents* başlıklı tercümesi esas alınmıştır. Bu eserdeki İslam kaynakları ve tercümelerine değinecek olursak ilk olarak Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin (ö.654/1256) *Mir'âtü'z-zamân fî târîhi'l-a'yân* adlı yapıtıdır. 1186 Bağdat doğumlu müellifin eseri umumî tarih niteliğindedir. *Mir'âtü'z-zamân*'ı yaratılıştan başlatan Sıbt İbnü'l-Cevzî XIII. yüzyıl Eyyübî tarihi seyri içerisinde bizzat şahit olduğu olayları da eserine dâhil etmiştir. Nitekim el-Melikü'l-Muazzam'ın yakın çevresinde bulunan Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin sultanla birlikte Haçlılara karşı düzenlenen Nablus harekâtında savaşması bu hâdiselerden biridir. Başvuru olan ikinci eser, İbn Vâsıl'ın (ö. 697/1298) Eyyübîler tarihi olarak kaleme aldığı *Müferricü' Kûrûb fî ahbâri Benî Eyyûb* adlı te'lifidir. Müellif, Yedinci Haçlı Seferi sırasında Mısır'daki hâkimiyetin Eyyübîlerden Memlûklere geçişine tanık olmuştur.

Başvuru olan üçüncü İslâm kaynağı ise Zehebî'nin (ö.748/1348) *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm* adlı eseridir. 1274 yılında Dımaşk'ta dünyaya gelen

² Gregory (Bar Hebraeus) Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi**, II, terc. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1987.

müellif, ilim tahsiline erken bir yaşta başlamış ve İslâmî ilimlerde birçok eser vermiştir. Bunun yanı sıra tarih alanında da kitap yazan Zehebî, oldukça geniş bir biyografik malzeme kullanmıştır.

4) Araştırma Eserleri

Yedinci Haçlı Seferi'nin konu edinildiği çalışmaların diğer Haçlı Seferlerinin anlatıldığı araştırmalara oranla daha az sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar müstakil olarak yapılmış çalışmaların sayısı az olsa da muhtelif çalışmalarda Yedinci Haçlı Seferine hatırı sayılır düzeyde yer verildiği görülebilmektedir. Bu çalışmalar arasında konunun bütün yönlerini ele alan, öncesi ve sonrası ile ayrıntılı şekilde değerlendiren Steven Runciman'ın *Haçlı Seferleri* başlıklı eserinin üçüncü cildi ile Işın Demirkent'in *Haçlı Seferleri* adlı çalışması öne çıkmaktadır. Bu çalışmalardan seferin süreci ile Mısır'da gerçekleşen siyasi mücadele hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Bunların dışında Frederick Perry tarafından kaleme alınan *Saint Louis (Louis IX of France): The Most Christian King* ve S. Joseph Strayer'in "*The Crusades of Louis IX*" başlıklı çalışmaları ise IX. Louis'in bu seferdeki rolü ve mücadelesini anlatmaktadır.

Bunun dışında çeşitli makaleler ile tezlerde de Yedinci Haçlı Seferi işlenmiştir. Bunlar arasında Kübra Gül Özdemir tarafından *Yedinci Haçlı Seferi* başlığıyla yayımlanmamış bir yüksek lisans tezi mevcuttur. Ayrıca Bedrettin Başuyuş'un "Yedinci Haçlı Seferi: el-Melikü'l-Muazzam Tûrânşâh, Saint Louis ve Mansûra Savaşı", Abdullah Mesut Ağır'ın "St. Louis'nin Haçlı Seferi Esnasında Mısır ve Suriye'de Siyasî Durum" adlı makaleleri bulunmaktadır. Bu çalışmalardan sefer öncesi, sefer sırası ve sonrası Mısır ve çevresinde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Bunların yanı sıra Stephen R. Humphreys tarafından kaleme alınan "Ayyubids, Mamluks, and the Latin East in Thirteenth Century" başlıklı makale ile Sholomo Lotan'ın Yedinci Haçlı Seferi öncesi siyasi duruma dikkat çeken çalışması, "The Battle of La Forbie (1244) and its Aftermath-Re-examination of the Military Order's Involvement In the Latin Kingdom of Jerusalem in the Mid-Thirteenth Century" mevcuttur.

B. Haçlı Seferlerine Genel Bir Bakış

Haçlı seferleri düşüncesinin ortaya çıkışının arka planında çeşitli sebepler bulunmaktadır. XI. yüzyılda başta siyasî bakımdan olmak üzere içtimaî ve iktisadî açılardan Avrupa'nın içerisinde bulunduğu durum, bu hareketin başlamasının başlıca sâiklerindedir. Bununla birlikte bu seferlerin arifesinde ve esnasında sıklıkla kullanılan dinî motifler her ne kadar harekâtın asıl sebebi olarak görülse de bu unsurların, esasında hareketi yalnızca tetikleyen nitelikte olduğu düşüncesi yapılan yeni çalışmalarla daha güçlü hâle gelmiştir.

Orta Çağ Avrupa'sının söz konusu seferlerin gerçekleşeceği süreçte en çok mücadele ettiği sorunların başında açlık, yoksulluk, toprak sahibi olamamak ve bütün bunların sebep olduğu karmaşa ortamı gelmekteydi. Bunlarla beraber Katolik Kilisesi'nde Haçlı seferleri sayesinde Doğu'dan gelecek zenginliğin Avrupa'ya akacağı ve böylece bu kaosun ortadan kalkacağı inancı hâkimdi. Böylece papalık Doğu'da yaşamlarını sürdüren Hristiyanların Batı'daki Hristiyanların yardımlarına muhtaç olduğu, kutsal toprakların Müslümanlar tarafından ele geçirildiği ve her Hristiyan'ın oradaki kardeşlerine yardım etmesinin dinî görevi olduğu düşüncesini yaymaya çalışıyordu. Bu gayeyle sefere katılacak her Hristiyan'ın günahlarının bağışlanacağı da vurgulanıyordu.³ Fakat VII. yüzyıldan beri Müslüman hâkimiyeti altındaki Kudüs ve çevresinde yaşamlarını sürdüren Hristiyanlar için herhangi bir sıkıntı söz konusu değildi. Doğu'da durum bu şekildeyken harekâtın gerçekleştirilmek istenmesinin bir diğer hedefi ise Doğu Hristiyanlığı üzerinde otorite kurmak suretiyle Roma Kilisesi'nin Hristiyan dünyasının tek hâkimi olma düşüncesiydi. Böylece Batı, Doğu'ya karşı kazanmak istediği yükselişi gerçekleştirmek için bir sebep bulmuştu. Bunu dinî ve siyasî gaye ile birleştirdiği Haçlı seferleri sayesinde yapacaktı. Bahsedilen sebepler ve Avrupa'nın iç meselelerin yanı sıra Haçlı Seferi çağrısında vurgulanan bir diğer husus Anadolu'da etkisi peyderpey artan Türk hâkimiyetiydi. Hristiyanlığın Doğu sınırını korumakla görevli olan Bizans, Türk ilerleyişini engelleyemiyordu. Netice itibariyle Haçlı Seferleri'ni

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şaban Ali Düzgün, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler", **Türkler**, ed. Hasan Celâl Güzel v.d., VI, Ankara 2002, s. 669-680

gerçekleştirmek için birçok hedef söz konusu olsa da sefer çağrısının halkın katılımını artıracak motiflerle yapılması gerekiyordu.⁴

27 Kasım 1095'te Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'ndeki vaazı ve çağrısının ardından Haçlı seferleri resmen başlamış oldu. Bunu takiben Avrupa'nın çeşitli bölgelerine gönderilen vâizler yaptıkları çağrılar ile sefere iştiraki artırmışlardı. Papanın ilanından sonra sadece şövalyeler değil Avrupa toplumunun her kesiminden insanlar bu sefere ilgi göstermişlerdi. Diğer taraftan Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos (1081-1118), Avrupa'dan Anadolu'da Türklere karşı savaşabilecek ve komutanları liderliğinde ilerleyen ücretli askerî birlikler şeklinde bir yardım beklemekteydi. Lâkin tesirli hitabeti sayesinde kısa bir süre içerisinde çoğunluğu Fransızlardan olmak üzere yaklaşık 20.000 kişilik bir ordu toplayan Pierre l'Ermite, Fransa'dan harekete geçti. Macaristan ve Bizans topraklarında bir hayli taşkınlık yapan bu kitle 1 Ağustos 1096'da İstanbul önlerine geldi. Umduğu askerî yardımın gelmemesi yanında güçlkle disiplin altına alınan bu güruhun başkent önlerinde beklemesini tehlikeli bulan I. Aleksios onları derhal Anadolu yakasına geçirerek Yalova yakınındaki Kibotos'a yerleştirdi.

Kibotos karargâhında yer alan Haçlılar burada taşkınlık yaparak yerli halka saldırılarda bulundular. Bunlardan elde ettikleri ganimet onları cesaretlendirdi. Ardından yavaş yavaş Selçuklu topraklarına girmeye başlayan Haçlılar İznik yakınlarına kadar geldiler. Fransızların bu girişimi ordudaki Almanları da harekete geçirdi ve Kserigordon Kalesi'ni zapt ederek burayı üs hâline getirdiler. Bu sırada durumu haber alan Selçuklu Sultanı I. Kılıcarşlan'ın (1192-1107) gönderdiği birlikler, kalenin çevresinde yer alan kuyu ve su kaynaklarını imha edip kaledeki haçlıları teslim olmaya zorladılar. Bu hadiseler gerçekleşirken Pierre l'Ermite İstanbul'da bulunuyordu. Karargâhta bulunanlar L'ermitte'in gelmesini beklemek niyetinde olsalar da sonunda Türklerin üzerine yürümeye karar verdiler. Fakat Drakon Vadisi yakınlarına gelince Türklerin ani bir saldırısına uğradılar ve

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997; Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı, sayı 35, İstanbul 1994, s. 65-78.

kurtulabilen az sayıda Haçlı güçlkle İstanbul'a dönebildi (21 Ekim 1096). Böylece Pierre l'Ermite'in seferi başarısızlıkla sonuçlanmış oldu.⁵ Pierre l'Ermite ve beraberindeki Haçlı ordusunun aldığı ağır mağlubiyeti takiben Avrupa'dan ordularıyla birlikte yola çıkan Dük Hugues de Vermandois, Godefroi de Bouillon, Raimond de Saint Gilles, Norman lideri Bohemund, Robert de Champagne, Etienne de Blois 1096 yılı sonbaharında birbiri ardınca İstanbul'a vardılar.

İmparator I. Aleksios, gelen Haçlı liderlerinin esas amacının Doğu'da devlet kurmak olduğunu anlayınca kendilerinden vasallık yemini etmelerini istedi. Buna göre önceden Bizans'a ait olan eski arazilerin geri alınması durumunda imparatora verilecek ve devletin sınırları dışında kurulan herhangi bir siyasî teşekkül Bizans'ın yüksek hâkimiyetini tanıyacaktı. İmparator ve Haçlı liderleri vasallık hususunda uzlaştıktan sonra Haçlı ordularının Anadolu'ya geçişi sağlandı. Öte yandan yeni gelen Haçlı ordularını haber alan I. Kılıçarslan, bu sırada Malatya kuşatmasıyla meşgul idi. Selçuklu Sultanı bu orduların, Pierre l'Ermite öncülüğündeki kitle gibi kolayca yenilebileceğini sanmış, lâkin yanılığa düşmüştü. Nitekim tehlikeyi geç fark edip derhal İznik önlerine kadar geldiyse de şehrin düşmesini engelleyemedi. Neticede kuşatma devam ederken İmparator I. Aleksios'un gerçekleştirdiği hızlı bir manevra sayesinde İznik şehri Bizans'ın eline geçti (19 Haziran 1098).

I. Kılıçarslan, İznik'in düşmesinden sonra yürüyüşüne devam eden Haçlı ordusunu engelleyemeyeceğini anlayınca Haçlıların geçeceği güzergâh üzerinde bulunan iâşe ve su kaynaklarını tahrip ederek güçlerini zayıflatmaya çalışmaktaydı. Ancak Haçlı orduları Selçuklu Sultanı'nın tüm müdahalelerine rağmen 1097 yılında Antakya'ya ulaşmayı başarabilmişlerdir. Bu sırada Aşağı Lorraine Dükü Godefroi de Bouillon'un kardeşi Baudouin de Boulogne önce Kilikya'da yerleşmeye karar verse de daha sonra Urfa'daki Ermenilerin daveti üzerine oraya yöneldi. Boudouin, Urfa'da önce şehrin hâkimi Ermeni Thoros ile idareyi paylaştı sonra da onu ortadan kaldırarak şehre tek başına hâkim oldu. Böylece Doğu'daki ilk Haçlı Devleti olan Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurdu (10 Mart 1098). Diğer taraftan ana Haçlı ordusunun

⁵ Demirkent, **Haçlı Seferleri**,s. 18. Ayrıca bkz. İbn Kalânîsî, **Şam Tarihine Zeyl-I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi**, çev. Onur Özatağ, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015I; **Anonim Gesta Francorum**, Ergin Ayan, **Anonim Haçlı Tarihi**, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

aylarca süren Antakya kuşatması henüz neticeye kavuşmamıştı. Nihâyet Antakya'da bulunan Firuz adlı Ermeni asıllı bir mühtedînin yardımı ile şehir ihanet yoluyla Haçlılar tarafından ele geçirildikten sonra buradaki tüm Türkler katledildi (3 Haziran 1098).⁶ Norman lider Bohemund şehri Bizans'a teslim etmek yerine burada bir devlet kurdu. Böylece Antakya Haçlı Prinkepsliği Doğu'da kurulan ikinci Latin devleti oldu.

Antakya'nın zaptından sonra Kudüs'e doğru ilerleyişe geçeceği sırada Haçlı ordusu içerisinde anlaşmazlıklar baş göstermeye başladı. Nitekim Haçlı ordusunun açlık sıkıntısı çektiği sırada Bohemund ve Raimond arasında Antakya hâkimiyeti hususunda ihtilaf çıktı. Bu çekişme giderek daha büyük bir hâl alınca diğer Haçlı komutanları olaya müdahil oldular. Neticede Antakya'ya hâkim olan Bohemund şehirde kalmaya karar verdi. Ordunun geri kalanıysa Raimond de Saint Gilles kumandanlığında Kudüs'e doğru tekrar yürüyüşe geçti. 7 Haziran 1099'da Kudüs önlerine varan Haçlı ordusunun 15 Temmuz 1099'da surların aşılmasıyla şehir düştü. Haçlılar Kudüs'te çok büyük bir kıyım gerçekleştirdiler. Bunu tâkiben Godefroi de Bouillon "*kutsal mezarın savunucusu*" unvanıyla yönetimin başına getirildi. Haçlılar, Kudüs'ün ele geçirilmesinden sonra hâkimiyet alanlarını daha da genişletmeye başladılar. Bununla birlikte Raimond de Saint Gilles'in Trablus kuşatması, onun 1102'deki ölümü sebebiyle yarım kaldığını ve şehrin ancak 1109'da Raimond'un yakınları tarafından ele geçirildiğini de belirtmek gerekir.

1099 yılında başta Kudüs'ün düşmesi olmak üzere Haçlıların kazandıkları başarılar karşısında İslâm dünyasından bir karşı hareket beklenmekteydi. Lâkin bu sırada 1092 yılından beri devam etmekte olan taht mücadeleleri ile uğraşmakta olan Selçuklular herhangi bir girişimde bulunamadılar. Bununla birlikte Antakya Haçlı Prinkepsliği hâkimi Bohemund'un 1100'de Dânişmendliler tarafından esir edilmesi önemli bir etki meydana getirmiştir. Haçlılar kısa bir süre içerisinde Antakya'dan Kudüs'e kadar nispeten geniş bir coğrafyada hâkimiyet tesis ettiler. Ancak bölgede

⁶ Urfa ve Antakya Haçlı Devletlerinin kuruluş süreçleri hakkında geniş bilgi için bkz. Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi**, I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 91; Ayrıca bkz. Ebru Altan, **Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi, Kuruluş Devri (1098-1112)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.s.66-70.

tutunabilmek için mevcut askerî kuvvetlerine takviye gerekmekteydi. Bu bakımdan Birinci Haçlı Seferi'nin Batı'da meydana getirdiği heyecanın da etkisiyle 1101'de yeni bir sefer tertip edildi. Avrupa'dan yola çıkan üç ayrı Haçlı ordusu İstanbul'a vardıktan sonra Anadolu'ya geçiş yaptı. Bu arada daha önce Haçlı birlikleriyle karşılaşan I. Kılıcarslan, bu defa daha tedbirli davranarak Haçlılara karşı Dânişmendlilerle ittifak yoluna gitti.⁷ Neticede bu üç Haçlı ordusunun neredeyse tamamı sırasıyla Merzifon, Konya ve Ereğli'de imha edildi.⁸ Bu seferin büyük bir hezimete uğraması üzerine uzun bir süre yeni sefer düzenlenmemiştir.

Urfa'nın İmâdüddin Zengî tarafından 1144 yılında geri alınması ise Avrupa'da büyük bir şok etkisi yarattı. Birinci Haçlı Seferi'yle birlikte Doğu'da kazanılan toprakların tehlikeye girdiği düşüncesiyle Papa III. Eugenius 1145 sonlarında yeni bir sefer çağrısında bulundu. Fransa Kralı VII. Louis ile Alman Kralı III. Konrad Haçlı kabul ederek hazırlıklara başladılar. VII. Louis'den önce yola çıkıp İstanbul'a varan III. Konrad, Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un (1143-1180) Bizans arazisi içerisinde ilerlemesi hususundaki tavsiyesine rağmen onu dinlemedi. Neticede Eskişehir (Dorylaion) yakınlarında Sultan I. Mesud tarafından mağlubiyete uğratıldı (26 Ekim 1147). Daha sonra geri dönerek İznik'te Kral VII. Louis ile buluşan III. Konrad Efes'te Haçlılardan ayrılıp İstanbul'a gitti ve oradan deniz yoluyla Akkâ'ya vardı. Kral VII. Louis ise ordusuyla Bizans'a ait Batı Anadolu kıyı yolundan ilerlerken de yol boyunca Türklerin saldırılarına maruz kalmış Honaz Dağı'nda pusuya düşerek ağır kayıplar verse de yine de hatırı sayılır bir ordusuyla Antakya'ya varabildi. VII. Louis, III. Konrad ve diğer Haçlılar Akkâ'da gerçekleştirdikleri istişare toplantısında Dımaşk üzerine hareket etmeye karar verdiler. Dımaşk hâkimi Üner, Haçlılarla iş birliğine sıcak baksa da bu harekâtı öğrenince İmâdüddin Zengî'den sonra Halep'te idâreyi eline alan Nûreddin Mahmud b. Zengî'den yardım istedi. Neticede dört gün süren başarısız kuşatmanın ardından Haçlılar buradan geri çekilmek zorunda kaldılar (24-28 Temmuz 1148). Haçlılar daha sonra bu durumu kabullenemeyip Askalân üzerine hareket etmeyi düşünseler de

⁷ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.64.

⁸ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.67-72.

onların bu teşebbüsleri gerçekleşmemiş, İkinci Haçlı Seferi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁹

İkinci Haçlı Seferi'nin başarısızlığa uğraması Doğu'daki Latin Krallığı açısından adeta sonun başlangıcı oldu. Bunu takip eden yıllarda Kudüs Krallığı için çöküş süreci başlarken Halep Atabegi Nüreddîn Mahmud b. Zengî'nin (1146-1174) Suriye'deki otoritesi daha da genişledi. 1154 yılında Dımaşk'a da hâkim olan Nüreddin Haçlı devletlerinin doğusunda İslâm birliğini sağlamış oldu. Krallık sona doğru yaklaşırken Kral Amaury, Nüreddin'den önce Mısır'a hâkim olabilmek için harekete geçerek 1163 yılında Mısır'a saldırdı.¹⁰ Bunun üzerine Nüreddîn Mahmud da en güvendiği kumandanlarından Şirkûh'un kumandasında bir orduyu Mısır'a sevk etti. Böylece başlayan Mısır'a hâkim olma mücadelesi 1169 yılına kadar devam etti. Bu mücadele sırasında Şirkûh'un yanında yeğeni Selâhaddîn Eyyübî de yer almıştı. Şirkûh 1169 yılında Kahire'ye girdikten birkaç ay sonra ölünce onun yerine idareyi Selâhaddîn üstlendi. 1171 yılında ise Mısır'da Fâtımî Halifesi adına okutulan hutbeye son verilerek hutbe Abbasî halifesi adına okutulmaya başlandı; böylece Fâtımî Devleti kesin olarak tarihe karıştı. Nüreddîn Mahmud'un vefatından sonra dağılan İslâm birliğini yeniden kuran Selâhaddîn, Mısır ve Suriye hükümdarı olarak Haçlılara karşı mücadeleyi bütün gücüyle devam ettirdi. Nihayet 1187'deki Hittîn Savaşı'nda Kudüs Krallık ordusunu imha ederek 2 Ekim 1187'de Kudüs'ü geri aldı. Bunun üzerine 1189-1192 yılları arasında gerçekleşen Üçüncü Haçlı Seferi, Papa VIII. Gregorius'un girişimleriyle başlayıp halefi III. Clemens'in çabalarıyla devam ettirildi. Kralların seferi olarak da anılan Üçüncü Haçlı Seferi çağrısına İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard, Fransa Kralı Philippe Auguste ve Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa olumlu yanıt verdiler. Bizans ile hasmâne ilişkileri olan Barbarossa'nın imparatorluk arazisinden geçişi ve ordusunun Balkanlar'da pek çok olumsuz hâdiseye sebebiyet vermesi yüzünden Bizans İmparatoru II. Isaakios Angelos ile arasında ihtilaf çıktı. Bu anlaşmazlık kısa bir süre sonra çözümlenince

⁹ İkinci Haçlı Seferi hakkında geniş bilgi için bkz. Ebru Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

¹⁰ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 126.

Barbarossa ve ordusu Çanakkale üzerinden Anadolu'ya geçti (Mart 1190).¹¹ Bu esnada Türkiye Selçuklu tahtında II. Kılıçarslan (1156-1192) bulunmaktaydı. Denizli, Akşehir ve Konya üzerinden Silifke'ye gelen Alman İmparatoru, buradan geçen Göksu Nehri'nde boğularak öldü (Haziran 1190). İmparatorlarının ölümü üzerine büyük bir moral çöküntüsüne kapılan Alman ordusu dağıldı.¹²

Fransa kralı II. Philippe donanmasıyla 20 Nisan 1191'de Akkâ'ya vardığında şehir Haçlılar tarafından kuşatma altına alınmıştı. Fakat II. Philippe nihai saldırı için İngiltere kralı I. Richard'ı beklemeye karar verdi. I. Richard ise kısa bir süre önce vardığı Kıbrıs'ı hâkimiyeti altına aldıktan sonra tekrar denize açılarak 8 Haziran 1191'de Akkâ'ya ulaştı ve kuşatmaya dahil oldu. Akkâ kuşatmasında Selâhaddin Eyyûbî'ye bağlı bulunan Müslüman birlikler Haçlıların direnişine karşı daha fazla duramamış ve 12 Haziran 1191'de teslim olmuşlardır.¹³ Akkâ ele geçirildikten sonra Haçlılar arasında anlaşmazlıklar yaşanınca II. Philippe Avrupa'ya geri dönmek durumunda kalmış ve tüm yetki I. Richard'a geçmişti. İdareyi elinde toplayan I. Richard Müslümanlarla karşılıklı esirleri teslim etme üzerine anlaşmıştı. Fakat I. Richard, Selâhaddin Eyyûbî'nin Haçlı ileri gelenlerinden bazı asilleri teslim etmediğini ileri sürerek Müslüman garnizonunu kılıçtan geçirmiştir. Kudüs'e gitmeyi hedefleyen I. Richard, Yafa'ya kadar ilerleme sağlamasına rağmen amacını gerçekleştiremedi. Zîra İngiltere'deki iç meseleler sebebiyle ülkesinden acil bir şekilde çağırılmaktaydı. Bu yüzden 2 Eylül 1192'de Selâhaddin ile barış yapmak zorunda kaldı. Yapılan antlaşmaya uygun olarak Askalân Müslümanlarda kalmış, Yafa ve kuzeyindeki sahil ise Hristiyanlara verilmiştir.¹⁴ Bu Haçlı Seferi Kudüs'ü geri alma hedefine ulaşamamış olsa da Akkâ'nın zaptı Haçlılara Doğu'da bir asır daha yaşama fırsatı vermişti.

¹¹ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.151.

¹² Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa ve seferi hakkında geniş bilgi için bkz. Ebru Altan, "Haçlı Ordularının Anadolu'da Selçuklu Topraklarına Son Girişi: İmparator Friedrich Barbarossa'nın Haçlı Seferi (1189-1192)", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı 68, (2018): 15-30.

¹³ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.156.

¹⁴ Runciman, **a.g.e.**, s.65.

1198 yılında papalık makamına çıkan III. Innocentius, göreve geldikten kısa bir süre sonra yeni bir sefer çağrısında bulundu. Nitekim kendisi, Haçlı seferlerini papalık müessesesinin bir neferi addediyordu. Bu bakımdan çağrının geniş kitlelere ulaşması için Avrupa'nın çeşitli bölgelerine vâizler gönderildi ve sefere mâlî destek kapsamında yeni vergiler getirildi. Champagne kontu Thibaut seferin komutanı olarak seçildi. Seferin hedefi ise Mısır olarak tespit edildi. İlk üç Haçlı seferi kara yoluyla gerçekleşmişti. Ancak orduyu karadan götürmenin lojistik zorlukları ve takip edilecek güzergâhın meydana getireceği siyasî krizler sebebiyle seferin deniz yoluyla yapılmasına karar verildi. Bu bağlamda Venedik ile ordunun taşınması hususunda anlaşma sağlandı. Lâkin Venedik'in dâhil olması seferin gidişatını tamamen değiştirmişti. Nitekim Venedik'te toplanan Haçlıların, ordunun taşınması kapsamında yapılan antlaşma uyarınca ödemeleri gereken meblağı karşılayamaması ve Thibaut'nun ölümü yanında ordunun başına getirilen Boniface de Montferrat'nın da Venediklilerle anlaşmaya hazır olması sebebiyle seferin kontrolü Venedik'e geçti. İçinde buldukları zor durum yüzünden Venedik Doju Enrico Dandolo'dan gelen her teklifi kabul etmek zorunda kalan Haçlılar, Venedik'in Zara şehrinin zaptına yardım etmek zorunda kaldılar. Diğer taraftan tahttan indirilen sâbık Bizans İmparatoru II. Isaakios Angelos'un oğlu (IV.) Aleksios Angelos'un (1203-1204) Bizans tahtını elde etmek için, çeşitli imtiyazlar karşılığında, Haçlılardan yardım istemesi seferin istikametini İstanbul'a çevirdi. IV. Aleksios, Haçlılardan aldığı yardım sayesinde babası II. Isaakios Angelos ile müşterek imparator olarak tahta çıktı (Ağustos 1203). Ancak IV. Aleksios'un verdiği sözleri yerine getirmemesi ve Bizanslılar ile Haçlılar arasında yaşanan hâdiseler ipleri kopma noktasına getirdi. Neticede Haçlılar İstanbul'u zapt ederek Bizans İmparatorluğu'nu parçaladılar ve başkenti İstanbul olmak üzere 57 yıl süren bir Latin İmparatorluğu'nu tesis ettiler (1204).¹⁵

Dördüncü Haçlı Seferi'nden sonraki yıllarda Avrupa'da yeni bir Haçlı seferi düzenleme fikri devam etmekteydi. Bu bağlamda 1215'te tertip edilen Lateran Konsili'nin konularından biri Beşinci Haçlı Seferine katılan kişilere sağlanacak

¹⁵ İsmail Koçuk, **İznik Bizans Devleti Tarihi Kuruluş Devri (1204-1214)**, İstanbul Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.s.61.

imtiyazlar ve günahlarına getirilecek kefâret idi. Innocentius'un ölümünden sonra 1216'da papa seçilen III. Honorius da harekât hususunda selefi gibi gayret ederek vâizler atayıp vergi düzenlemeleri getirdi. Böylece Beşinci Haçlı Seferi'nin ilk nüvesini oluşturan Macar Kralı Andreas ile Avusturya Dükü Leopold ordularıyla birlikte Akkâ'ya vardılar (Ekim 1217).¹⁶

1218 yılında bir Frizon donanmasının Akkâ'ya gelmesinden sonra Akkâ Kralı Jean de Brienne komutasında Mısır'a doğru harekete geçildi. Ardından Papa III. Honorius tarafından hazırlanan ve başında Kardinal Pelagius'un bulunduğu ağırlıklı olarak Fransızlardan oluşan Haçlı birlikleri Dimyat'a geldi. Bu sırada Eyyûbi Sultanı el-Kâmil (1218-1238) Haçlılarla antlaşma sağlamak istedi. Mısır'ı terk etmeleri karşılığında Kudüs'ü vermeyi teklif eden sultanın bu önerisine Kudüs'ün savunmasız ve surlarının yıkık halde bulunması sebebiyle Haçlı ileri gelenleri olumsuz yanıt verdiler. Bu arada Alman İmparatoru hâlâ Mısır'a gelmemişti. Nihayet kendi yerine Bavyera dükü'nü büyük bir ordu ile Dimyat'a yolladı. Öte yandan el-Melikü'l-Kâmil antlaşma teklifini yinelese de Kardinal Pelagius buna şiddetle karşı çıkıyordu.¹⁷ Dimyat'a ordu gönderilmesinin ardından Pelagius, Jean de Brienne ve Bavyera dükü harekete geçerek Müslümanlara saldırmaya karar verdiler ve Bahrüssagîr'de Mısır kuvvetlerinin karşısında konumlandılar. Bu sırada Nil Nehrinin taşma zamanı gelmişti. El-Melikü'l-Kâmil'in kuvvetleri de Haçlıların geri dönüş yolunu kapatmışlardı. Kardinal Pelagius'un, Haçlı ordusunun zor durumda kalması ve iâşe sıkıntısı çekmesi üzerine geri çekilme emri verdiği sırada su bentlerini açan Mısır kuvvetleri, Haçlıları anlaşmaya zorladılar. Böylece Eylül 1221'de Haçlı kuvvetlerinin Mısır'dan ayrılması üzerine Beşinci Haçlı Seferi herhangi bir başarı getiremeden sona ermiş oldu.¹⁸

Beşinci Haçlı Seferi'nin başarısızlıkla neticelenmesinin sorumluluğu Alman İmparatoru II. Friedrich'e de yüklenmişti. Zîra kendisi Haçlı kabul etmesine rağmen

¹⁶ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.156; Demirkent, "Haçlılar", **DİA**, XIV, 519.

¹⁷ Demirkent, "Haçlılar", **DİA**, XIV, 539.

¹⁸ Şehri Karakaş, **V. Haçlı Seferi (1218-1221)**, Gazi Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.s.123

sefere katılmamış, bu durum imajını olumsuz bir şekilde etkilemişti. Bununla birlikte İmparator Friedrich'in, Kudüs Kralı Jean de Brienne'nin kızı Jolande (Isabella) ile evliliği (1225) kendisine Haçlı Seferi'ne katılım için bir yükümlülük getirmiş oldu. Ancak ordusunu 1227'de İtalya'dan deniz yoluyla gönderen Friedrich bu defa sağlık durumunu gerekçe göstererek hareket etmedi. Bu durum Papa IX. Gregorius ile siyasi bakımdan ihtilaf içerisinde bulunan Friedrich'in aforoz edilmesine sebep oldu. Böylece aforoz edilmiş bir Haçlı olarak 1228 yılında denize açılıp Kıbrıs'a varan Alman İmparatoru, bir müddet sonra Akkâ'ya geçti. Ancak Friedrich Doğu'da iyi karşılanmamıştı. Zîra aforoz edildiği haberi Akkâ'ya ulaşmış; ayrıca Latin Doğu'nun tamamında kendi otoritesinin kabul edilmesi beklentisi ciddi bir tepki oluşturmuştu. Bu sebeple maiyetindeki birlik ve Alman şövalye tarikatı mensupları dışında Friedrich başka destek bulamadı. Yeterli kuvveti toplayamadığı için Müslümanlara karşı askerî bir harekâtı rafa kaldıran Alman İmparatoru, diplomasi yolunu tercih etmek zorunda kalmıştır. Böylece el-Melikü'l-Kâmil ile İmparator Friedrich arasında Kudüs'ün teslimi hususunda yapılan görüşmeler sonuç vermiş, 1229'da iki taraf anlaşmıştır. Buna göre; Kudüs'teki Kubbetü's-Sahre, Mescid-i Aksâ ve Harem-i Şerif Müslümanlara, Yafa ile Kudüs arasındaki hat ile Celîle ve Sayda bölgeleri Haçlılara bırakılmıştı.¹⁹

¹⁹ İsmayil Rahimli, **Siyasi Amaçlı Haçlı Seferlerine Bir Örnek: Alman İmparatoru II. Friedrich'in Doğu'ya Seferi (1228-1229)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020. s.87.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ ÖNCESİNDE DOĞU'DA SİYASİ DURUM

XII. yüzyılda Akdeniz'in doğusunda farklı siyasi güç dengeleri bulunmaktaydı. Hristiyan devletler bağlamında bölgede Kilikya Ermeni Krallığı, Antakya Haçlı Prinskepliği, Trablus Haçlı Kontluğu yer alırken İslam devletleri olarak Anadolu Selçukluları ile Akdeniz'in doğusunda Bilâdü'ş-Şam bölgesinden Kuzey Afrika bölgelerine kadar uzanan Eyyûbi devleti bulunmaktaydı. Farklı inançlara sahip devletler arasındaki süreç her daim mücadele ile geçmemiş, zaman zaman antlaşma yollarının da denendiği görülmüştür.

1.1. YAFSA ANTLAŞMASI VE BUNU TAKİBEN HAÇLI-EYYÛBÎ İLİŞKİLERİ

Beşinci Haçlı Seferi'nin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine bu mağlubiyeti örtmek için yapılması planlanan Altıncı Haçlı Seferi, Hristiyanlık ve İslam için çok önemli bir merkez olan Kudüs açısından, Haçlılar çağının en ilginç dönemine konu olmuştur. Nitekim bu sefer sırasında Müslümanlar ile Haçlılar arasında sağlanan uzlaşma sonucunda Kudüs, diplomasi yoluyla tekrar Haçlıların hâkimiyetine geçmiştir. Böylece Altıncı Haçlı seferi Alman İmparatoru II. Friedrich ile Eyyûbi Sultanı el-Kâmil (1218-1238) arasında 11 Şubat 1229 tarihinde imzalanan Yafa Antlaşması ile el sıkışarak son bulmuştur.²⁰

II. Friedrich, aforoz edilmiş bir Haçlı lideri olduğu için Doğu'ya ulaştığında buradaki Franklardan beklediği desteği bulamamıştı. Sadece yanında getirdiği ordu ve Alman şövalye tarikatının desteğiyle askerî bir başarı elde etmesi mümkün

²⁰ Rahimli, a.g.e, s.86

görünmüyordu. Bu arada Papalık birliklerinin Güney İtalya'daki imparatorluk topraklarını işgale başladığına dair haberler alan imparator bir an önce Doğu'daki meseleleri halledip geri dönmek niyetindeydi. Bundan dolayı da başından beri temas halinde bulunduğu Sultan el-Kâmil ile uzlaşma sağlayarak diplomasi yoluyla bu seferden fayda sağlamaya çalıştı. Sultan el-Kâmil ise yeğeni en-Nâsır Davud'un elindeki Dımaşk'ı ele geçirerek Suriye'de hâkimiyet kurmak istediği bu dönemde bölgede tehdit haline gelmiş olan Celâled-din'in Hârizmşah'ın yeğeniye destek vermesinden endişe etmişti. İçerisinde bulunduğu siyasî şartlar ve Müslümanların, Frankların elinde bulunan limanlardan sağladıkları ekonomik yarar el-Kâmil'i onlardan uzlaşmaya sevk etmişti. Tam tersi bir politikanın ise mevcut şartları kendisi için daha da ağırlaştıracağını, dolayısıyla sağlayacağı çıkarları da ortadan kaldıracığını düşünmekteydi. Ancak devlet idarecileri, içerisinde buldukları zor dönemlerden geçerken karşı tarafla uzlaşma sağlamak amacıyla çeşitli tavizler vermeyi uygun görmüşlerdir. Böylece taraflar arasında yapılan Yafa Antlaşması ile sadece Kudüs değil Beytullahim, Nazareth, Montfort, Toron şehirleri, ayrıca Celîle ve Sayda'nın da bir kısmı II. Fredrich'e teslim edildi. Kubbetü's-Sahre, Mescid-i Aksâ camileri ve Haremü'ş-şerif Müslümanlarda kaldı. İslâm dünyasında büyük bir tepkiyle karşılanan bu anlaşma bölgedeki Franklar tarafından da memnuniyetle karşılanmadı; surları yıkılan Kudüs'ün ve diğer toprakların uzun süre Latin hâkimiyetinde kalamayacağını düşünüyorlardı.²¹

Bunu takip eden süreçte her iki taraf da on yıl sürecek olan anlaşmaya sadık kaldı. Bölgede ticaretin aksamaması için Franklarla barışın devam etmesini uygun bulan Sultan el-Kâmil, diğer yandan da Eyyübî ailesinin birliğini sağlamaya çalışıyordu. Sonunda 1229'da kendi yüksek hâkimiyetini tanıyan kardeşi el-Eşref'i Dımaşk ve el-Cezire, yeğeni en-Nâsır'ı ise Kerak ve Mâverâ-i Ürdün hâkimi olarak tanıdı. Bu şekilde el-Kâmil Eyyübî Devleti'nin birliğini sağlamış olsa da bu kez kuzeyden çok daha büyük bir tehlike, yani Moğollar yaklaşmaktaydı. Moğolların

²¹ Maher Abu-Munshar, "Sultan al-Kâmil, Emperor Frederick II and the Submission of Jerusalem", **International Journal of Social Science and Humanity**, III/5 (2013), s. 445; Rahimli, **a.g.e.**, s. 89-90.

gelişiyile birlikte ise Yakınoğu'nun siyasi manzarasında büyük değişimler yaşanmaya başlandı.

XII. yüzyılın sonlarında Cengiz Han'ın liderliğinde tarih sahnesine çıkan Moğollar, kısa süre içinde doğu Asya'nın kuzeyini hâkimiyet altına aldıktan sonra batıya yöneldiler. Hârizmşahlar Devleti Moğollar tarafından yıkılırken bu felâketten kurtulabilen Hârizmli askerlerin bir kısmı liderleri Celâleddin ile yeni yurt aramaya başladılar. Moğol tehlikesi sebebiyle Celâleddin Hârizmşah ve Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) başlangıçta birbirleriyle dostane münasebetler tesis etmek için gayret ettiler. Ancak iki hükümdar arasındaki ilişkiler bir müddet sonra koparak savaş durumuna geldi. Zira Celâleddin Ahlat'ı kuşatınca onun ihtirası karşısında Selçuklu sultanı ile Dımaşk Eyyübî hükümdarı el-Eşref ittifak kurmayı tercih ettiler. Neticede 1230'da Yassı Çimen mevkiinde yapılan muharebede Celâleddin ağır bir yenilgi aldı. Bu mağlubiyeti takiben Celâleddin, Moğollar tarafından öldürölünce Hârizmli askerler başsız kalarak dağıldı. Bunlardan bir kısmı daha sonra el-Cezire bölgesine yerleşerek Eyyübî ordusunda istihdam edildiler.²²

Bunu takip eden dönemde Eyyübî ailesinde tekrar iktidar kavgası başladı. El-Eşref, 1236 yılında Halep hâkimi el-Aziz'in ölümünden sonra ailenin diğer fertleriyle abisine karşı bir ittifak kurdu. Fakat 1237'de el-Eşref'in ölümü üzerine bu muhalif grup dağıldığı gibi Sultan el-Kâmil Dımaşk'a hâkim oldu. Bundan kısa bir müddet sonra el-Kâmil 8 Mart 1238'de Dımaşk'ta vefat etti. Onun halefi ve oğlu el-Melikü's-Sâlih Eyyüb'ün tahta çıkmasından sonra da aile içinde iktidar mücadelesi sürdü. Onun Dımaşk hâkimi olan amcası İsmail'e karşı savaş yürüttüğü sırada yeni bir sorun daha ortaya çıktı. Yukarıda da belirtildiği üzere Hârizmşah Devleti'nin dağılmasıyla birlikte hükümdarsız kalan Hârizm ordusunun bakiyesi el-Cezire'ye yerleştirilmişti. Ancak bir müddet sonra bu askerlerin kendilerine tahsis edilen el-Cezire'den başlamak suretiyle etraftaki birçok yere saldırarak yağmalaması büyük bir problem meydana getirdi. El-Melikü's-Sâlih'in oğlu Turanşah da bu meseleye askerî destek ile müdâhil olarak savunmaya başlamıştır. Eyyübî tarafında bu olaylar

²² Aydın Taneri, "Hârizmşahlar", **DİA**, XVI, 230. Hârizmşahlar Devleti'nin yıkılışı hakkında geniş bilgi için bkz. İbrahim Kafesođlu, **Harezmsahlar Devleti Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.

meydana gelirken Haçlılar cephesinde ise yeni gelişmeler yaşanacağını haber veren bir döneme girildi; zira bu tarihten 10 yıl önce akdedilen Yafa Antlaşması'nın süresi dolmak üzereydi.²³

1.2. NAVARRA KRALI THİBAUT DE CHAMPAGNE'İN DOĞU'YA HAÇLI SEFERİ (1239-1240)

Papa IX. Gregorius (1227-1241), Yafa Antlaşması'nın sona ermek üzere olması sebebiyle 1239 yılı içerisinde Doğu'ya yeni bir Haçlı seferi düzenlemek için harekete geçmişti. Papa ve Haçlılar böylece antlaşma henüz bitmeden önemli bir güç toplamış olacaktı. Ancak IX. Gregorius sefere katılım ve hazırlık çağrısı yapmasına rağmen Fransa ve İngiltere krallarından herhangi bir olumlu yanıt gelmedi.²⁴ Papanın bu çağrısına olumsuz yanıt verenlerin arasında bir süredir kendisiyle anlaşmazlık yaşayan İmparator II. Friedrich de bulunmaktaydı. II. Friedrich'in bu sefer çağrısını kabul etmemesinde önemli bir gerekçesi bulunmaktaydı. Zira Doğu'daki Haçlı Krallığı oğlu Konrad'a ait olup kendisi de onun nâibi sıfatını taşıdığı için o bölgenin siyâsî kontrolü kendisine aitti, şimdilik Müslümanlar ile olan barışın uzatılmasından yanaydı. Bunun yanında İtalya'daki siyâsî durum da buna müsaade etmiyordu.²⁵

Diğer taraftan bu sıralarda bir grup asilzâde Doğu'ya düzenlenecek sefer için henüz bir destek bulamayan IX. Gregorius'un çağrısına karşılık verdi. Bu grubun içerisinde Henri de Champagne'in yeğeni Navarra Kralı Thibaut de Champagne da bulunmaktaydı.²⁶ Fakat krallar kendileri gitmeseler de bir grup asilzâdenin gitmesine de sıcak bakmıyorlardı. Çünkü bu soyluların stratejik ve kişisel sebeplerden kaynaklanan kendilerini ispatlama güdüsü ve bir hayli cesur olmaları kralları bu yönden kuşku içerisine düşürmekteydi. Nitekim bu seferin ilerleyen safhalarında

²³ Ramazan Şeşen, **Eyyûbîler (1169-1260)**, İSAM Yay., İstanbul 2012, s. 140-143; Runciman, **a.g.e.**, s.184.

²⁴ Runciman, **a.g.e.**, III, s.184.

²⁵ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.207.

²⁶ Sidney Painter, “**The Crusade of Theobald of Champagne and Richard of Cornwall, 1239-1241**”, **A History of the Crusades**, ed. Kenneth M. Setton, II, Madison-Wisconsin, 19692, s. 469.

yaşanan hâdiseler bu kuşkunun boşa olmadığını göstermiştir.²⁷ Ancak haçı kabul eden baronlar, her ne kadar krallar tarafından desteklenmeseler de başta Henri de Champagne'in yeğeni Navarra Kralı Thibaut olmak üzere Fransızların çoğunlukta olduğu birçok asilzâde Haçlı seferine katılmak için artık harekete geçmişti. Ayrıca IV. Hugue de Bourgogne, Bretagne kontu Pierre Maulerc, Bar, Nevers, Montfort, Joigny ve Sancerre kontları da bunlar arasında yer almaktaydı.²⁸

Navarra Kralı Thibaut de Champagne haçı kabul ettikten sonra seferin lideri olarak hazırlıklara resmen başlamış bulunmaktaydı.²⁹ Bu arada seferin Filistin'e değil, İstanbul'a yönelik olmasını teklif edenler oldu. Fakat çoğunluk bunun Haçlı ruhuna aykırı olduğunu savununca bu teklif reddedildi.³⁰ Öte yandan Haçlı seferi gibi bir denizaşırı askerî harekât güçlü bir iktisâdî alt yapıyı gerektirdiği için seferin malî yükünü de bir şekilde hafifletmek gerekiyordu. Bunun için sağlam kaynaklara ihtiyaç duyulmaktaydı. Papanın sefer çağrısına pek sıcak bakmayan Avrupa monarşileri, bu harekâta ekonomik anlamda da destekte bulunmamaktaydılar. Buna rağmen seferin lideri Navarra Kralı Thibaut, bu iş için gereken bütün malî yükü kendisi üstlenerek hazırlıkların hız kesmeden devam etmesini sağladı.³¹

Bu arada takip edilecek güzergâh da önemli bir husus olarak durmaktadır. Nitekim XIII. yüzyıldaki Haçlı seferleri artık sadece deniz yoluyla yapılmaktaydı. Bu durumun pek çok sebebi vardı. Ancak genel olarak belirtmek gerekirse ilk üç Haçlı Seferinde takip edilen kara yolunda yaşanan zorluklara ek olarak bu yolu kullanmak, bilhassa söz konusu güzergâhtaki siyasî şartların el vermemesi sebebiyle XIII. yüzyılda artık mümkün değildi. Bu sebeple baronların tek seçeneği deniz yoluydu. Bununla birlikte hangi limandan hareket edileceği meselesi belirsizliğini korumaktaydı. Sefere iştirak edecek baronların bir kısmı İtalya'nın güneyindeki

²⁷ Burada bahsedilen hadiselere birinci bölüm içerisinde değinilmiştir.

²⁸ Runciman, **a.g.e.**, s.185.

²⁹ Janet Shirley, **Crusader Syria in the Thirteenth Century: The Rothelin Continuation of the History of William of Tyre with Part of the Eracles or Acre text**, ed. Janet Shirley, Aldershot 1999, s. 38.

³⁰ Jonathan Phillips, **Holy Warriors: A Modern History of the Crusade**, New York 2010, s. 239. Ayrıca bkz. Painter, **a.g.m.**, s. 467.

³¹ Phillips, **Holy Warriors**, s. 239.

Adriyatik kıyısında bulunan Brindisi Limanı'nı teklif ederken diğerleri ise Fransa'nın güneyindeki Montpeiller şehrinin doğusunda yer alan Aigues-Mortes Limanı'nı önermişlerdir. Ancak İtalya'daki şartlar Brindisi'den hareket etme imkânı vermediği için Haçlılar Aigues-Mortes ve Marsilya'dan yelken açmışlardır³².

1.3. BARONLARIN AKKÂ'YA ULAŞMASI (1 EYLÜL 1239) VE İSTİŞARE MECLİSİNİN TOPLANMASI

Haçlı filosu fırtınalı bir deniz seyahatinden sonra 1 Eylül 1239 tarihinde Akkâ'ya ulaştığında yaklaşık 1.000 şövalyeden müteşekkil bir ordu toplanmış bulunuyordu. Burada baronlar ve diğer ileri gelenlerden oluşan söz konusu Haçlı Seferi ile alakalı yapılacakların konuşulduğu bir istişare meclisi toplandı. Toplantıya Kudüs Patriğini temsilen Sûr Başpiskoposu Pierre de Sargines katılmıştı.³³

Öte yandan Haçlıların Akkâ'ya ulaştıkları dönemde Yakındoğu'daki İslâm coğrafyası dış tehditler ve iç savaşlar sebebiyle siyasî bakımdan bir buhran içerisindeydi. Bu tehditlerden en ağırı hiç şüphesiz Moğollardı. Dolayısıyla Haçlılar için nispeten istifade edilecek bir ortam mevcut idi. Bununla birlikte siyasî hamle arayışındaki II. Friedrich'in el-Kâmil ile gerçekleştirmiş olduğu antlaşmanın üzerinden bir hayli vakit geçmiş; Doğu'ya gidecek kimse diplomatik bir getiriden ziyade Eyyûbîlerin içinde buldukları durumdan istifade ederek askerî bir harekât ile başarı sağlamayı amaçlamaktaydı Akkâ'da yapılan toplantıda bir grup, seferin Mısır üzerine yapılmasını desteklerken diğer bir grup ise Haçlı ordusunun Dımaşk'ı hedef almasını istiyordu. İki teklifin de kendi içerisinde avantajları bulunmaktaydı. Neticede Dımaşk'a yönelmeden önce Askalân ve Gazze üzerine gitme kararı verildi. Çünkü Dımaşk'a gitmeden önce bu bölgeleri alarak arkalarını güvenli bir şekilde bırakmaları gerekiyordu.³⁴

1.4. HAÇLILARIN AKKÂ'DAN HAREKET ETMELERİ (2 KASIM 1239)

³² Painter, **a.g.m.**, s. 463; Runciman, **a.g.e.**, 185.

³³ Runciman, **a.g.e.**, s.185.

³⁴ Shirley, **The Rothelin Continuation**, s.41; Runciman, **a.g.e.**, 186.

Haçlılar yapılan istişare toplantısında alınan kararlara uygun olarak Akkâ'dan ayrılıp yola koyuldular. Fakat bunu haber alan Eyyûbîler, Rükneddin Baybars komutasındaki bir orduyu Gazze'ye gönderdiler. Bu sırada Haçlı ordusu henüz Yafa üzerine ilerlemekteyken önden gönderilen gözcüler Müslümanlardan oluşan bir kervanın kendilerine doğru yaklaşmakta olduğu bilgisini kont Pierre de Bretagne'a iletiler. Kont, bu haber üzerine derhal yanındaki şövalye birliğiyle pusuya yatarak beklemeye başladı. Çetin bir çarpışma neticesinde Müslümanlar ellerinde bulunan hayvan sürüsünü bırakıp kaçmak zorunda kaldılar. Buna sevinmekte olan Pierre de Bretagne ve adamları aslında oldukça kalabalık olan Mısır ordusunun sadece bin kişiden oluştuğunun söylenmesi sebebiyle pek fazla endişelenmemişlerdi.³⁵ Müslümanların kervanına karşı zafer kazanan Haçlılar, Mısır'dan gelen ordunun büyüklüğünden henüz bihaber oldukları ve ayrıca bir önceki başarılarına da fazlaca güvendikleri için yeniden zafer kazanacaklarını zannetmekteydiler.

Gerçekten de bütün Haçlı ileri gelenleri zafer kazanmaya odaklanmış durumdaydılar. Kont Henri de Bar, bu süreçte ivedi bir şekilde harekete geçilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Kendisi derhal taarruz etmek ve Gazze'ye gönderilmiş Mısır ordusunu bizzat yenmek istiyordu. Ayrıca Thibaut ve onun yönetiminden hoşlanmayan bir grup da kendi aralarında hareket etmeye karar vermişti. Düşman sayısını en gerçekçi şekilde tahmin eden Thibaut ve adamları tüm bunların farkına vararak onları bu fikirlerden caydırmaya çalıştılar.³⁶ Öte yandan Bar Kontu'nu taarruzdan vazgeçirmeyi zorunlu kılan bazı sebepler vardı. İlerleyecekleri güzergâhta pusula kurabilir, adamlarını yerleştirebileceği noktaları kestirebilirdi. Bununla birlikte adamlarının ve askerlerinin bu bölgenin coğrafi durumu hakkında yeterince bilgiye sâhip olmaması işini zorlaştırıyordu.

Her şeye rağmen ilerlemeye devam eden Bar Kontu böylece adamlarını Gazze yakınlarındaki kumluklara yerleştirerek burada pusuya yatmalarını emretti. Ne var ki Haçlı askerlerinin tam olarak bilmedikleri bir bölgede nasıl savaşacakları

³⁵ Runciman, **a.g.e.**, 186.

³⁶ Shirley, **The Rothelin Continuation**, s. 45, 47, 49.

düşünülmemiş; kum üzerinde manevra kabiliyetinin azaldığı gerçeği hesaba katılmamıştı.³⁷

Pusuda bekleyen Haçlılar bir müddet sonra Mısır ordusunun askerlerini ufukta gördüler. Ancak Mısır ordusu hakkındaki tahminlerinde yanılmışlardı. Zira bunun iki sebebi vardı. Birincisi Haçlı askerleri ince kumların üzerinde atlarına yeterince hâkim olamıyor ve hızlı manevra yapamıyorlardı. İkincisi ise karşı taraftaki asker sayısı tahmin ettiklerinden çok daha fazla idi. Ancak Haçlı ordusu için bu iki durumdan daha ağır olanı askerlerinin kum üzerinde yeterince rahat hareket edemiyor olmalarıydı. Nitekim bu sebepten dolayı savaş başladığında aralarında Bar Kontu'nun da bulunduğu birçok Haçlı askeri karşı koyamayarak ölmüş ve fazlaca zayıat verilmişti. Ölen kişilerin yanı sıra bir o kadarı da esir alınmıştı.³⁸ Bu arada Kerak hükümdarı en-Nâsır, Bretagne Kontu'nun Müslüman kervanına düzenlediği saldırının intikamını almak için Kudüs üzerine yürümüş; 27 gün süren kuşatmadan sonra Davud Kulesi'ni yıkarak 7 Aralık 1239'da Kerak'a dönmüştür.³⁹

1.5. BARONLARIN AKİBETİ VE DİMAŞK EMİRİ İSMAİL İLE HAÇLILARIN İTTİFAKLARI

Haçlılar ve Müslümanlar arasındaki bu karşılaşmanın daha büyük bir krize yol açacağını kimse düşünmemişti. Ayrıca bu seferden anlaşılıyor ki Haçlı liderleri arasında orduların idaresi hususunda mutabakat söz konusu değildi. Bu ihtilaf ise onları birlik fikrinden uzaklaştırıyordu.⁴⁰ Bu sebeple Bar Kontu ve birçok asilzadenin uğradığı felaket neticesinde Thibaut ve maiyeti Trablus'a geri çekildiler.⁴¹

Diğer taraftan Eyyûbî cephesinde ise tahtın ve sultanlığın yeni sahibi el-Melikü's-Sâlih Eyyûb iktidarının meşrûyetini sağlamaya çalışıyordu. Ne var ki kendi iktidarı için önemli bir tehdit olan Dimaşk hâkimi ile arası iyi değildi. Bu

³⁷Runciman, **a.g.e.**, s.187.

³⁸ Shirley, **The Rothelin Continuation**, s. 49-50.

³⁹ Runciman, **a.g.e.**, s.188.

⁴⁰ Stephen R. Humpreys, "Ayyubids, Mamluks, and the Latin East in Thirteenth Century", **Mamluk Studies Review**, II (1998), s. 3.

⁴¹ Runciman, **a.g.e.**, 188.

durum Haçlıların işine yaradı. Zira el-Melikü's-Sâlih Eyyûb ile amcası Dımaşk hükümdarı İsmail arasındaki iktidar kavgasından haberdar olan Haçlılar, bu iki Müslüman hükümdarın ihtilafından istifade etmek amacıyla bunlardan en uygun olanıyla ittifak arayışına girdiler. Haçlılar aradıkları ittifakı Dımaşk hâkiminin şahsında buldular. Dımaşk hâkiminin olası bir Haçlı saldırısından endişelenmesi bu ittifakı kolaylaştıran sebeplerden biriydi. Nihayetinde ordularıyla birlikte harekete geçen Thibaut ve İsmail, Yafa yakınlarında bir araya gelerek ittifakı resmî olarak onayladılar. El-Melikü's-Sâlih Eyyûb ise bu sıralarda İsmail'in gücünü zayıflatacak bir fırsat aramaktaydı. Bu noktada İsmail'in ordusundan Haçlılarla ittifaka karşı çıkan bir grubun el-Melikü's-Sâlih'in tarafına geçmesi ona aradığı fırsatı verdi. Böylece eline önemli bir koz geçen el-Melikü's-Sâlih, Haçlılar ile Dımaşk hâkimi İsmail arasındaki ittifakı parçalamak için harekete geçti. El-Melikü's-Sâlih, Haçlılara tarafsızlık sözü verdikleri takdirde Frank esirlerini serbest bırakma teklifini sundu. Ayrıca Askalân'ın da işgal edilmesinde bir sorun görmediğini iletince Hospitalier Tarikatı tarafında da bu, onay görmüştü. Böylece İsmail'in Haçlılarla ittifakı kırılmış; Thibaut'un sıkıntılı bir sürece girmiştir. Filistin'de umduğunu bulamayan Thibaut tüm bu olanlardan sonra Eylül 1240'ta Fransa'ya geri dönmüştür.⁴² Thibaut'nun Filistin'den ayrılmasından sonra İngiltere Kralı III. Henry'nin kardeşi kont Richard of Cornwall Doğu'ya gelmiştir.

Richard, Haçlı Krallığı'nda bir süre nâiplik görevi yürütmüş ve bazı müzakerelere aracılık etmiştir. Bu sırada Mısır Sultanı tarafından verilen, esirlerin serbest bırakılacağı sözü de yerine getirilmiştir.⁴³ Bununla birlikte bölgedeki Haçlılar arasında vuku bulan anlaşmazlıklar daha da derin bir hâl almaya başlamıştı. Bu bakımdan Templier ve Hospitalier Tarikatlarına mensup şövalyelerin birbirine karşı düşmanca yaklaşımı, Venedik ve Cenova kolonilerinin de ticarî çıkarlarını ön planda tutması, Müslümanlara karşı müşterek ve güçlü bir harekâtı engelliyordu. Bütün

⁴² Matthaëi Parisiensis (Matthaeus Parisiensis), **Chronica Majora**, ed. Henry R. Luard, II, London 1872, s. 53; Shirley, **The Rothelin Continuation**, s. 58

⁴³ Painter, **a.g.m.**, s. 463.

bunlar olurken Thibaut'nun gidişinden sonra Doğu'ya gelmiş olan Richard yine Thibaut gibi krallığa hiçbir fayda sağlamadan geri dönmüştür.⁴⁴

Richard'ın İngiltere'ye dönmesinden sonra Templier şövalyelerinin, Eyyûbîlerle akdedilen antlaşmaları ihlal ederek bazı şehirlere baskınlar düzenlemeleri, buna karşılık Kerak Emirinin de misilleme olarak Hristiyan hacıların yollarını kesmesi üzerine bölgede tansiyon tekrar yükselmiştir.⁴⁵ Bu durum tam olarak güçlü bir ordusu bulunmayan es-Salih i oldukça zorda bırakmıştı. Böylece bir müttefik arayışına girdi. Bu dönemde bölgedeki Haçlılarla yapılan mücadelelerin kaderini Müslümanlar lehine değiştirecek Hârizmşah savaşçıları, nüfuzlarını daha da hissettirir hâle geldiler.

1.6. KUDÜS'ÜN GERİ ALINMASI VE GAZZE SAVAŞI (1244)

Doğudan gelen Hârizmşahlar bölgenin zorluklarına hazırlıktı. Bu askerler Urfa ve Harran arasındaki açık alana yerleşmiş olup kendilerinden talep edildiğinde ücret karşılığında askerlik hizmeti vermekteydiler.⁴⁶ Eyyûbîler ile ittifak sağlayan Hârizmşahlı askerler Haziran 1244'te Haçlılarla ittifak içinde olan Dimaşk'a girip tahrip ettiler. Bunu takiben Taberiye'yi de zapt ederek Kudüs'e doğru yürüyüşe geçtiler. Haçlılar ise böyle bir saldırı beklemedikleri için hazırlıksız yakalanmışlardı. Bu sebeple baronlar ve tarikat şövalyelerinden de yardım alamadılar. Hârizmli askerleri etrafı tahrip ederek Nablus üzerinden Kudüs'e yönelince tehlikenin farkına vardılar.

Muntazam bir şekilde ilerleyen Hârizmli süvarilere Kudüs yönetimi karşı koyamamıştı. Templier şövalyeleri derhal şehre koşarak savunma için hazırlık yapmışlardı. Ancak 11 Temmuz'da Hârizmli askerler Kudüs'e girdiler. Şehrin sokaklarında çatışmalar yaşanırken Kudüs'ün Frank valisi, iç kaleden bir çıkış harekâtı yaptıysa da başarılı olamadı. Haçlılar Frank cephesinden herhangi bir destek gelmediği için kendilerine en yakın yerde bulunan Müslüman müttefikleri olan Kerak hükümdarı en-Nâsır'a başvurarak yardım istediler. Fakat en-Nâsır, sadece

⁴⁴ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.207-208.

⁴⁵ Runciman, **a.g.e.**, 191.

⁴⁶ Runciman, **a.g.e.**, 194.

birlik göndermekle yetindi; başka bir yardımda bulunmadı. Bunun üzerine 23 Ağustos'ta altı binden fazla olduğu söylenen ahali, şehri Hârizmlilere terk ederek buradan ayrılmak zorunda kaldı. Şehir teslim edilirken de Frankların bir kısmı direnmeye çalışmış ama sonunda hepsi öldürülmüştü. Yafa'ya doğru ilerlemekte olan halkın bir kısmı Frank bayraklarının şehrin müstahkem kulelerinden sarkıtıldığını görünce bir anlık yanılğı ile geri dönmeyi düşünmüştü.⁴⁷ Fakat bunların çoğu pusuya düşürüldü ve kurtulabilen üç yüz kadar kişi Yafa'ya varabildi. Neticede Eyyûbî Sultanı el-Melikü's-Sâlih, 1244 yılında Hârizmli askerlerin askerî desteği ile Kudüs'ü kesin olarak Franklardan geri aldı. Bu sırada şehir Hârizmliler tarafından yağmalanıp tahrip edildi.⁴⁸ Ardından Gazze'ye doğru ilerlemeye başlayan Hârizmli askerler Mısır ordusunun göndermiş olduğu beş bin kişilik takviye ordu ile birleşti. Krallık ordusu da kendi müttefikleri ile Yafa yakınlarında toplanmıştı. Tarihler 4 Ekim 1244'ü gösterdiğinde artık harekete geçtiler. Rükneddin Baybars komutasındaki Mısır ordusu Gazze sınırları içerisinde hazır biçimde beklemekteydi. Haçlılar en-Nâsır ile yapılan antlaşma neticesinde gönderilen müttefikleri ile on üç gün önceden bir araya gelmişlerdi. Böylece iki ordu 17 Ekim 1244 tarihinde Gazze yakınlarında bulunan Herbiya (La Forbie) mevkiinde karşılaştı.⁴⁹

Hârizmliler olmadan Mısır ordusunun harekete geçmeyeceğini iki taraf da biliyordu. Bunun farkında olan Haçlılar ve Müslüman müttefikleri, Yafa Kontu'nun tavsiyesi üzerine beraber taarruza geçtiler. Mısır ordusunun da karşı taarruza geçmesi üzerine Hârizmliler Haçlı-Müslüman ittifak ordusunun Müslüman kanadına saldırmaya karar verdiler. Hârizmli askerleri oldukça hızlı hareket edebildikleri için aynı zamanda Haçlı kanadına da saldırılarda bulunmaktaydılar. Durum bu şekilde gelişirken Hârizmlilerin bu saldırılarından kaçmaya çalışan askerler ve onlara eşlik eden Hospitalier, Templier ve Alman şövalye tarikatına mensup savaşçılar Askalan'a gittiler. Bu savaşta iki taraftan da çok sayıda kişi ölmüştü, ama Haçlıların kaybı daha büyüktü; onların tarafından beş bine yakın kişi ölmüş, sekiz yüz kişi de esir alınarak Mısır'a götürülmüştü. Savaşı kazanan Müslümanlar, kaçarak kurtulan tarikat

⁴⁷ Runciman, **a.g.e.**, s.194.

⁴⁸ Shirley, **The Rothelin Continuation**, s. 63 vd.; Runciman, **a.g.e.**, 195.

⁴⁹ Shirley, **The Rothelin Continuation**, s.64.

şövalyelerinin Askalân'da toplandığı istihbaratını alınca derhal buraya doğru harekete geçtiler. Burada Hospitalier tarikatına mensup kişilerden müteşekkil bir garnizon kurulmuştu. Fakat Müslümanlar bu girişimden bir netice elde edememiş ve kısa süren kuşatmadan sonra geri çekilmişlerdi.⁵⁰

1.7. GAZZE SAVAŞI'NIN ARDINDAN DOĞU'DAKİ GELİŞMELER

1244 Gazze Savaşı, Doğu'daki Haçlıların Hittîn yenilgisinden (1187) beri uğradığı ikinci büyük mağlubiyet olup krallığın askerî gücü ağır bir darbe almıştı. Haçlıların önceki yıllarda diplomasi yoluyla elde etmiş oldukları bütün kazanımlar yok olurken krallığın da sonu gelmiş gibi gözüküyordu. Fakat el-Melikü's-Sâlih Haçlıları bu topraklardan sürebilmek için önce iç işlerinde kendisine açılan cepheleri kapatmalıydı. Franklara karşı kesin sonuçlu bir mücadeleye girişmeden önce Suriye'yi hâkimiyeti altına almak için Dımaşk'a yönelmeye karar verdi. Bu sebeple dikkatini Dımaşk hâkimi İsmail'e yönlendirdi. Böylece harekete geçen el-Melikü's-Sâlih, Dımaşk'a sıkı bir ambargo ve baskı uygulayarak şehri ele geçirme yoluna gitti. Netice itibariyle ne halk ne de İsmail karşılık vermeden el-Melikü's-Sâlih'in üstünlüğünü kabul etti. Şimdilik bu meseleyi çözen el-Melikü's-Sâlih'in halletmesi gereken bir sonraki husus Hârimzli askerlerdi. Hârimzli askerlerin verdiği askerî destek neticesinde Frankların doğuda diplomasi ya da savaş yoluyla elde etmiş oldukları bütün kazanımları yerle bir olmuştu. Bu, el-Melikü's-Sâlih ve bütün Müslüman dünyasının istediği bir durumdu. Şimdi Hârimzmliler Gazze Savaşı'nda Eyyûbîlere verdikleri askerî desteğin mükâfatını almak istiyorlardı. Aksi takdirde yaptıklarını bozarak yağma ve yıkıma başlayacaklardı. Ancak bu askerler el-Melikü's-Sâlih'ten umduklarını bulamayınca Dımaşk'taki Eyyûbî hâkimiyle temas kurdular. Başta Melik İsmail, bunu fırsat bilerek el-Melikü's-Sâlih Eyyûb'e karşı diğer hanedan üyelerini yanına çekebileceğini düşünmüş ve Hârimzmlilerin desteğini almaya kalkmıştır. Fakat bu ittifakla ne İsmail ne de Hârimzşahlar istediklerini elde

⁵⁰ **The Rothelin Continuation**, s.63; Humpreys, **a.g.m.**, s. 3; Sholomo Lotan (Ramat-Gan), "The Battle of La Forbie (1244) and its Aftermath-re-examination of the Military Order's Involvement In the Latin Kingdom of Jerusalem in the Mid-Thirteenth Century", **Ordines Militares Yearbook For the Military Orders**, XVII (2012), s. 54; Runciman, **a.g.e.**, 197; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayınları, İstanbul 2004, s. 208.

edebildi.⁵¹ Çünkü Eyyûbi ileri gelenleri İsmail'in alt etmek istediği el-Melikü's-Sâlih'e değil Hârizmlilere çok daha fazla nefret duyuyorlardı. Neticede Gazze Savaşı ardından Eyyûbilere artık yarardan çok zararları dokunmaya başlayan Hârizmliler, İsmail'in Haleb naibi ve Hıms hükümdarının yolladığı orduya karşı koyamamış, uğradığı ağır yenilgi neticesinde Hârizmşahlar tamamıyla imha edildi. Böylece artık 1249 yılında el-Melikü's-Sâlih, Mısır ve Suriye'nin tek hükümdarı olurken Haçlılar sınırlı bir bölgede varlıklarını devam ettiriyorlardı. Tüm bunlar olurken nefes alma fırsatı bulan Haçlı Krallığı Filistin'de bir süre daha tutunma imkânı buldu.⁵²

Yafa Antlaşmasının sona ermesiyle tekrar gündeme gelen yeni bir Haçlı Seferi girişimi baronların bir Haçlı Seferi yapmaya ilgi duymaları neticesinde gerçekleşmişti. Ama Doğu'ya giden baronların burada karşılaştıkları güçlü rakipleri olan Eyyûbiler ve onların ordusunun güçlü kısmını oluşturan Memlûk askerlerine karşı koyamamışlardır. Sonuç olarak Doğu'da bulunan Haçlılara hiçbir faydaları olmamış, hatta Haçlılar için durumlar daha zorlaşır hale gelmişti.

⁵¹ Runciman, **a.g.e**, 198. Ayrıca bkz. Carole Hillenbrand, **Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri**, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2012, s. 221.

⁵² *Troubadour's song (1245?)*, terc. Peter Jackson, **The Seventh Crusade (1244-1254), Sources and Documents**, Farnham, 2009, s. 19.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ'NİN BAŞLAMASI VE MİSİR'DA EYYÛBÎLER İLE SAVAŞ

Baronların hezimetle sonuçlanan ve Doğu'da bulunan haçlılara hiçbir fayda sağlamayan seferlerinin ardından süreç Haçlı Krallığı için hiç de iyiye gitmiyordu. Bu durum papanın nezdinde yeni bir Haçlı seferini zorunlu kılmıştı. Lyon Konsili kararı ile kesinleşen yeni sefer girişimi Fransa Kralı IX. Louis haçı kabul ederek yeni bir sefer başlatmasına imkân tanıdı. Bu durum ise Doğu'da yer alan Haçlı varlığını kuvvetlendirmeye katkı sağladı.

2.1. HAÇLI SEFERİ'NİN İLANI VE FRANSA KRALI IX. LOUIS'İN HAÇI KABUL ETMESİ

Papa IV. Innocentius'un (1243-1254), Avrupa içindeki meseleleri halletmek üzere 1245 yılında Lyon'da topladığı konsile Filistin'den gelen elçiler de katılmıştı.⁵³ Papalıktan acil yardım istemek üzere gönderilmiş olan Beyrut Piskoposu Galeran ile Antakya Patriği Albert, Akkâ Krallığı'nın çökmek üzere olduğunu ifade edip en kısa sürede yardım ulaştırılması gerektiğini anlattılar. Papa, Fransa Kralı IX. Louis'nin Haçlı seferine çıkmak istediğini biliyordu; onun bu isteğini kabul ederek birçok din adamını bütün Fransa'yı dolaşır yeni sefer için vaazlar vermekle görevlendirdi. Bu sıralarda 31 yaşında olan Kral IX. Louis, Gazze mağlubiyetini haber aldığı zaman sıtma yüzünden ağır hasta bir hâlde istirahat etmekteydi. Aynı zamanda Paris Piskoposu Guillaume d'Auvergne'yi yanına çağırarak Tanrı hayatını bağışlarsa Kutsal Ülke'yi kurtarmak için Haçlı seferine çıkacağına dair hasta yatağında yemin

⁵³ Runciman, **a.g.e.**, s.221.

etmişti.⁵⁴ İyi bir savaşçı olan kral, İmparator II. Friedrich'in aksine daha dindardı ve Haçlı seferlerini Tanrının arzusu olarak görüyor, Müslümanları yok etmek istiyordu. IX. Louis iyileştikten sonra adanmış olduğu Haçlı Seferi için başta kardeşleri Artois kontu Robert, Poitiers kontu Alfonso ve Anjou kontu Charles ile daha birçok Fransız asilzâdesiyle haçı kabul ederek seferin hazırlıklarını resmen başlattı.⁵⁵ Yukarıda zikredilen soylu kişiler arasında bu seferin kayıtlarını tutmuş ve sefer sırasında kralın yanında bulunmuş olan Jean de Joinville de vardır.⁵⁶ Joinville, kralla beraber kutsal topraklara gidebilmek için her şeyini rehin bırakmış ve kendisinin kaydına göre yanına sadece 1.000 livre⁵⁷ almıştır. Fakat Joinville'in aktardığına göre IX. Louis'nin kendisine 800 livre verilmiş ve bu parayı almaması durumunda yazmış olduğu hatıraların oluşturulamayacağı ifade edilmiştir.⁵⁸

2.2. YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ HAZIRLIKLARI

Papa IV. Innocentius, 1245 yılının başlarında sefer için hazırlıklara başlamıştı.⁵⁹ Tusculum Kardinal- Piskoposu Odo'yu (Eude) papalık elçisi sıfatıyla bütün Fransa'da sefer için çağrıda bulunmakla görevlendirmiştir. Böylece Odo, Fransa'da yeni Haçlı Seferi hakkında vaazlar vermeye başladı. Odo, bir yandan Fransa'nın çeşitli bölgelerinde verdiği vaazlarda sefere maddî destek ve askerî kuvvet sağlamaya çalışırken diğer yandan güvendiği kişileri Fransa'nın yanı sıra İngiltere, Almanya, İskoçya, Danimarka ve Brabant'ta da vaaz vermeleri için gönderdi.⁶⁰ Odo'nun Papa IV. Innocentius'a gönderdiği mektuplarında belirttiğine göre 9 Temmuz 1247'de Metz, Toul, Verdun ve ardından Navarra Krallığı'ndan gelen bağış ve yardımlar önce Artois kontu Robert'a devredilmiş; 16 Mart 1248

⁵⁴ Runciman, **a.g.e.**, s.218.

⁵⁵ Shirley, **The Rothelin Continuation**, s. 67; Parisiensis, **Chronica Majora**, II, 119. -Pope Innocent IV to (Eudes), Bishop of Tusculum and Papal Legate, 9 July 1247, terc. Peter Jackson, s. 29.

⁵⁶ Shirley, **The Rothelin Continuation**, s. 67; Parisiensis, **Chronica Majora**, II, 119.

⁵⁷ Livre ya da Livreé 'Metal Para'. Bkz, Jean de Joinville **Bir Haçlı'nın Hatıraları**, çev. Cüneyt Kanat, Ankara 2016, s. 209.

⁵⁸ Joinville, **a.g.e.**, s. 98.

⁵⁹ Joseph S. Strayer, "The Crusades of Louis IX", **A History of Crusades**, ed. Kenneth M. Setton, II, Madison-Wisconsin 1969, s. 490.

⁶⁰ Hauréau 'Quelques Lettres d'Innocent IV, p.213-14. Peter Jackson, **Sources and Documents**, s. 28.

tarihinde de yine kilise gelirlerinin bir kısmı, bağışlar ve diğer bütün yardımlar Anjou kontu Charles'a teslim edilerek bu yeni sefer için önemli bir destek sağlanmıştır.⁶¹

Sefer hazırlıkları kapsamında öncelikle tüm Fransa'da özel vergiler çıkartıldı. Ayrıca Kral Louis, yönetim anlayışı olarak hiçbir ruhanî veya soylu tarafından müdahaleye açık bir yönetici değildi. Bu yüzdendir ki vergilere yanaşmayan herkes en nihayetinde bu vergileri ödemiştir.⁶² Hazırlıklar sırasında en çok endişelenilen durumlardan birisi İmparator II. Friedrich'in, IX. Louis'nin seferine olumsuz bakma ihtimaliydi. Zira II. Friedrich, Kudüs'ün meşrû kralı Konrad'ın babasıydı.⁶³ Bu sebeple Fransa Kralı, yola çıkmadan önce Alman İmparatoru'na bir mektup yazarak rızasını aldığı gibi İngiltere ile de barışı sağlamıştır.

İlerleyen süreçlerde Moğollarla ittifak kurulması adına Papa IV. Innocentius tarafından elçi olarak gönderilen Jean du Plan Carpini bizzat IX. Louis ile de görüşmüş ve kendisine Doğu'ya hareket etmeden önce II. Friedrich'in tavrından emin olmasını, bu hususta dikkatli davranarak sefere başlamasını önermişti.⁶⁴ Bu arada Haçlı ordusu deniz yoluyla nakledileceği için gemi temini hususunda Cenova ve Marsilya ile müzakereler yapıldı. Yapılan bu müzakereler neticesinde 1246 yılında aralarında imzalanan antlaşma neticesinde ihtiyaç duyulan gemiler temin edildiği gibi Yedinci Haçlı Seferi'ne ekipman, denizci ve daha birçok açıdan avantaj sağladı.⁶⁵ Ayrıca bu müzakerelerden elde edilen avantajlar sadece Haçlılar açısından olmamıştır. Cenova bu sürecin neredeyse tamamında destek vermiştir. Verdiği bu destek neticesinde Hugo Lercari ve Jacob di Levonto adlı iki Cenovalı ileri gelen resmen kraliyet filosuna amiral olarak tayin edildiler. Ayrıca bankerlik sözleşmesi imzalayarak pek çok imkân ve avantaj elde etmişlerdi. Bu süreçteki imkânlardan sadece Cenovalı ileri gelenler değil birçok Cenovalı tüccar da faydalanmıştı.

⁶¹ Pope Innocent IV to (Eudes), Bishop of Tusculum and Papal Legate, 16 March 1248, terc. Jackson, **Sources and Documents**, s. 29.

⁶² Runciman, **a.g.e.**, 219.

⁶³ Louis IX to Frederick II (February or March 1247): Huillard- Bréholles, vol.6/1, s.501-2; Jackson, **Sources and Documents**, s. 43.

⁶⁴ Plano Carpini, **Moğol Tarihi ve Seyahatnâmesi (1245-1247)**, s. 16.

⁶⁵ Strayer, **a.g. m.**, s. 490.

IX. Louis'nin özellikle Cenova ile arasını iyi tutması sefer sırasında kendisine yiyecek ve ulaşım gibi yardımların yanı sıra borç para bulma avantajı da sağlamıştı.⁶⁶ Çünkü bunların neticesinde Cenovalılar, IX. Louis ile Paris'te imzaladıkları antlaşma (1246) sayesinde kutsal topraklar için çeşitli imtiyazlar elde etmişlerdir.

Önemli bir deniz gücü bulunan Venedik ise bu süreçte biraz geride durmuştur. Zira Doğu'da sahip olduğu ticarî imtiyazları kaybetmek istemediğinden IX. Louis'nin Mısır üzerine yapacağı sefere sıcak bakmıyordu.⁶⁷ Haçlı seferi hazırlıkları devam ederken Suriye kıyı sınırları boyunca Cenovalılar ve Pisahlar arasında büyük bir çekişme yaşanıyordu.⁶⁸ Arsuf hâkimi Jean d'İbelin sayesinde Doğu'daki bu koloniler arasında üç yıllık antlaşma sağlanarak huzursuzluk sona erdirildi.⁶⁹ Nihayet 120 Kalyon ve 80 küçük gemi ile deniz yolculuğu sırasında gerekli olan her şey temin edildi.⁷⁰ Bunların yanı sıra Akhaia Hükümdarı Guillaume de Villehardouin 24 gemi ve bir Fransız birliği ile sefere katıldı.⁷¹

2.3. IX. LOUIS'İN DOĞU'YA HAREKETİ VE KIBRIS'A ULAŞMASI

Üç yıl süren hazırlıklardan sonra Kral Louis Fransa'nın idaresi anne Kraliçe Blanche'e bırakılarak Ağustos 1248'de Paris'ten ayrıldı; kendilerine katılan küçük bir İngiliz filosu ile 25 Ağustos'ta Marsilya'dan Kıbrıs'a gitmek üzere denize açıldı. Ardından hemen kralın kardeşleri Artois kontu Robert ve Anjou kontu Charles Kıbrıs'a gitmek için yola çıktılar.⁷² 17 Eylül 1248 tarihinde Haçlı donanması, Kral Henri'nin hüküm sürdüğü Kıbrıs'a ulaştıktan sonra kral, burada bir müddet dinlendi ve peş peşe adaya ulaşan diğer birlikleri bekledi. Fakat zaman geçtikçe orduda, Kıbrıs'ta gereğinden fazla kalındığı düşüncesi hâkim olmaya başlamıştı. Çünkü hem

⁶⁶ Oliver Berrou, **The Role of Genoa in the Latin Kingdom of Jerusalem: Political and Diplomatic Struggles Between 1250 and 1291**, Royal Holloway, University of London Basılmamış Doktora Tezi, London 2017, s. 39 Ayrıca bkz., Strayer, **a.g.m.**, s. 490.

⁶⁷ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 213.

⁶⁸ Runciman, **a.g.e.**, 223.

⁶⁹ Runciman, **a.g.e.**, 223.

⁷⁰ Robert Payne, **The Crusaders: A History**, London 1998, s. 339.

⁷¹ Runciman, **a.g.e.**, 223.

⁷² Hill, **History of Cyprus**, s.140. Ayrıca bkz. Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 211.

gereken hazırlıklar zaten Kıbrıs'ın Limasol⁷³ Limanı'na gelmeden önce yapılmış hem de elde bulunan iâşe ve ikmal malzemeleri ancak iki ay kadar idare edebilirdi.

Kıbrıs'a ilk gelen birlik, içerisinde 50 Cenova kalyonunun bulunduğu ve Kral IX. Louis'nin Mauntjoy (Mount of Joy) adını verdiği geminin de yer aldığı bir filodan müteşekkildi. IX. Louis'nin ardından kardeşleri Anjou kontu Charles ve Artois kontu Robert de karaya çıkmıştı. Templier lideri William of Sonnac ve Hospitalier lideri Jean de Ronay'ın da Akkâ'dan adaya gelmesi üzerine seferin gidişatı ve ilerleyiş planları görüşülmeye başlandı.⁷⁴ Bu toplantıda, Kıbrıs'ta daha uzun süre kalınması durumunda askerlerin rehavete kapılarak güçsüzleşeceği ve mâlî anlamda da sıkıntıya düşme endişesi dile getirilmiştir. Hatta ekonomik bakımdan sıkıntıya girildiği takdirde İtalyan bankerlerden borç alma düşünceleri de gündeme gelmiştir.⁷⁵ Öte yandan müzâkereler devam ederken bir salgın hastalık baş gösterdi ve kralın askerlerinden pek çoğu öldü. Bu sırada papalık elçisi sıfatıyla orada bulunan Odo (Eudes) papaya gönderdiği mektubunda IX. Louis'nin henüz Kıbrıs'ta bulunduğu sırada 250-260 kadar soylu, kont, baron ve şövalyenin hastalıktan öldüğünü yazmıştır.⁷⁶ Bu ölen ileri gelenlerin arasında Montfort kontu John ve Bourbon Lordu'nun olduğu da zikredilmektedir.⁷⁷

Öte yandan Haçlı ordusunun Kıbrıs'ta beklemesini zorunlu kılan bazı coğrafi etkenler de mevcuttu. Öncelikle Nil Nehrinin Akdeniz'e döküldüğü noktada bulunan deltanın taşkın sebebiyle oluşan selden arınması gerekiyordu. Bunun sebep olduğu endişe aslında Beşinci Haçlı Seferi'nden kalan bir korkudan kaynaklanmaktaydı. 26 Ağustos 1221 tarihinde mevcut taşkınlar sebebiyle meydana gelen çamur birikintileri yüzünden; ordunun yok olacağı endişesine kapılan Haçlılar mecburen barış müzakerelerine onay vermek zorunda kalmışlardı.⁷⁸ Nitekim seferin güzergâhına bakılacak olursa geçilmesi en zor kısım Nil nehriydi. Şunu da belirtmek gerekir ki

⁷³ Limasol için bkz. Gunnis, **Historic Cyprus: A Guide to its Towns and Villages, Monasteries and Castles**, London, 1936, s.130.

⁷⁴ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 211. Ayrıca bkz. Hill, **History of Cyprus**, II, 140.

⁷⁵ Strayer, **a.g.m.**, s. 490.

⁷⁶ George Hill, **A History of Cyprus: The Frankish Period, 1192-1432**, II, Cambridge 2010, s. 141.

⁷⁷ Strayer, **a.g.m.**, s. 490.

⁷⁸ Amin Maalouf, **Arapların Gözünden Haçlı Seferleri**, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2006, s. 209.

Nil nehrinin taşkınları ve çamur birikintilerinin teşkil ettiği tehlikelerin yanı sıra Mısır'da özellikle yazın meydana gelen kum fırtınaları da önemli bir tehlike olarak görülüyordu.⁷⁹ Böylece Yedinci Haçlı Seferi orduları Beşinci Haçlı Seferi ordularının durumuna düşmemek için mecburen bekleme kararı almıştır.

Kıbrıs'ta bekleyen Haçlı liderleri Mısır üzerine yürümek hususunda hemfikir olmuş, istikameti buna göre belirlemişlerdi. Ancak IX. Louis hızlı bir saldırı gerçekleştirmek istediğinden, komutanlar coğrafi şartlar ve Mısır limanlarına doğru zamanında gidilmesi gerektiği hususunda kendisini uyarma ihtiyacı duymuşlardır. Zira onlar Eyyûbî Hanedanı'nın kendi iç meseleleriyle meşgul olduğunu; Hıms sorunuyla uğraştığını biliyor ve bu durumdan istifade edilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Tam bunlar olurken Templier Şövalyeleri Franklardan gönderilen cazip bir teklifi el-Melikü's-Sâlih'e iletiler. Buna göre el-Melikü's-Sâlih bazı toprakları terk edip Franklara bıraktığı takdirde onlar da kendisine Hıms meselesinde yardım edecekti. Ne var ki söz konusu plân uygulanamadı. Çünkü dindar kimliği ile bilinen IX. Louis için bu uygun bir hareket değildi. IX. Louis kâfir olarak gördüğü düşmanlarıyla antlaşma sağlamaya sıcak bakmıyordu.⁸⁰ Ayrıca amacı siyaset yapmaktan ziyade savaşmaktı. Neticede Müslümanlar dışında bir ittifak aranmış ve Papa IV. Innocentius nezdinde de Moğollar uygun görülünce müzakereler için elçi gönderilmesine karar verilmişti.⁸¹

2.4. PAPAPALIĞIN EYYÛBİLERE KARŞI İTTİFAK ARAYIŞI VE MOĞOL HÜKÜMDARI GÜYÜK HAN'A ELÇİ YOLLAMASI

Papa tarafından ilk önce Jesn du Plan Carpini legat olarak 1246 yılında Moğolistan'a gönderilmişti. Carpini'nin bu yolculuk esnasında görüştüğü Rus Büyük Knezi Vasilico, Moğollara elçi olarak gidilmesi durumunda bilhassa büyük hediyelerin götürülmesi gerektiğini belirterek uyarıda bulunmuştur. Çünkü Moğolların gözünde elçilerin hediyeler sunmaması büyük saygısızlık olarak

⁷⁹ Nil Nehrinin özelliklerini bilmenin önemi için bkz. Shirley, **The Rothelin Continuation**, s. 79; Payne, **The Crusaders**, s. 339.

⁸⁰ Runciman, **a.g.e.**, 221.

⁸¹ Carpini, **Moğol Tarihi ve Seyahatnâmesi (1245-1247)**, s. 14.

görülyordu.⁸² Papanın amacı elçilik heyeti aracılığı ile Moğol Hanı'nı Hristiyanlığa davet etmekte. Carpini eserinde bu durumu şöyle ifade etmiştir: "...Papa bu yüzden kendi mektubunda da belirttiği gibi bizim aracılığımızla (Moğolları) Hazreti İsa'nın dinine girerek Hristiyan olmaya davet etmektedir. Zira başka hiçbir surette mutlu olmaları mümkün değildir."⁸³ Fakat papanın bu sözlerine karşın Ebu'l-Ferec'in naklettiği bilgilerde ise Güyük Han'ın zaten Hristiyan olduğu ve onun zamanında Hz. İsa'ya inancı olanların ayrıcalıklı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca emrinde birçok Hristiyan din adamı, papaz ve rahiplerin bulunduğunu da nakleder.⁸⁴

Güyük Han'ın huzuruna varmadan önce onun en önemli kumandanlarından olan Batu'nun huzuruna giden elçilik heyeti, burada biraz ikamet ettikten sonra Güyük Han ile görüşmek üzere yola koyuldu. Heyet oraya vardığı sırada Güyük Han henüz tahta geçmişti. Ancak henüz devlet işlerini devralmadığı için elçiler hemen huzura kabul edilmediler. Bu sırada kendilerinden alınan ve papa tarafından elçiler aracılığı ile gönderilen mektup Batu'ya teslim edilmiştir ve muhtemelen de onun aracılığı ile hana takdim edilecektir. Birkaç gün sonra Güyük Han'ın annesinin de huzurda bulunduğu kurultayda bu heyet de yerini aldı. Artık Güyük, han olarak tüm idareyi devraldıktan sonra papanın mektubu kendisine sunuldu. Güyük Han bu elçilik heyetini iyi ağırılıyıp papanın mektubuna cevaben kendisine tâbi olunmasını teklif ettiği satırlar içeren bir mektup kaleme aldırdı. Papa, kendisine cevaben gönderilen bu mektubu "Cesaret Kırıcı"⁸⁵ olarak nitelendirmiştir. Böylece Carpini'nin bu elçilik görevinden istenilen sonuç alınamamıştır.⁸⁶

2.5. MOĞOLLARA İKİNCİ ELÇİLİK HEYETİNİN GÖNDERİLMESİ VE HAÇLILARIN KENDİ SİYASETLERİNE YÖNELMEK ZORUNDA KALMALARI

Papa, Moğollarla ilk diplomatik temasın sonuçsuz kalmasına rağmen bu husustaki umudunu kaybetmeyerek yeni bir elçilik heyeti daha gönderdi. Suriye

⁸² Carpini, *Moğol Tarihi ve Seyahatnâmesi (1245-1247)*, s. 104.

⁸³ Carpini, *Moğol Tarihi ve Seyahatnâmesi (1245-1247)*, s. 107.

⁸⁴ Ebu'l-Ferec (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, II, Ankara 1999, s. 547.

⁸⁵ Runciman, *a.g.e.s.* 221.

⁸⁶ Carpini, *Moğol Tarihi ve Seyahatnâmesi (1245-1247)*, s. 128.

üzerinden giden heyete ulaşan bilgiye göre Moğollar, bu süreçte Bağdat'a sefer planlıyorlardı. Tam da bu sırada Müslümanların Haçlılarla uğraşıyor olması onlar için bir fırsattı.⁸⁷

1248 yılına gelindiğinde IX. Louis'nin Kıbrıs'ta bulunduğu esnada kendisine Moğol kumandanı tarafından gönderildikleri söylenen iki Nestûrî elçi gelmişti. Bunlar IX. Louis ile yaptıkları görüşmede Moğolların Hristiyanlara karşı duydukları sempatiyi oldukça ayrıntılı bir şekilde dile getirmiş ayrıca kutsal toprakların ve Kudüs'ün Müslümanların elinden geri alınmasına yardım etmeye hazır olduklarını söylemişlerdir.⁸⁸ Bu duruma oldukça sıcak bakan ve sevinen IX. Louis kardeşini, beraberinde Arapça bilen birkaç kişi ile oldukça cömert hediyeler hazırlatarak Moğol kumandanına yolladı. Hristiyanlığın tüm figürlerini içeren bir kilim ile kilise şeklinde bir çadır da gönderilen hediyeler arasındaydı.⁸⁹ Fakat Haçlılar için Moğollarla ittifak adına ümit verici gelişmeler yaşanırken Güyük Han öldü ve taht, onun nâibesi olan annesine kaldı. Ülke içerisindeki diğer güçler ve hânedanın öteki mensupları her ne kadar batıya yapılacak bir sefere istekli olsalar da taht nâibesi böyle bir sefer için henüz karar vermemişti.⁹⁰

2.6. HAÇLILARIN KIBRIS'TAN AYRILIP DİMYAT'A VARIŞI

Moğollar ile Haçlıların papalık nezdinde yaptığı görüşmelere rağmen muhtemel bir Moğol-Haçlı ittifakı için şartlar yeterince olgunlaşmamış, böylece bu girişim rafa kaldırılmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Haçlılar Kıbrıs'ta daha fazla zaman kaybetmek istemiyordu. Zira Kıbrıs'ta askerinin eğlence ve rahatlığa çok fazla meyletmesinden endişe edilmekteydi. Bu sebeple Haçlı filosu, krallığın mevcut ordusu ve gelen takviye kuvvetlerle birlikte 30 Mayıs 1249'da Limasol'den denize açılarak 4 Haziran 1249 tarihinde Nil nehrinin Akdeniz'e döküldüğü nokta olan Dimyat önüne ulaştı.⁹¹

⁸⁷ Runciman, **a.g.e.**, 222.

⁸⁸ Joinville, **a.g.e.**, s. 97.

⁸⁹ Joinville Moğol hanından Tatar hanı olarak söz eder. Bkz. Joinville, **a.g.e.**, s. 97.

⁹⁰ Runciman, **a.g.e.**, 222.

⁹¹ Jean de Beaumont, royal chamberlain, to Geoffrey de la Chapelle, Damietta 25 June 1249, in Comte (P.) Riant, 'Six lettres relatives aux croisades', AOL, 1 (1881): 383-92; this text reproduced in Letters

Dimyat, Mısır üzerine yapılan bu Haçlı Seferi'nde oldukça önemliydi. Çünkü Dimyat Mısır'ın anahtarıydı. Buraya ısrarla sefer yapılması gayretinde olan Haçlılar Dimyat'ın alınması durumunda Kahire'ye rahat bir şekilde inebileceklerini planlamaktaydılar. Dimyat, Nil nehrinin kontrol edilmesi bakımından stratejik bir öneme sâhipti. Haçlılar da bu sebeple Dimyat'ı ele geçirdikleri takdirde Müslümanların bölgede kontrolü kaybedeceklerini düşünmekteydiler. Zira Dimyat tam da Nil nehrinin Akdeniz'e döküldüğü yerde bulunuyordu. Bu önemi sebebiyle Dimyat'ın elde edilmesi siyasî üstünlükle beraber ekonomik ayrıcalıkların da elde edilmesi anlamına geliyordu.

Haçlılar Dimyat sınırına yaklaştığı sırada bunu haber alan Sultan el-Melikü's-Sâlih, Hıms kuşatmasında bulunuyordu. El-Melikü's-Sâlih, olası bir Haçlı tehdidini hesaba katarken IX. Louis'nin Suriye'ye çıkacağı ve ancak ilkbahar mevsiminde buraya varabileceğini düşünmüştü. Fakat IX. Louis'nin Mısır üzerine geldiğini duyunca derhal kuşatmayı kaldırdı.⁹² Diğer taraftan bu haber ulaşmadan önce halife, Hıms Meliki ile el-Melikü's-Sâlih arasında bir antlaşma yapılmasını istemekteydi. Netice itibâriyle el-Melikü's-Sâlih hem hasta olması hem de denizden yaklaşan Haçlı tehdidi sebebiyle bu ittifakı kabul etmiştir.⁹³ Böylece derhal savunma pozisyonuna geçmek suretiyle Dimyat'a cephaneye tedarik eden el-Melikü's-Sâlih, Benû-Kinâne kabilesine mensup kişilerden bir garnizon hazırlatıp şehre yerleştirdi. Bu karargâh Dimyat'ın güneyinde bulunan Uşmum Tennah'a kuruldu.⁹⁴

2.7. FRANKLARIN DİMYAT'I İŞGALİ

Haçlılar Dimyat önüne ulaştıktan sonra gemileri karaya yanaştırmakta zorlandıkları için Kral IX. Louis ile tüm soylular mecburen küçük kayıklara binmek zorunda kaldılar. Buna rağmen karaya çıkmak için daha fazla beklemek istemeyenler

françaises du XIII' siècle, ed. Foulet, s. 18-20, terc. Jackson, **Sources and Documents** Ayrıca bkz. Bedrettin Basuğuy, "Yedinci Haçlı Seferi: el-Melikü'l-Muazzam Tûrânşâh, Saint Louis ve Mansûra Savaşı", **Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, V/10 (2017), s. 167-201.

⁹² Runciman, **Haçlı Seferleri**, III, s. 223.

⁹³ İbn Vâsıl, Müferricü'l-Kürûb, terc. Jackson, **Sources and Documents**, s. 129; Basuğuy, **a.g.m.**, s. 175.

⁹⁴ Runciman, **a.g.e.**, s. 224.

koltuk altlarına kadar gelen suya atlayıp kıyıya çıkabildiler. Bu sırada Haçlıların karaya çıktığını gören Müslümanlar ise savunma pozisyonu alarak karşı saldırıya geçtiler. Kral da karaya çıktığında hücum için silahını kuşanarak hazırlanırken maiyetinde bulunanlar kralın bu hareketine mâni oldular. Haçlılar daha sonra çadır ve ordugâhlarını kurdular.⁹⁵

Müslümanlar posta güvercini aracılığı ile Sultan el-Melikü's-Sâlih Eyyûb'e Fransa Kralı ve ordusunun çoktan karaya çıktığını, çatışmaların yaşandığını bildiren haber yollasalar da henüz cevap alamamışlardır. Zira Mısır ordusu ile Haçlılar arasında bunlar yaşanırken Sultan el-Melikü's-Sâlih hasta vaziyette dinlenmekteydi. Dolayısıyla sultanın sağlığını olumsuz etkilemesi ihtimâlden dolayı bu durumun kendisinden gizlendiği iddia edilir.⁹⁶ Franklar taarruz ederken Eyyûbî cephesinin savunmasını, zamanında II. Friedrich ile oldukça yakın ahbap olan Vezir Fahreddin yönetmekteydi. Gidişatın seyrinden hoşnut olmayan Vezir Fahreddin daha fazla kayıp vermemek adına akşam karanlığının da çökmesiyle adamlarıyla birlikte gemilerden yapılmış köprü üzerinden Dimyat'a çekildi. Vezir, pazar yerlerinin ve müstahkem mevkiilerin boşaltılarak şehir halkının Dimyat'ı terk etmesini emretmişti. Bunun yanı sıra Vezir Fahreddin, emri altında bulunan ve o sırada şehirde bulunan Benû Kinâne kabilesinden müteşekkil garnizona, halkın şehirden tahliye edilmesinden sonra pazar yerlerini ateşe vermelerini ve kendileri geçtikten sonra arkalarında kalan gemi köprüyü de imha etmelerini bildirmişti.⁹⁷ Fakat Haçlılar gelmeye başlayıp çatışmalar artınca panik haline giren Benû Kinâne kabilesine mensup savaşçılar pazar yerlerini ateşe verse de gemi köprüyü tahrip etmeyi unuttular.⁹⁸ Benû Kinâne kabilesinin yaptığı bu hata sebebiyle Haçlılar Müslümanların karargâhına doğru ilerleme sağladılar. Neticede Dimyat 7 Haziran 1249'da zorluk çekilmeden Haçlılar tarafından zapt edildi. Bu durum Frankları hayrete düşürmüştü. Çünkü Dimyat, Haçlıların gelmesinden korkan kadın, çocuk ve

⁹⁵ Joinville, **a.g.e.**, s. 106.

⁹⁶ Joinville, **a.g.e.**, s. 107. Ayrıca bkz. al Dhahabî (d.1348) Ta'rikh al-Islam, ed. Umar 'Abd al- Salam Tadmuri (vol. 5), 641-650 H. (Beirut, 1419 H./1998), s. 45; Jackson, **Sources and Documents**, s. 156; Runciman, **a.g.e** 224.

⁹⁷ Joinville, **a.g.e.**, s. 107.

⁹⁸ Joinville, **a.g.e.**, s. 107; Runciman, **a.g.e**, 224; Strayer, **a.g.m.**, s. 490.

birçok kişi tarafından boşaltılmıştı. Hatta silah depoları ve cephanelikler ateşe verilerek Uşmum Tennah'a doğru kaçmışlardı. Müslümanların daha önce eşi benzeri görülmeyen ve korkunç olarak nitelendirdikleri bu saldırı Franklar için karşı konulmaz bir zaferle neticelenmişti. Dimyat'ı ele geçiren Haçlılar burayı hızla düzenlemeye ve bir Frank şehrine dönüştürmeye başladılar.⁹⁹ 1219 yılında yapıldığı gibi buradaki Ulucami hemen katedrale çevrildi ve buraya bir piskopos tayin edildi. Dimyat bir Frank şehri hâline getirilirken Hristiyan tarikat mensuplarına ve şövalyelere binalar tahsis edilmekteydi. Hatta Pisalılar ve Cenovalılara şehirde birer pazar ve sokak verilerek yardımları neticesinde ödüllendirildiler.¹⁰⁰

Dimyat'ın işgalinden sonra Fransa kralı yaz boyunca burada kalmaya karar verdi. Bunun iki temel sebebi vardı; öncelikle Kral IX. Louis, takviye kuvvetlerle gelmekte olan diğer kardeşi Alfonso de Poitou'nun varışını, bunun yanında Nil vadisinde nehrin sularının çekilmesini beklemek istiyordu.¹⁰¹ Fakat IX. Louis'nin ordusunda bulunan Haçlı liderleri orduyu bir yerde bu kadar uzun süre bekletmenin askerleri rehavete sevk edeceği düşüncesinden dolayı endişe etmekteydiler. Çünkü Nil nehrinin sebep olduğu rutubetli hava ile beraber sıcak havanın askerleri rehavete ve tembelliğe itmesi ordunun disiplinini tehdit etmekteydi.¹⁰²

Bu arada Müslümanlar, Dimyat'ın kaybından sonra Haçlılar ile müzakere etmek istiyor ve Dimyat'ı terk etmeleri hâlinde Kudüs'ü onlara vermeyi düşünüyorlardı. Çünkü kaybedilen Dimyat önemli bir liman kenti olduğu için buranın kaybı Müslümanları fazlasıyla zarara uğratacaktı. Fakat IX. Louis dindar kimliğine uymayan bu teklifi düşünmeye yanaşmıyor, kendisinden önceki liderlerin takip ettiği diplomasi yolunu kullanmak istemiyordu. Çünkü Kudüs'ü diplomasi ile değil savaşla kazanmak istiyordu.

Öte yandan müzakerelerin devam ettiği esnada Eyyübî safında bazı siyasî krizler yaşanmaktaydı. Zira Eyyübî ordusu içerisinde bulunan memlûkler, Vezir

⁹⁹ Queen Blanche to Henry III, King of England (1249), in Matthew Paris, **Chronica Majora**, vol. 6: Additamenta, s. 165-7, terc. Jackson, **Sources and Documents**, s. 92.

¹⁰⁰ Runciman, **a.g.e.**, 224.

¹⁰¹ Joinville, **a.g.e.**, s. 111; Runciman, **a.g.e.**, 224-225; Strayer, **a.g.m.**, s. 490.

¹⁰² Runciman, **a.g.e.** s.222, Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 211.

Fahreddin'i şehrin düşüşü sebebiyle suçlamaktaydılar. Bu baskı neticesinde bundan sorumlu tutulan Benû Kinâne kabilesi ağır bir şekilde cezalandırılmıştı. Bu sırada sultanın karşısında itibarını yitirdiğini düşünen Vezir Fahreddin, memlûklerin saray içerisinde bir ihtilal çıkartacakları haberini alır almaz buna müdahale ederek memlûkleri yatıştırmış ve girişimlerini engellemiştir. Böylece, Vezir Fahreddin, Sultan el-Melikü's-Sâlih'in gözündeki itibarını tekrar yükseltmiştir. Bu gerilimin hallolmasından sonra Haçlılarla yapılan müzakerelerden de sonuç çıkmaması üzerine sultanın ordusu ile el-Mansûre'deki karargâha çekildi.¹⁰³

2.8. HAÇLILARIN KAHİRE ÜZERİNE YÜRÜME KARARI ALMASI

Sultan el-Melikü's-Sâlih Eyyûb'un hasta halde bulunması, Dimyat'ın zaptı esnasında halkın savaşmadan geri çekilmesi ve kralın Dimyat'ı fazla kayıp vermeden elde etmesi Haçlıları oldukça cesaretlendirmişti. Müslümanlar tarafındaki vaziyet bu şekilde iken kralın kardeşi Alfonso de Poitou'nun liderliğinde Fransa'dan hareket eden takviye birlikler 24 Ekim 1249'da Mısır'a ulaşınca Haçlılar askerî bakımdan daha kuvvetli duruma geldiler.¹⁰⁴ Bunu takiben Kral, ordusundaki bütün ileri gelenleri ve kardeşlerini bir araya getirerek savaş meclisi kurmuş ve İskenderiye mi yoksa Kahire üzerine mi yürünmesi gerektiği üzerine bir istişare yapmak istediğini dile getirmişti.¹⁰⁵ Bu tartışmalar sırasında Artois kontu Robert, İskenderiye teklifine şiddetle karşı çıkarak Kahire'nin alınmasının daha büyük bir önem arz ettiğini savundu.¹⁰⁶ Bununla birlikte Haçlı ordusundaki ileri gelenlerin çoğu ve onlar tarafından destek gören Pierre de Bretagne ise İskenderiye'nin hedef olması hususunda ısrar etti. Zira İskenderiye'yi ele geçirdikleri takdirde Mısır'ın tamamına sâhip olacaklarını ve sultanın kendileriyle antlaşmaya mecbur kalacağını düşünmekteydiler.¹⁰⁷ Bundan başka levâzımatın ve iâşenin ancak İskenderiye'de

¹⁰³ Runciman, **a.g.e.**, 225.

¹⁰⁴ Runciman, **a.g.e.**, 225; Strayer, **a.g.m.**, s. 490.

¹⁰⁵ *Gui, a household Knight of the Viscount of Melun (Late in 1249) to Mater B. De Cahrters*, in Matthew Paris, *Chronica Majora*, vol. 6: *Additamenta*, s.155-62; Jackson, **Sources and Documents**, s. 86.

¹⁰⁶ Frederick Perry, **Saint Louis (Louis IX of France): the Most Christian King**, New York-London 1900, s. 165.

¹⁰⁷ Runciman, **a.g.e.**, 225.

karşılanabilmesi varış noktasının İskenderiye olarak önerilmesinde diğer bir önemli nedendir.¹⁰⁸Toplantıda seferin Kahire'ye yapılması fikri her ne kadar ağır bassa da Haçlıların, Akdeniz üzerinde tam manasıyla hâkimiyet sağlayabilmeleri bakımından İskenderiye'ye yapılacak bir harekâtın argümanları dile getirilmiştir. Ayrıca, Haçlıların Dimyat'ı ellerinde bulundurmaları çok önemliydi ve Kudüs'ün tekrar ele geçirilmesine kadar burayı ellerinde bulundurmaları gerekiyordu.¹⁰⁹

Netice itibariyle toplantı sonunda Kral IX. Louis, istikameti Kahire olarak belirledi ve hareket için derhal hazırlıklara başlanmasını istedi. Nil Nehrinin Dimyat kolu üzerinde bulunan el-Mansûre üzerine planlanan harekât için hazırlıklar tamamlandıktan sonra şehri korumak üzere bir garnizon görevlendirip kraliçe ile patriği de orada bırakarak ordusuyla Dimyat'tan harekete geçti.¹¹⁰

2.9. HAÇLI ORDUSUNUN DİMYAT'TAN GÜNEYE İLERLEYİŞİ

Haçlı ordusu 20 Kasım'da Dimyat'tan ayrıldıktan sonra Mansûre istikametinde ilerleyip bir müddet sonra Nil Nehrinin kanallara ayrılan bölümüne geldi. Burada ordunun güzergâhı değiştirilerek Dimyat ile Uşmum-Tennah arasındaki Bahressagîr mevkiî üzerinden ilerleyişe devam edildi. Kahire üzerine yürüyen Frankların Bahressagîr'e gelişlerini haber alan Vezir Fahreddin, birliklerini bölgenin gerisinde tutarak Frankların geri dönme ihtimaline karşı onlara artçı kuvvetlerle saldırılar düzenlemekteydi. Fahreddin buna rağmen Haçlıların ilerleyişini durduramamış, istediği sonucu elde edememiştir.

IX. Louis, yavaş ve temkinli bir ilerleyişle yol alırken Vezir Fahreddin endişe içinde hemen cihat çağrısı yaptı ve bir mektupla bunu Kahire sarayına bildirdi. Bahsi geçen mektubun bir Cuma hutbesinde kent ahalisine okunması neticesinde hatırı sayılır bir kuvvet toplandı.¹¹¹ Bu sırada süvarilerini Haçlılara karşı göndermeye devam eden Vezir Fahreddin yanındaki kuvvetler ile 7 Aralık 1249 tarihinde Fariskur yakınlarında Franklarla karşılaştı ve buradaki mücadele Mısır ordusunun Haçlılar

¹⁰⁸ Joinville, **a.g.e.**, s. 113.

¹⁰⁹ Strayer, **a.g.m.**, s. 490.

¹¹⁰ Runciman, **a.g.e.**, s.226.

¹¹¹ Basuğuy, **a.g.m.**, s. 183.

tarafından geri püskürtülmesiyle sonuçlandı. Ardından IX. Louis 14 Aralık'ta Baramun'a vardı; krallık ordusu 21 Aralık 1249'da Bahressagîr'e ulaştı ve el-Mansûre karşısında karargâh kurdu.¹¹² Mısır birlikleri Frank ordusunun ilerleyişi sırasında buldukları her fırsatta artçı saldırılar düzenliyordu. Öyle ki Kral IX. Louis nehri geçmeye çalışırken kardeşi Anjou kontu Charles geriden gelen Müslüman süvarilerini püskürterek yaklaşmalarını engellemiştir. Böylece karşılıklı saldırılar devam ederken karada ve suda yaşanan çatışmaların şiddeti gittikçe artmaya başlamıştı. Bu arada 23 Aralık'ta IX. Louis'nin ordusuna mensup askerlerden birkaçı Mısır ordusu tarafına geçerek onlara Haçlı ordusu ve zayıf yönleri hakkında bilgi vermiş; Müslümanlara, karşı taraf hakkında casusluk yapmışlardır. Bununla birlikte askerî zayıflığın artması ve askerlerin Müslümanlara esir düşmeye devam etmesi Haçlı ordusundaki gidişatı vahim bir hâle getirmiş, Kral IX. Louis bu yüzden endişeye kapılmıştı. Bu, Müslüman ordusunun ayrıntılı haber almak için uyguladığı bir taktikti. Haçlılardan esir alacaklar ve onlar da orduları hakkında Müslümanlara bilgi verecekti. Bu taktiği, İbn Vâsıl'ın bizzat kendisinin verdiğini kayda geçirmesi, istihbarat üzerinde ne kadar durduklarını göstermektedir. Yüzmede becerikli olan Müslüman askerler Haçlı askerlerini gördüklerinde suya atlayarak onları yakalayıp esir almaya çalışıyorlardı. İbn Vâsıl'a aktarıldığına göre onlara bir oyun oynamaları, karpuzların içini oyup başlarına miğfer gibi geçirmeleri söylenmiştir.¹¹³ Buna göre, kafalarına geçirdikleri karpuzlarla birlikte bir Frank gördüklerinde onlara doğru yüzecek, böylece suyun altında kendilerini göstermeden ilerlediklerinden Franklar suyun üstünde karpuz olduğunu zannederek almaya yeltendiğinde Müslüman askerler Haçlıları kolaylıkla yakalayıp esir alabilecekti. Bu planı uygulayan Müslümanlar 200 askeri esir almışlardır.¹¹⁴

2.10. HAÇLILARIN NİL NEHRİNDEN GEÇİŞ PLANLARI VE ROBERT D'ARTOIS'NIN EL-MANSÛRE'DEKİ MÜSLÜMAN KARARGAHINA SALDIRISI

¹¹² Runciman, **a.g.e**, 227.

¹¹³ İbn Vâsıl, terc. Jackson, **Sources and Documents**, s.142.

¹¹⁴ İbn Vâsıl, terc. Jackson, **Sources sand Documents**, s. 142.

Kral IX. Louis nehri geçmek ve düşmana daha yakından saldırmak için yöntem arayışında olup çareyi set ve örtülü¹¹⁵ yol yapmakta bulmuştu.¹¹⁶ Set ve örtülü yolun yapımını titizlikle kontrol eden IX. Louis, bir yandan inşa faaliyetlerinin ivedi bir şekilde tamamlanmasını beklerken diğer yandan da Rum ateşi ile atış yapan Müslümanların saldırılarından korunmaya çalışıyordu. Böylece Rum Ateşi saldırısına karşılık vermek zorunda kalan IX. Louis, mancınık ustası olarak bilinen Cornaut'lu Jocelin'i bu konuda görevlendirdi. Ancak IX. Louis'nin bu hamlesine rağmen Müslümanların saldırısını engelleyemediler.¹¹⁷

Haçlılar, Mısır ordusunun saldırılarını mancınıkla önleyemeyeceklerini anladıklarında set ve örtülü yol yapımına ağırlık verdiler. Fakat Müslümanlardan hâlâ Rum Ateşi'nin yanı sıra güçlü mancınık darbeleri de geliyordu. Durumun daha vahim bir hâle gelmesi üzerine derhal yol inşaatının korunmasına öncelik verildi. Böylece başta IX. Louis'nin kardeşi olmak üzere Joinville'in de içinde bulunduğu bazı şövalyeler inşaat alanını nöbetleşe korumaya başladılar.¹¹⁸

Alınan önlemlere rağmen çatışmalar işçilerin çalışmasını zorlaştırmaktaydı. Haçlılar bu sebeple koruyucu setler inşa etmek zorunda kaldılar.¹¹⁹ Fakat Müslümanlar, karşıdan toprağı kazmak suretiyle Haçlıların yaptığı bu geçidin suyla dolmasını sağladılar. Bunun üzerine Haçlılar inşaatı durdurmaya karar verdiler.¹²⁰

Geçit planının işe yaramaması Haçlıları başka bir yöntem arayışına sevk etti. Ne var ki bu esnada Salamunlu bir Kıptî Haçlıların yardımına koştu. Bahsi geçen Kıptî, Bahressagîr'de bulunan sığ ve geçilebilir yerleri bildiğini söyleyip altın karşılığında bu noktaları söyleyebileceği vaadinde bulundu.¹²¹ Nehrin karşı kıyısına geçmek amacıyla yol arayan Haçlılar için kaçırılmayacak bir öneriydi. Nitekim Kral IX. Louis de Kıpti'ye güvenerek onun teklifini kabul etti.¹²² Haçlılar, Kıptî'nin

¹¹⁵ Causeway-Cat Castle için ayrıca bkz. Joinville, **a.g.e.**, s. 113.

¹¹⁶ Joinville, **a.g.e.**, s. 113.

¹¹⁷ Joinville, **a.g.e.**, s. 117.

¹¹⁸ Joinville, **a.g.e.**, s. 113.

¹¹⁹ Runciman, **a.g.e.**, III, 227.

¹²⁰ Joinville, **a.g.e.**, s. 123.

¹²¹ Runciman **a.g.e.**, 227.

¹²² Runciman, **a.g.e.**, 227.

gösterdiği yerlerden tadrîcen geçmeye başladılar. IX. Louis ve kardeşi Anjou kontu geriden hareket ediyorlardı. Bu sebeple IX. Louis'den herhangi bir saldırı buyruğu gelmediği müddetçe asla harekete geçilmemesi emredilmişti. Anjou kontu Charles mevzileri, Artois kontu Robert ise savaş aletlerini korumakla görevlendirilmişti.¹²³ Fakat bu noktada IX. Louis'nin kardeşi Robert d'Artois farklı düşünmekteydi. Harekete geçip saldırmadığı takdirde itibarı ve hâkimiyetini kaybetmekten korkmaktaydı. Artois kontu Robert'ın bu düşünceleri Templier şövalyelerini de telaşlandırdı. Onu herhangi bir harekette bulunmaması ve aceleci davranmaması yönünde ikaz etseler de zaman kaybettiğini düşündüğü için hemen harekete geçmek isteyen Robert bu uyarıları dinlememiştir.

Öte yandan sığ bölgelerden geçen Haçlılar, el-Mansûre'ye yakın bir noktada karargâh kurdular. IX. Louis'nin beklemede kalma emri ise hâlâ geçerliydi. Ancak Robert de saldırıya geçme hususunda ısrarını sürdürmekte, bu durum Templier şövalyeleriyle arasında bu meselenin hararetli bir şekilde tartışılmasına sebep olmaktaydı. Netice itibariyle Robert d'Artois daha fazla beklemeyi göze alamayarak hemen taarruza geçme kararı almıştır. Sabah erken bir saatte yapmayı planladığı taarruz sayesinde Robert, Eyyûbîlerin hazırlıksız yakalanacağını düşünüyordu. Fakat bu sırada Templier Şövalyeleri kontun saldırı emrine olumlu cevap vermediler. Bununla birlikte Kont Robert'ın saldırı konusundaki ısrarını görünce kendisini yalnız bırakmamak için taarruzu kabul etmek zorunda kaldılar.¹²⁴

Diğer taraftan Eyyûbî cephesi bu taarruza karşı hazırlıksız yakalanmıştı. Bu baskın sırasında hamamdan yeni çıkmış olan Vezir Fahreddin zırhını dahi kuşanmaya vakit bulamadan ve herhangi bir teçhizatı olmadan Haçlılara karşı atağa geçmek zorunda kaldı; neticede Templier şövalyelerine uzun süre direnemedi ve aldığı kılıç darbeleriyle öldü. Bu, Haçlılar ve Artois kontu Robert için bir zafer sevinci oldu. Kont Robert hedefini daha da büyüterek Mısır ordusunu imha etmek isteyince Templier şövalyeleri ona Kral IX. Louis'yi beklemeleri gerektiğini hatırlattılar. Hatta ordu içerisinde bulunan İngiliz birlikleri de kralı beklemeleri

¹²³ Joinville, **a.g.e.**, s. 119. Ayrıca bkz. Frederick Perry, **a.g.e.**, s. 176.

¹²⁴ Joinville, **a.g.e.**, s. 125.

gerektiğini belirtince korkaklıkla itham edildiler.¹²⁵ Netice itibariyle Artois kontu ve bir grup Haçlı askeri hiçbir uyarıyı ve öneriyi kabul etmeden Mısır ordusundan kaçan askerleri takip ederek Mansûre'ye kadar giderek kente girdi.

2.11. BAYBARS'IN ORDU KOMUTASINI ÜZERİNE ALMASI VE SULTAN EL-MELİKÜ'S- SÂLİH'İN ÖLÜMÜ

Haçlılar, el-Mansûre'ye girince etrafı yakıp yıkarak yağmaladılar. Onlar Eyyübî sarayına saldırmak amacıyla ilerlerken Vezir Fahreddin'in baskın sırasında ani ölümüne rağmen memlûk birlikleri düzenini bozmamış, memlûklerden kumandan Rükneddin Baybars komutayı üzerine almıştır.¹²⁶ Diğer taraftan Haçlı ordusunun Kahire üzerine ilerleyişi devam ederken hastalığı daha şiddetli bir hâl almış olan Sultan el-Melikü's-Sâlih 23 Kasım 1249'da vefat etti.¹²⁷ Fakat sultanın ölüm haberinin orduda kargaşa yaratıp askerlerin moralini bozacağı gerekçesiyle el-Melikü's-Sâlih'in hanımı Şecerüddür durumu kurtarmak adına bazı önlemler aldı. Sultanın oğlu ve vârisi Turanşah'ın el-Cezire'den gelişine kadar ölümünün gizlenmesine karar verildi.¹²⁸ Hem sultana hem de hanımı Şecerüddür'e büyük saygı besleyen Bahrî memlûkler onlara oldukça bağlıydılar. Böylece memlûkler ordu görevini devralarak durumu idare etmeye çalıştılar. Doğrusu sultanın ölümünü ordu ve halktan gizli tutmak büyük bir dikkat gerektirmekteydi. Şecerüddür, memlûklerin kendisine verdiği destek sayesinde bu olağanüstü hâl durumunu başarılı bir şekilde yürütmüş, yaşanabilecek bir iç kriz ihtimalini de ortadan kaldırmıştır.

Devletin idaresini üzerine alan Şecerüddür ilk iş olarak kimsenin haberi olmadan Hısn-ı Keyfa'da bulunan el-Melikü's-Sâlih'in oğlu el-Melik'ül- Muazzam Turanşah'a haber gönderdi ve derhal gelip idareyi devralmasını istedi. Buna vezirleri

¹²⁵ Runciman, **a.g.e.**, 227.

¹²⁶ Demirkent, **Haçlı Seferleri Tarihi**, s. 214.

¹²⁷ Ramazan Şeşen, **Haçlılar Önünde Sultan Baybars**, İstanbul 2013, s. 14.

¹²⁸ Sultan el-Melikü's-Sâlih Eyyüb'un Türk kökenli azatlı cariyesidir. Ondan Halil isminde bir oğlu olmuş, ama küçük yaşta vefat etmiştir. Bu sebeple Ümmü Halil olarak tanınmaktadır. Bkz. Jackson, **The Seventh Crusade (1244-1254)**, s. 153; Maalouf, **Arapların Gözünden Haçlı Seferleri**, s. 222; Ayrıca Şecerüddür'ün yaptığı planın cesaret ve yetenek gerektiren bir girişim olarak değerlendirilir. Bkz. Frederick Perry, **a.g.e.**, s. 174.

ve devlet erkânını da ikna etmişti. Bu sırada devlet işleri de yürüyor sanki el-Melikü's-Sâlih hayattaymış izlenimi verilmeye çalışılıyordu.¹²⁹

2.12. MANSÛRE SAVAŞI VE ARTOİS KONTU ROBERT'İN ÖLÜMÜ

Haçlılar ve Mısır askerleri Nil Nehrinin kıyısında çatışmaya devam ediyorlardı. Bu arada Haçlılar IX. Louis'nin emri ile başladıkları fakat Müslümanların engel olmasıyla vazgeçtikleri geçit ve yolları yapmayı bırakmışlardı. Öte yandan geçit inşası düşüncesi yerini bu defa IX. Louis'nin emriyle kule yapımına bıraktı. Fakat kule inşası çok fazla kereste gerektirdiğinden ahşap gemileri kereste kaynağı olarak kullanmak amacıyla gemi sahiplerine haber gönderilmiş, ellerinden geldiği kadar tahta çıkarılması istenmiştir.¹³⁰ Bu sırada çatışmalar hız kesmeden devam ediyor, Haçlılar bu saldırılara olabildiğince karşılık vermeye çalışıyorlardı. Müslümanlar o kadar rahat bir şekilde saldırıyorlardı ki Haçlıların yakınlarına kadar gelebiliyorlardı. Çatışmaların şiddetinin arttığı esnada Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen Rum Ateşi atışları Haçlıların inşa etmiş oldukları kulelere isabet edince ahşaptan yapılan kuleler hemen alev aldı. Bunun üzerine yapılmaya çalışılan bütün savunma hareketlerinden vazgeçen Haçlı ileri gelenleri geri çekilmek zorunda kaldılar.¹³¹ Netice itibariyle Haçlıların düzenledikleri her girişim ve saldırı planı başarısızlığa uğramış, bu durumda nasıl bir yol takip edileceğini müzakere etmek amacıyla toplantı tertip etme ihtiyacı doğmuştur.¹³²

Çatışma devam ederken Artois kontu Robert IX. Louis'den habersiz bir şekilde el-Mansûre'ye ilerlemeye devam ediyordu. Tam bu sırada memlûkler ile Haçlılar arasındaki takip şiddetlenmişti. Artois kontu'nun yanında bulunan Templier şövalyeleri ise kralı beklemek ve daha fazla ilerlememek gerektiğini ısrarla belirtmeler de zorunlu bir şekilde bu hareketin içine girmişlerdi.

Eyyûbî cephesine bakılacak olursa, Bahrî memlûklerinden Baybars'ın ordu kumandanlığına tayiniyle birlikte savunma hazırlığının hız kazandığı görülmektedir.

¹²⁹ Cengiz Tomar, "Şecerüddür", **DİA**, XXXVIII, s. 404.

¹³⁰ Joinville, **a.g.e.**, s. 122.

¹³¹ Joinville, **a.g.e.**, s.123.

¹³² Joinville, **a.g.e.**, s. 123.

Bir savunma taktiği üzerinden Haçlıları yenmeyi tasarlayan Baybars bu plan doğrultusunda onları şehrin içerisine çekmeye amaçlıyordu. Zira el-Mansûre'nin sokakları dardı. Şehre girmeleri durumunda Haçlılar, oradaki ana cadde ve sokakları bilmediği için manevra kabiliyetleri azalacak, buna karşın şehri bilen memlûk askerleri daha rahat hareket edebileceklerdi. Böylece planını uygulamaya koyan Baybars, işe ilk olarak askerlerini şehrin müstahkem mevkillerine yerleştirmekle başladı. Bundan sonraki aşama ise Haçlıların, Müslümanların kaçtıklarını zannederek onları takip edip şehre girmelerini sağlamaktı ki Baybars'ın planının kilit noktası da buydu. Nitekim plan işe yaramıştı. Gerçekten önlerinden kaçan insanları takip ederek şehrin kapılarına kadar yaklaşan Haçlılar, yine bu planın bir parçası olarak açık bırakılan şehir kapılarından içeri girmeye başladılar. Şehre ilk girenler, aralarında Templier şövalyelerinin de bulunduğu Haçlı askerlerinden oluşmaktaydı. Haçlılar, insanların kendilerinden kaçmasından aldıkları özgüvenle şehri kolayca ele geçireceklerini düşünmekteydiler. Lâkin bu askerler şehre girince önceden müstahkem yerlere yerleştirilmiş memlûk askerleri saklandıkları pusudan çıkarak saldırıya geçtiler. Haçlılar el-Mansûre sokaklarında sıkışıp kalmıştı. Sokakların dar olması, atlarını hareket ettiremeyişleri işlerini kendi aleyhlerine çevirmişti. Atlı Haçlı askerlerinin durumu böyle iken yaya olarak kaçmaya çalışanlar da bir yere kadar kaçabiliyor, nehre ulaştıklarında da boğularak ölüyorlardı.¹³³ Haçlılar şehre geldiklerinde sayıları 300 iken bunlardan çok azı sağ çıkabilmiştir.¹³⁴ Artois kontu Robert ise kaçarken bir eve sığınsa da çok geçmeden memlûkler tarafından yakalandı ve derhal öldürüldü. Neticede el-Mansûre'ye saldıran birlikte yer alan Fransa Kralı IX. Louis'nin kardeşi Robert d'Artois, Salisbury Kontu ve diğer birçok soylu ile pek çok şövalye öldürülmüştü. Bunlardan sadece Pierre de Bretagene kafasından ağır yaralanmış halde güçlkle IX. Louis'nin yanına ulaşabilmiştir. IX. Louis kardeşinin habersiz taarruzunu ve ölümünü bu şekilde öğrenmişti.¹³⁵

¹³³ Runciman, **a.g.e.**, 228.

¹³⁴ Joinville, **a.g.e.**, s. 125.

¹³⁵ Joinville, **a.g.e.**, s. 135.

2.13. IX. LOUIS’NİN SAVAŞ PLANINDA DEĞİŞİKLİK VE EYYÛBİ- HAÇLI MÜCADELESİNİN ŞİDDETLENMESİ

Dimyat’ın ele geçirilmesinden sonra duyulan çaresizliğin ardından memlûklerin el-Mansûre’de gösterdikleri başarı neticesinde Müslümanların maneviyatı yükseldi. Böylece İslâm coğrafyasının müşkül bir duruma düşeceğinden endişelenen Müslümanlar arasında kurtuluş umudu yeniden alevlendi.¹³⁶

Müslümanların umutlanmaya başladığı bu dönemde Haçlılar açısından durum tam tersi bir şekilde işliyordu. Artois kontu Robert’ın ölüm haberi geldiği sırada karargâhını Müslümanların olduğu bölgeye biraz daha yaklaştırmakta olan IX. Louis, durumu tamamen kontrol altına almak için uğraşmaktaydı. Ordusunu birkaç kanada bölerek sol tarafa Anjou kontu Charles ve asilzadeleriyle Templier şövalyelerini; sağ tarafa da Alfonso de Poitou’yu yerleştirmişti. Kral IX. Louis, ordusunu mümkün mertebe bir arada tutmaya gayreti içindeydi. Çünkü gelen haberlere göre Mısır ordusu takviye almaya devam ediyordu. Hatta savaşın yeni başladığı sıralarda bir ara Alfonso de Poitou’nun ordusu kuşatılmış, kendisini aşçı ve yamaklar kurtarmıştı. Bu saldırıdan sonra memlûk ordusu geri çekilmişti. IX. Louis ise 28 Şubat 1250¹³⁷ tarihine kadar el-Mansûre’de bekledi.

Sonuç olarak bu bölümde Gazze savaşı ardından yapılan Yedinci Haçlı Seferi’nin Fransa Kralı IX. Louis’nin Haçı kabulü ile başladığı, Dimyat üzerine ilerleyecek şekilde devam ettirildiği anlatılmıştır. IX. Louis’nin Eyyûbi topraklarına adım attığı bu süreçte Eyyûbilerin kendi içinde iktidar değişimlerinden bahsedilmiş ve bu durumdan güç kazanan memlûk askerlerinin Haçlı seferinin sonuna kadar elde ettikleri siyasi ve askeri kazanımlar anlatılmıştır.

¹³⁶ İbn Vâsıl, terc. Pater Jackson, **Sources and Documents**, s. 144.

¹³⁷ Strayer, **a. g. m.**, s. 501.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MISIR'DA İKİDAR DEĞİŞİKLİĞİ VE YEDİNCİ HAÇLI SEFERİ'NİN SONU

Haçlıların Fransa Kralı IX. Louis'nin katılımıyla başlattıkları Yedinci Haçlı Seferi sırasında Dimyat ele geçirilmiş, Frankların hızla güneye doğru ilerlemeleri ile de Eyyûbiler sıkıntılı bir süreç yaşamıştır. Eyyûbi ordusunda yer alan memlûk askerlerinin başarısı ise Haçlıları çeşitli müzakerelere mecbur bırakacak sonuçlar doğurmuştur. Böyle bir dönemde Mısır'da meydana gelen ani iktidar değişikliği ise Sultan el-Melikü'l -Muzzam Turanşah'ın saltanatının başlamasına vesile olacaktır. Daha sonra Eyyûbiler ve sonrasında bölgede kurulan memlûkler bölgede bir yandan Haçlılarla karşılaşırken bir yandan da Doğu Akdeniz'e gelen Moğol tehdidi ile mücadele etmek zorunda kalacaktır. Bu süreçler ise doğudaki birçok dengenin değişimine etki edecektir

3.1. EL-MELİKÜ'L-MUAZZAM TURANŞAH'IN İKTİDARI DEVRALMASI VE HAÇLILARLA SAVAŞI

Fransa Kralı el-Mansûre'de beklerken, Sultan el-Melikü's-Sâlih'in ölümü üzerine Eyyûbîlerin, kargaşaya sürükleneceklerini, bunun sonucunda da Kahire'de bir ihtilal olacağını sanmıştı. Ancak tüm bunlar olurken Şecerüddür'den aldığı davet üzerine hemen harekete geçen el-Melik'ül-Muazzam Turanşah 25 Şubat 1250'de Kahire'ye ulaştı ve sorunsuz bir şekilde tahta çıktı.¹³⁸ Böylece Turanşah'ın gelmesiyle Şecerüddür ona itaatini bildirerek tüm sorumluluğu devretmiştir.¹³⁹

¹³⁸ İbn Vâsıl, terc. Jackson, *Sources and Documents*, s. 145; Sibt İbn'ül-Cevzî, terc. Jackson, *Sources and Documents*, s. 157; Şeşen, *Haçlılar Önünde Sultan Baybars*, s. 15.

¹³⁹ Runciman, a.g.e, 229.

Turanşah, Şecerüddür'den iktidarı devraldıktan sonra hemen Haçlılara karşı tedbirler almaya başladı. İlk iş olarak hafif gemilerin inşa edilmesi ve bir filo kurulmasını emretti. Bundaki amacı Dimyat üzerinden Haçlılara gidecek olan yardımların önünü kesmekti. 7 Mart 1250'de Franklar Müslümanlara ait yedi tane gemiyi ele geçirdiler. Bu gemiler, Müslümanların Bahr-el Mahalla'da bulunan küçük filolarına aitti. İki taraf da süregelen bu saldırılarda birbirlerinin gemilerini ele geçirmekteydiler. Fakat 16 Mart 1250'de Müslümanlar, Haçlılara yiyecek taşımakta olan ve içerisinde dokuz tane geniş kalyonun bulunduğu 32 gemilik bir filoyu ele geçirdiler.¹⁴⁰ Diğer taraftan bu sıralarda Haçlı ordugâhında baş gösteren açlık ve salgın hastalık yüzünden ordunun motivasyonu gittikçe düşerken Fransa Kralı IX. Louis kuvvetlerini Dimyat'a geri çekmeyi planlamaktaydı. Ancak askerler ve şövalyeler hastalık ve açlıkla mücadele ederken böyle bir şeye kalkışmanın daha zor olacağı açıktı. Ayrıca yağmur da yağmadığı için kurak bir mevsim yaşanmaktaydı. Mevcut şartların bu şekilde ağırlaşmasıyla beraber birçok Haçlı askeri ölmüştü. Ölen Haçlı askerlerinin cesetleri Nil'in öteki tarafında kazılan çukurlara gömülüyordu.¹⁴¹ Tüm bunlar olurken başlangıçta Müslümanlarla pazarlık fikrine asla sıcak bakmayan Kral Louis, Kudüs karşılığında Dimyat'ı terk etmeyi teklif etmek üzere Turanşah'a elçiler yolladı. Söz konusu teklif daha önce Sultan el-Melikü's-Sâlih tarafından Haçlılara yapılmış, ama o zamanki koşullarda kabul görmemişti. Şimdi perişan duruma düşen Haçlılar bu teklifi tekrar gündeme getirmek zorunda kalmışlardır.¹⁴²

3.2. HAÇLI ORDUSUNUN GERİ ÇEKİLMESİ, FARİSKUR SAVAŞI VE FRANSA KRALI'NIN ESİR ALINMASI

Nisan 1250'de IX. Louis artık ordusunun hastalık ve kıtlıkla baş edemeyeceğini anlamıştı. Bu sebepten ötürü Eyyübîlerle antlaşma girişiminde bulunmuştu. Bu arada ordu komutanlarını toplayarak durumu müzakere etmek istedi. Komutanlar, IX. Louis'nin muhafız birliklerini alarak ordugâhtan ayrılıp Dimyat'a çekilmesini teklif ettiler. Ancak IX. Louis böyle bir teklifi asla kabul etmeyeceğini

¹⁴⁰ Jackson, **Sources and Documents**, s. 147.

¹⁴¹ Joinville, **a.g.e.**, s. 149-150.

¹⁴² Runciman, **a.g.e.**, 230.

söyleyip bu fikre karşı çıktı. Neticede hastaların gemilere bindirilerek Nil üzerinden gönderilmesi, sağlıklı olanların ise gelinen yoldan geri çekilmesine karar verildi. IX. Louis ise Eyyübîlerle müzakere sürecini hızlandırmak için beraberindeki bir grup kuvvetle birlikte el-Mansûre’de kaldı.¹⁴³

5 Nisan 1250 tarihinde Haçlılar Dimyat’a geri çekilmek üzere ordugâhı kaldırmaya başladılar. Haçlıların içine düştükleri bu zor durumu memlûkler bir fırsat olarak değerlendirdiler. Böylece geri çekilmekte olan Haçlıları takibe koyuldular ve el-Mansûre Savaşı sırasında yapılan köprü ile geçit inşasından kalan yapıları kullanmak suretiyle buradan geçtikten sonra bütün bunları tahrip ettiler. Ayrıca Haçlılar Bahressagîr’de bulunan gemi köprüyü, buradan geçtikten sonra tahrip etmeyi unutmuşlardı.¹⁴⁴

Haçlı Seferinin bu noktadaki gidişat seferin başında gerçekleşen bazı hataların tekrarı ile devam etmiştir. Müslümanlar Dimyat’ı terk ederken Benû Kinâne kabilesi tarafından tahrip edilmesi unutulmuş gemiler, Eyyübîlerin mağlup olmasına sebep olduğu gibi şimdi de Haçlıların unuttuğu gemiler, memlûkler için fırsat yaratmış; bu noktadan itibaren memlûkler, küçük saldırılarla Haçlıların dikkatlerini dağıtıp onları takibe koyulmuşlardır. Öte yandan Haçlıların durumu seferin bu aşamasında onlar için hiç de umulduğu gibi olmamıştı. Memlûkler tarafından sıkıştırılan Haçlıların etrafı artık tamamıyla çevrilmişti. Nehir üzerinden kaçmaya çalışan askerler de memlûkler tarafından sıkıştıkları noktalarda akıntının ters yönüne doğru kürek çekmeye çalışsalar da bu durumda başarılı olamıyorlardı. Haçlılardan bireysel olarak kaçmaya çalışanlar ise çok geçmeden yakalanıyorlardı. Bu arada Turanşah, Fariskur mevkiine karargâhını kurarak büyük bir alan oluşturmuştu. Tahtadan kuleler inşa edilmiş, hatta Mısır ve civar bölgelerden savaş için daha çok takviye kuvvetin gelmesi adına haber yollanmıştı.¹⁴⁵ Büyük kayıplar vermiş olan IX. Louis gayretle ordusunun kalanını toparlamaya çalışıyordu. Fakat savaşın ilerleyen safhalarında IX. Louis, kendisinin birlikleriyle çekilmesi hususunda adamlarının

¹⁴³ Joinville, **a.g.e.**,153; Runciman,**a.g.e.**, 230.

¹⁴⁴ Joinville, **a.g.e.**, s. 132, Runciman,**a.g.e.**, s. 230.

¹⁴⁵ İbn Vâsıl, terc. Jackson, **Sources and Documents**, s. 148. Ayrıca bkz. Basuğuy, **a.g.m.**, s. 193. s. 193.

yaptığı öneriyi hâlâ reddetmekteydi. Joinville'in aktardığına göre krala büyük bir sadakatle hizmet eden Sargines'li Lord Geoffrey ile Kral IX. Louis birlikte civarda bulunan bir köydeki küçük bir kulübeye gittiler. Bu sırada IX. Louis hastalığa yakalanmış ve durumu ciddi bir hâl almaya başlamıştı.¹⁴⁶ Hatta yanında yer alan diğer kişiler kralın iyileşemeyeceğini bile düşünmekteydiler.¹⁴⁷

Ağır kayıplar vererek savaşa devam eden şövalyeler mağlubiyetin farkında olsalar da hâlâ bir şeyler yaparak durumu kurtarmaya çalışıyorlardı. Bu sırada Philippe de Montfort, IX. Louis'ye Müslümanlardan bir grubun antlaşma şartlarını konuşmak için geldiğini söyledi. Bunun üzerine IX. Louis, Philippe'i bu işle görevlendirmiş ve iki taraf arasında görüşmeler başlamıştır.¹⁴⁸ Müslümanlar ve Haçlılar arasında yapılan bu müzakerede Haçlı heyeti Dimyat'ın Müslümanlara geri verilmesini; bunun karşılığında ise Frank ordusunun serbest bırakılarak rahatça geri çekilmesinin sağlanmasını istiyordu. Müzakere süreci iki taraf açısından olumlu bir şekilde devam ederken Müslümanlar tarafından casus olarak tutulduğu düşünülen Marcel adında bir Frank çavuşu Haçlı ordugâhında IX. Louis'nin daha fazla zayıat vermemek adına teslim olma emri verdiği söylentisini yayıyordu. Bunun üzerine çaresizlik içerisinde bulunan askerler savaş aletlerini ve tüm savunma eşyalarını teslim ederek topyekûn teslim olmaya başladılar.¹⁴⁹ İşte bu sırada anlaşma sağlamaya çalışan Philippe de Montfort yaptığı müzakereden bir netice elde edememiş hatta Müslüman elçiler kendisine, Haçlı ordusu teslim olduğu için bu anlaşma girişiminin geçersiz olduğunu dile getirmişlerdir.¹⁵⁰

Haçlılar yayılan bu haberin ardından teslim oldukları sırada IX. Louis'nin böyle bir emir vermediği ortaya çıktı. Bu sırada hasta olan ve geri çekilen Haçlıları taşıyan gemilerden birinde yer alan Joinville de etrafındakilerle beraber teslim olma çağrısına uymak zorunda kalmış ve o da esir edilmiştir.¹⁵¹ Esir edilen Joinville, IX.

¹⁴⁶ Joinville, **a.g.e.**, s. 155. Ayrıca bkz. Runciman, **a.g.e.**, 230.

¹⁴⁷ Joinville, **a.g.e.**, s. 155.

¹⁴⁸ Joinville, **a.g.e.**, s. 156.

¹⁴⁹ Joinville, **a.g.e.**, s. 156.

¹⁵⁰ Joinville, **a.g.e.**, s. 156.

¹⁵¹ Joinville, **a.g.e.**, s. 156-157.

Louis'ye ulaşabilmek ve canını kurtarabilmek için kendisini esir alanlara, kralın yeğeni olduğunu söylemiştir.¹⁵² Müslümanlar o kadar çok esir almışlardı ki bir süre sonra bu kadar çok esir almanın baş edilemez olduğunu anlayarak hasta olanları bulunduğu yerde idam etmeye başladılar. Hatta Turanşah'ın emriyle bir hafta boyunca neredeyse her akşam yüzlercesinin kellesi vuruluyordu.¹⁵³

Bir müddet sonra IX. Louis de saklandığı yerde bulundu. Hasta olmasına rağmen bulunduğu yerden çıkartılıp zincire vurularak başka bir yere sevk edildi. Bu sırada elde ettikleri zafer neticesinde gücü ve galibiyeti artık ellerinde bulunduran memlûkler her fırsatta sağ bıraktıkları esirleri ve IX. Louis'yi tehdit ediyorlardı. Elleri tutarak tehdit etmelerinin en büyük sebebi onlardan yüklü miktarda fidye sağlayabilecek olmalarıydı.¹⁵⁴

3.3. TURANŞAH'IN ÖLDÜRÜLMESİ VE HÂKİMİYETİN MEMLÛKLERE GEÇMESİ

Turanşah, kazanılan zaferden sonra elde edilen esirlerle beraber Fariskur mevkiinde bulunduğu sırada etrafındaki bazı kişilerle anlaşmazlıklar baş göstermeye başladı. Özellikle babası el-Melikü's-Sâlih'in hanımı üvey annesi Şecerüddür ve Bahri memlûklerden memnuniyetsiz tavırlar görüyor, bununla birlikte kendisi de vadettiklerini yerine getirmiyordu. Şecerüddür'den, her fırsatta elinde bulunan bütün mücevherleri istiyordu.¹⁵⁵ Bahrî Memlûklerin elindeki iktâ'ları alıyor ve bunları kendi adamlarına veriyordu. Bu gibi sebeplerden dolayı kendisine birçok düşman toplayan Turanşah memlûk askerleriyle arasını iyice açtı. Turanşah, idarede yaşanan sıkıntılara rağmen sık sık yakın adamlarının da yer aldığı eğlence meclisleri düzenliyordu. Kendisini her içkiye ve eğlenceye verdiği zaman sarhoşluğun etkisiyle ağlıyor; üstünü başını parçalayarak ve etrafa zarar vererek kriz geçiriyordu. Tüm

¹⁵² Runciman, **a.g.e.**,231. Joinville Kralın yeğeni olduğunu söylese de Mısırlı bir kumandan kendisini sorguya çekmiştir. Yalan söylediğini anladığı için bunu yapan kumandan aslında onun kralın yeğeni değil ama gerçekte II. Frederich'in kuzeni olduğunu ortaya çıkartarak Joinville'in itibarını arttırmıştır.

¹⁵³ Joinville, **a.g.e.**, s. 157; Runciman, **a.g.e.**, III, 231.

¹⁵⁴ Runciman, **a.g.e.**, s.233.

¹⁵⁵ Runciman, **a.g.e.**, s. 232.

bunları yaparken de Bahrî memlûklere olan nefretinden daha çok söz ediyor ve onların kökünü kazıyacağından bahsediyordu.¹⁵⁶

Babası el-Melikü's-Sâlih gibi Bahrî memlûklere el üstünde tutmayı zaten sıkıntı olarak görülmekteydi. Bunun yerine etrafında güvendiği adamlara geniş olanaklar verip önemli görevlere tayin ederek kendisini güvenlik çemberine almaya çalışıyordu. Çünkü asıl gücü ellerinde bulunduran Bahrî memlûklere güvenmiyordu. Bu duruma memlûkler açısından bakılacak olursa, Turanşah'a karşı duyulan düşmanlık zamanla tüm memlûkler arasına yayılmıştı. Turanşah daha saltanatının başlarında memlûk kumandanı Aktay'a mevki sözü vermiş, fakat bunu yerine getirmemişti. Bunun gibi sebeplerle memlûk ileri gelenleri sık sık bir araya gelerek Turanşah'a olan memnuniyetsizliklerini dile getiriyor ve böyle giderse devletin çökmesinden endişe duyuyorlardı. Turanşah yine Fariskur mevkiinde emirleriyle birlikte yemekteydi. Yemek sırasında adamlarıyla yaptığı konuşmada Bahrî Memlûkler tarafından suikaste uğradığını ve kendisini savunarak sadece parmaklarının yaralanmasıyla kurtulduğunu söylüyordu. Bu olay Memlûklerin Turanşah'ı ortadan kaldırmak adına gerçekleştirdikleri ilk girişimdi. Memlûk ileri gelenlerinden Baybars bunun Haşhaşiler tarafından düzenlenmiş bir suikast girişimi olduğunu iddia etse de Turanşah ısrarla bunu memlûklerin yaptığını belirtiyordu.¹⁵⁷

Turanşah'a yapılan bu suikast girişimi ve sultanın iddiaları memlûklerin saldırılarını daha da çok arttırmalarına sebep oldu. Bunun üzerine memlûkler tarafından öldürülmekten korkan Turanşah yakınlardaki bir kuleye kaçtı. Kulenin penceresinden etrafta bulunan insanlara kendisini kurtarmalarını söyleyerek vaatlerde bulunuyor ve yardım istiyordu.¹⁵⁸ Durumlar bu hale geldiğinde süreci Baybars ele almıştı. Yanındaki birliğin kuvvetini artırarak harekete geçen Baybars, Turanşah'ın saklandığı kuleye giderek burayı ateşe verdi.¹⁵⁹ Bu esnada Turanşah ile aralarında kılıçla mücadele yaşanmış, Turanşah bu mücadeleden yaralı hâlde kurtularak kuleden kaçmayı başarmıştı. Bu durumda çok fazla ilerleyemeyen Turanşah ancak

¹⁵⁶ Ramazan Şeşen, **Haçlılar Önünde Sultan Baybars**, s. 16.

¹⁵⁷ Jackson, **Sources and Documents**, s.161.

¹⁵⁸ İbn Vasil, terc. Jackson, **Sources and Documents**, s. 151-152.

¹⁵⁹ Joinville, **a.g.e.**, s.169.

nehre kadar gidebildi. Çok geçmeden Baybars tarafından yakalanıp öldürüldü. Nehre atılan cesedi iki gün burada kaldı ve kimse almaya cesaret edemedi.

Kaynaklarda geçen bilgiye göre, halifenin elçisinin emriyle Turanşah'ın cesedi birkaç gün sonra nehirden çıkartıldı ve yakınlardaki bir kumluğa gömüldü.¹⁶⁰ Turanşah'ın ölümünden sonra memlûkler arasında kısa süreli bir kriz dönemi yaşandı. Bu sırada Eyyübî Sultanlığı'na Halep Emîri el-Melik'ü'l-Eşref Musa getirilmiş, ama dört yıl sonra o da tahttan indirilmiştir. Akıbetinin ne olduğu bilinmediği gibi kendisi hakkında çok az bilgi bulunmaktadır.¹⁶¹

3 Şubat 1251'de memlûk ve Eyyübî ordusu arasında bir karşılaşma meydana geldi.¹⁶² Bu karşılaşma neticesinde galip gelen memlûk ordusu artık resmen Mısır'a hâkim olmuş ve burada Eyyübî dönemi son bularak Memlûklerin hâkimiyet süreci başlamıştır. Bu arada devleti birkaç ay idare eden Şecerüddür, halifenin tepkisiyle karşılaşmış ve bir kadının sultanlığı uygun bulunmamıştır. Bunun üzerine Memlûkler arasında en yüksek mertebede bulunan İzzettin Aybek Şecerüddür ile evlendirilerek hükümdar ilan edilmiştir.¹⁶³ Ama geri planda Şecerüddür yine devlet işleriyle ilgilenmeye devam etmiştir.

3.4. FRANSA KRALI IX. LOUIS'NİN ESARETİ ARDINDAN HAÇLILARIN DURUMU

Fariskur Savaşı sonrasında Haçlı askerleri arasında salgın, hastalık ve açlık baş göstermeye başlamıştı. Joinville'in aktardığına göre özellikle diş etlerinde belirtiler gösteren bir hastalık sebebiyle askerlerin yemek yiyebilmeleri mümkün olmuyordu. Bu da doğal olarak açlığı beraberinde getirmişti.¹⁶⁴ Haçlı Seferinin başarısızlığa uğraması zarûrî bir antlaşmayı da beraberinde getirdi. Bu antlaşma

¹⁶⁰ İbn Vâsıl'a göre bir grup derviş tarafından yapılmıştır. Bkz. Jackson, **Sources and Documents**, s. 152.

¹⁶¹ Runciman, **a.g.e.**, s. 232-233. Ayrıca bkz. Şeşen, **Haçlılar Önünde Sultan Baybars**, s. 17. Daha geniş bilgi için bkz. Fatih Yahya Ayaz, **Memlûkler (1250-1517)**, İSAM Yayınları, İstanbul 2015; İsmail Yiğit, "Memlûkler", **DİA**, XXIX, 97-100.

¹⁶² Bu karşılaşma Kahire'nin kuzeyinde *Abbas'el* de yapılmıştır.

¹⁶³ İbn Vâsıl, terc. Jackson, **The Seventh Crusade**, Source and Documents, s. 152-153. Tomar, **a.g.m.**, s. 404.

¹⁶⁴ Joinville, **a.g.e.**, s. 149.

kapsamında Dimyat'ın Müslümanlara; Kudüs'ün de Haçlılara verilmesi gündemdeydi.¹⁶⁵ Bunun yanında Dimyat'ta bulunan çok sayıda hastaya dokunulmayacağı ve hayatlarının güvence altında olacağı sözü de verilmişti. Bunlar, salgından etkilendiği için Dimyat'a gönderilen Haçlı askerleriydi.¹⁶⁶

Öte yandan yukarıda bahsedilen müzakerelerin başlamasıyla birlikte her iki tarafın da birbirlerine verdikleri sözleri yerine getirme noktasında istekli davrandığı pek söylenemezdi. Zira hem iâşe temini hem de kralın savaş aletlerinin muhafaza edileceğine dair söz verildiğini bildiren Joinville, bunun yerine getirilmediğini belirtmektedir.¹⁶⁷ Bu arada Fransa Kralı IX. Louis hem kendisini hem de ordusunu içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için çözümler aramaktaydı. Bu kurtuluş planı müzakere şartlarında yer alan Dimyat'ın Müslümanlara geri verilmesi karşılığında Kudüs'ün alınması maddesinden geçmekteydi. IX. Louis içinde bulunduğu müşkül durumdan diplomasi yoluyla kurtulmayı pek arzu etmese de mağlubiyet ve getirdiği şartlar kendisini buna mecbur kıldı. Öte yandan 6 Nisan 1250'de meydana gelen savaş neticesinde Haçlılar zor bir duruma girmişken Müslümanların cephesinde de bazı siyasî değişimler yaşanmaktaydı. Zira Fariskur Savaşı ve bunu takiben Eyyûbî yönetiminde meydana gelen hâdiseler Mısır'daki devleti olağanüstü bir sürece sürüklemişti. Ancak Turanşah'ın öldürülmesinden sonra siyasî bir çıkmaza gireceği düşünülen devlet, Memlûklerin bu süreçte idareyi ele geçirmesiyle birlikte yeni bir döneme kapı aralamıştır. Memlûklerin elindeki en büyük kozlardan biri IX. Louis'yi esir olarak almış olmalarıydı. Bu durum Memlûklerin müzakerelerdeki konumunu güçlendirdiği gibi Haçlılardan talep edecekleri fidyenin temini hususunda da önemli bir güvence sağlıyordu. Diğer taraftan sürecin nasıl sonuçlanacağından endişe duyan IX. Louis'nin maiyetindeki komutanlar karşılıklarına çıkan fide meselesini bir an önce çözmek istiyordu. Böylece kralı kurtarmak için hemen çözüm arayışına girildi. Haçlılar bir yandan para toplarken diğer yandan temin ettikleri paraları sayıyorlardı.

¹⁶⁵ Runciman, **a.g.e** , s.230.

¹⁶⁶ Runciman, **a.g.e** s.230.

¹⁶⁷ Joinville, **a.g.e**, s.172.

Fidyenin toplanması devam ederken Templier şövalyelerinden de para istenmiş, ama şövalyeler yanlarında bulunan paraların emanet olduğunu, ancak kral tarafından emir verilmesi hâlinde verebileceklerini belirttiler.¹⁶⁸

Dimyat'ı elinde bulundurmakta olan Haçlılar ile Müslümanların yaptığı uzun müzakereler sonucunda söz konusu süreç Nisan ayının sonuna doğru nihayete erdi ve bir anlaşma sağlandı. Buna göre Louis Dimyat'ı teslim etmesi karşılığında serbest bırakılacak, esir askerlerini kurtarmak için de bir milyon Bizans altını ödeyecekti. Kralın da kabul ettiği yeminli anlaşmaya göre, "Dimyat'ta bulunan hastalar, silahlar, tuzlanmış etler kralın göndereceği adamlar tarafında bizzat teslim alınacaklardır. Müslümanlar, eğer antlaşmaya uyulmazsa şerefini kaybetmiş bir adam olarak günahları omzunda Hacca gideceklerdi, yine Kral antlaşmaya uymaz ise Hz. İsa'nın, On iki Havarilerin ve azizlerin dostluğunu kaybedecek şerefinden yoksun bir Hristiyan olacaktı".¹⁶⁹ Tam bu sırada Dimyat Müslümanlar tarafından kuşatılmaktaydı ama IX. Louis hâlâ esaret altında bulunduğu için Haçlılar herhangi bir harekette bulunamıyorlardı. Fakat nihayetinde kral fidyenin yarısını ödemişti.¹⁷⁰

3.5. DİMYAT'IN MÜSLÜMANLARA TESLİM EDİLMESİ VE IX. LOUIS'İN AKKÂ'YA GİDİŞİ

Joinville, Dimyat'ın teslimiyle ilgili müzakereler sırasında Memlûklerin yeni hükümdarlarının Kral IX. Louis olmasını istediklerine dair mantıksız bir ifadeye yer vermiştir.¹⁷¹ Onun kendi kralı olmasından dolayı, IX. Louis'nin aldığı mağlubiyeti hafifletmek endişesiyle böyle bir söylentiye dile getirdiği gayet açıktır.¹⁷² Bu arada Dimyat'ın teslim edilmesi sırasında burada bulunan ve henüz yeni doğum yapmış olan kraliçe hem bu teslim süreci hem de yiyecek içecek sıkıntısı sırasında Cenova ve Pisalıların şehri terk etmek üzere oldukları haberini almış ve bu hususta onları

¹⁶⁸ Joinville, **a.g.e.**, s. 179.

¹⁶⁹ Joinville, **a.g.e.**, s. 171-172.

¹⁷⁰ Painter, **History of Crusades**, II, 503-504.

¹⁷¹ Joinville, **a.g.e.**, s. 174.

¹⁷² Runciman, **a.g.e.** s. 233.

ikna etmeye çalışmıştı. Çünkü onlar olmadan ne şehri elinde bulundurabilir ne de kurtarabilirdi.¹⁷³

Müslümanlar şehri ele geçirirlerse kralı kurtarmak hususundaki en büyük kozlarını kaybedeceklerini düşünerek derhal civardaki bütün yiyecek maddelerini büyük paralar ödemek suretiyle toplattı. Böylece İtalyanların şehirden ayrılmalarını engelledi.¹⁷⁴

Dimyat'ın teslim edilmesi işiyle Sarginesli Lord Geoffrey ilgilendi. Bu sırada gerekli hazırlıkların yapılmasının ardından 6 Mayıs 1250 tarihinde kraliçenin Dimyat'tan çıkmasından sonra şehir Müslümanlara geri verildi.¹⁷⁵ Ardından fidyenin ilk kısmı ödendikten sonra Kral IX. Louis ve Joinville ile ordunun diğer ileri gelenleri serbest bırakıldı.¹⁷⁶ Bunu takiben kral Mısır'dan ayrılıp Akkâ'ya gitti.¹⁷⁷

Haçlı seferi sırasında diplomasiye başvurmak IX. Louis'nin pek yanaştığı bir husus olmasa da yine de bunu yerine getirmek zorunda kalmıştır.¹⁷⁸ Fakat Müslümanların savaş aletlerini muhafaza ve hastaların korunması hususunda verdikleri sözlere uymadıkları görülmüştür.¹⁷⁹ Bu sırada IX. Louis esaretten kurtulmuştu, ama hâlâ ödemesi gereken 200 livre borcu kalmıştı. IX. Louis Akkâ'ya doğru denize açılmadan önce bu ödeme temin edilmeye çalışılıyordu. Bu kapsamda kalan tutar temin edilinceye kadar Poitiers Kontu'nun esir bırakılması üzerine anlaşma sağlanmıştır.¹⁸⁰

Artık birçok Haçlı, tarihler Mayıs 1250'yi gösterdiğinde hızla dönüş işlemlerini gerçekleştirmek istiyorlardı. Kral ise Poitiers Kontunu esir bırakıp dönmeye sıcak bakmıyor, onu beklemek istiyordu. Bu yüzden hemen dönmek isteyen Haçlı ileri gelenlerine Poitiers Kontu'nun esaretten kurtulmasını beklemelerini önermiştir. Fakat onlar hazırlıklarını çoktan tamamladıkları için bir an

¹⁷³ Runcima, **a.g.e.**, s. 231-32.

¹⁷⁴ Joinville, **a.g.e.**, s.184-185.

¹⁷⁵ Runciman, **a.g.e.**, 231.

¹⁷⁶ Joinville, **a.g.e.**, s. 178.

¹⁷⁷ Joinville, Strayer ve Işın Demirkent'in verdiği tarih 6 Mayıs 1250'dir.

¹⁷⁸ Runciman, **a.g.e.**, 231.

¹⁷⁹ Joinville, **a.g.e.**, s. 175.

¹⁸⁰ Joinville, **a.g.e.**, s. 178.

önce yola çıkmak istediklerini net bir şekilde ifade ettiler. Bu arada eksik olan 200 livre'nin temini sağlanıp Müslümanlarla iletişime geçildi. Fakat paranın teslimi sırasında Lord Philip adlı ileri gelenlerden birisi paranın belli bir kısmını eksik vererek beklenmedik bir çıkış yapmaya çalışmıştır. IX. Louis durumu öğrendiğinde buna asla müsaade etmediği gibi parayı acilen tamamlaması ve teslim etmesini emretmiştir.¹⁸¹ Ardından gerçekleşen ödeme işleminden sonra kral ve maiyeti kadirgalara binerek yola çıktığı sırada Poitiers Kontu da serbest bırakılmıştır.

Kral Akkâ'ya geldiği sırada kalacağı yer konusunda kendisine özel hiçbir kişisel hazırlığın yapılmadığını görmüştür. Bu açıdan kendisine sultanın sağladığı giyim ve konaklama olanaklarından faydalanmıştır.¹⁸² Tüm bunlara rağmen kral Akkâ halkı tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştı.

3.6. KRALIN SERBEST KALDIKTAN SONRA KONSEY TOPLAMASI

Serbest kaldıktan sonra Akkâ'ya giden kral hemen Fransa'ya dönmek ya da bir süre daha Doğu'da kalmak hususunda karar vermek için derhâl bir konsey toplanmasını emretti. Bu toplantıda IX. Louis, kalmasının veya gitmesinin sağlayacağı avantajları bilmek, kalırsa bunun ne gibi olanak ve fayda sağlayacağını; giderse de nasıl bir düzenleme yapıp gitmesi gerektiğini tartışmak ve hemen karar vermek istiyordu. Öncelikle Mauvoisinli Lord Guy isimli bir ileri gelen konseyde görüşünü bildirdi. Lord Guy, IX. Louis'ye, ülkesi ve kendisi için burada kalmaması ve Fransa'ya dönmesini tavsiye etti; zira kralın Kıbrıs'ta bırakmış olduğu 2.800 kişilik birlik ve Akkâ'da kalan az sayıdaki kimseden başka bir askerî gücü yoktu.¹⁸³

Konseyde papa tarafından gönderilen bir temsilci de bulunmaktaydı. Papanın temsilcisi Yafa Kontu John'un da görüşünü sormuştur. Kendisi bulunduğu konum olarak sınırda yer aldığı için kralın burada kalmasını istediği takdirde kendi menfaati için kalmasını istemiş gibi olmamak adına bunu açıkça belirtmiştir. Bu yüzden söylediği tek şey eğer kral kalmak isterse buna destek verebileceği olmuştur.¹⁸⁴

¹⁸¹ Joinville, **a.g.e.**, s. 179.

¹⁸² Joinville, **a.g.e.**, s. 187.

¹⁸³ Joinville, **a.g.e.**, s. 193.

¹⁸⁴ Joinville, **a.g.e.**, s. 193.

Konsey sırasında belirli kişilere sorulduğunda çoğunluğun Mauvoisinli Lord Guy gibi düşündüğü anlaşılıyordu. Fakat buna karşılık Joinville söz kendisine verildiğinde kral Doğu'da kaldığı takdirde kendi elinde bulunan bütün mali gücün, hatta Mora ve diğer deniz aşırı ülkelerde yer alan şövalyelerin onun hizmetine girebileceği önerisinde bulunmuştur.¹⁸⁵ Toplantıdan sonra Kral Louis, Joinville ile gizli bir görüşme yapmıştır. Joinville bu görüşmede krala, gittiği takdirde zarara uğrayacağı; kalması durumunda fayda sağlayacağını söylemiştir. Bu görüşmenin ardından kral huzurunda topladığı tüm ileri gelenlere eğer burada kalırsa krallığı ve her şeyi adına oluşabilecek tüm tehlikelerin üstesinden gelebileceğini, bununla birlikte giderse de Kudüs Krallığı'nın tehlikeye girebileceğinden endişe duyduğunu belirtmiştir.

Netice itibariyle Kral IX. Louis, bir süre daha Doğu'da kalacağını ilan ettikten sonra hizmetine geçecekleri belirlemiş, Joinville'i de yanına almıştır.¹⁸⁶ Ardından kralın kardeşleri Fransa'ya dönüş için hazırlıklarını tamamlamış ve bölgeden ayrılmışlardır.

3.7. IX. LOUIS'İN MOĞOLLARI DAVETİ VE ÜLKESİNE GERİ DÖNMESİ

Yedinci Haçlı Seferi'nin başarısızlığa uğramasından sonra Kral IX. Louis, Dimyat'ı geri vererek esaretten kurtulmuştu, ama askerleri hâlâ Memlûklerin elinde esirdi ve onları kurtarmak için bir milyon Bizans altına ihtiyaç vardı. Müslümanlara karşı savaş devam etmek istiyordu, fakat askerî gücü kalmamıştı. Uğranılan yenilgi ve kayıplar Haçlı Krallığı'nın savunma gücünü neredeyse tüketmişti. Bu durumda Müslümanlar arasındaki bölünme ve baş gösteren sıkıntılar Haçlılar için bir şans olmuş, bu sayede Müslüman taarruzuna uğramaktan kurtulmuşlardı. Nitekim Memlûklerin Mısır'da iktidarı devralmasını tepkiyle karşılayan Suriye'deki Müslümanlar, Eyyûbî ailesine bağlılıklarını devam ettirmişlerdi. Bu sıralarda Selâhaddin Eyyûbî'nin torunu olan Dımaşk Emîri en-Nâsır Yusuf'un liderliğinde Memlûklere muhalefet edildi. Bu durum Suriye ile Mısır arasındaki birliğin bozulması ve yeniden birbirine rakip ve düşman iki kutbun

¹⁸⁵ Joinville, **a.g.e.**, s. 194.

¹⁸⁶ Joinville, **a.g.e.**, s. 196.

oluşması anlamına geliyordu. Kral bu süreçte öncelikle askerlerini kurtarmak için Mısır ile iyi ilişkiler içinde kalmaya çalıştı.

Nihayet 1252 ilkbaharında tüm esirlerin serbest bırakılmasını sağladı. IX. Louis bunu takiben Haçlı seferine devam edip uğramış olduğu mağlubiyeti telafi etme arzusundaydı.¹⁸⁷ Bu sebeple Müslümanlara karşı savaş için güçlü bir destek arayışına girmişti. Kendisine Moğolların yardım edebileceğini düşünüyordu. 1248 yılında Moğollarla bir ittifak girişimi olsa da Güyük Han'ın ani ölümü ve devamında gelen taht kavgaları ile uğraşmakta olan müttefik adayı Moğollar Haçlılarla ilgilenememişlerdir. Fakat 1253 yılında Moğol prensi Batu'nun oğlu Sartak'ın Hristiyanlığı kabul emesi IX. Louis'yi bu konuda heyecanlandırmış, yeni bir ittifak girişimi için fırsat yakaladığını düşündürmüştür. Böylece hemen harekete geçen IX. Louis, Sartak'a Fransisken rahip ve misyoner Wilhelm von Rubruk'u elçi olarak gönderip onu Hristiyanlara yardım için Suriye'ye davet etmiştir.¹⁸⁸ Ama Sartak, böyle bir ittifaka yetkisi olmadığını, bu girişimin kendisini aşacağını belirterek elçileri babası Batu'ya yönlendirmiştir.¹⁸⁹

IX. Louis Moğollarla ittifak hususunda çok arzulu olsa da yolladığı elçiler geri dönmeden Doğu'dan ayrılmak zorunda kaldı. Fransa'da birçok iç mesele onun daha fazla Doğu'da kalmasına imkân vermedi. Böylece IX. Louis 24 Nisan 1254 tarihinde yerine vekil sıfatında Geoffrey de Sargines'i bırakarak Akkâ'dan ayrılıp Fransa'ya döndü.¹⁹⁰

3.8. IX. LOUIS'İN ÜLKESİNE DÖNMESİNDEN SONRA DOĞU'DAKİ HAÇLILARIN DURUMU VE MOĞOLLARIN SURİYE SEFERİ

IX. Louis'nin bölgeden ayrıldığı yıl, Kudüs Kralı unvanını taşıyan Alman hükümdarı IV. Konrad'ın İtalya'da ölümü üzerine onun yerine oğlu Konradın Kudüs

¹⁸⁷ Runciman, **a.g.e.**, 239.

¹⁸⁸ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 220; Muhammed Said Güler, **Moğol İstilası ve Aynicalût Savaşı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2018, s. 48.

¹⁸⁹ Runciman, **a.g.e.**, 239 Ayrıca bkz. Özgür Türker, Serkan Ütken, "Haçlılar, Moğollar ve Ortadoğu'da Haçlı Moğol Münasebetleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi**, (319-344), c. 54 (2014). s. 338-339.

¹⁹⁰ Shirley, **The Rothelin Continuation**, s. 112.

kralı ilan edildi. Fakat yaşının küçük olması sebebiyle kendisine tayin edilen vekiller krallığı idare etti. Bu arada Venedik, Cenova ve Pisa arasındaki ticarî rekabet yüzünden krallıkta sürekli bir iç savaş durumu hâkimdi. Moğol tehdidi yüzünden korku içinde olan Müslümanlar ise Haçlılara karşı harekete geçmeye cesaret edemezlerdi. Bu sebeple Mısır Memlûk Sultanı Aybek ile Dımaşk Hâkimi en-Nâsır Yusuf uzlaşmayı tercih ederek 1255 ve 1256 yıllarında Franklarla anlaşma yapmışlardır. Müslümanların Hristiyanlarla anlaşma sebeplerinden biri de barışın ticarî yönden sağlayacağı faydadır.¹⁹¹

Bu sırada Moğolların Yakındoğu'yu istila hareketi de başlamıştı. 1248'de Güyük Han'ın ölümünden sonra taht kavgaları sonucunda Möngeke Moğol tahtına otururken kardeşi Kubilay'ı Çin üzerine, diğer kardeşi Hülâgû'yu ise Irak ve Suriye üzerine sefere gönderdi. Ocak 1256 yılında harekete geçen Hülâgû, önce Haşhâşîleri hedef aldı.¹⁹² Bunlar Moğollar için bir tehdit olduğu gibi Cengiz Han'ın oğlu Çağatay Haşhâşîler tarafından öldürülmüştü. Hülâgû yanında Hristiyanlığa inanan karısı Tokuz Hatun ve yine Hristiyan olan kumandanı Ketboğa ile harekete geçip İran'daki Haşhâşî kalelerini süratle zapt ederek onların ileri gelenlerini ortadan kaldırdı. 1257 yılının sonunda hedefi artık Bağdat idi. Hülâgû'nun Bağdat üzerindeki bahanesi, Halifenin Hülâgû Haşhâşî kalelerini zapt ederken kendisine destek birlikleri göndermemesiydi.¹⁹³ Sonucunda 11 Ocak 1258'de Anbar yakınında yapılan savaşın ardından Bağdat'ı kuşatan Moğollar 10 Şubat'ta şehre girdiler. Bunu takiben Moğollar burada Hristiyan halka zarar vermezken Müslümanların tamamını katlettiler; 40 gün süren katliamda 80.000 kişi öldürülmüştü. İslâm dünyası Bağdat'ın Moğollar tarafından işgali sonucunda ağır bir yıkıma uğramış Hilafet

¹⁹¹ Runciman, **a.g.e.**, 240; Muhammed Said Güler, **a.g.e.**, s. 123. el-Melikü'n-Nâsır Yusuf için bkz. Cengiz Tomar, "el-Melikü'n-Nâsır Yusuf", **DİA**, XXIX, 78.

¹⁹² Muhammed Said Güler, **a.g.e.**, s. 105.

¹⁹³ Muhammed Said Güler, **a.g.e.**, s. 110.

hanedanı da kaybetmişti.¹⁹⁴ Bu sırada Hristiyanlar ve özellikle de IX. Louis Moğolların Bağdat'ı fethini memnuniyetle karşılamıştı.¹⁹⁵

1260 yılına gelindiğinde Hülâgû Suriye'deki Eyyûbiler üzerine yönelmiştir. Bu sırada Eyyûbilerin Sultanı el-Kâmil el-Cezire'de bulunduğu sırada öldürülmüştür. Bu yöndeki akınların devamında Halep şehrine gelen Hülâgû, burada yaptığı kuşatmada şehrin surlarını yerle bir ederek burayı da ele geçirmiştir.

Batı'dan gelen Haçlılar ve Doğu'dan gelmekte olan Moğolların arasında kalan Müslümanlar için bu zamana kadar görmüş oldukları en zor dönemdi ve bölgedeki varlıklarını tehlikeye düşüren çaresizlik içinde çözüm aramaktaydılar. Hülâgû yer yer kıyım yaparak ilerlediği istila hareketlerine devam ederken Antakya'ya kadar ulaşmıştır. Bu sırada Antakya hâkimi VI. Bohemund Hülâgû'ya karşı koymadan itaat etmiştir. VI. Bohemund'un itaat etmiş olması Akkâ'da bulunan Haçlılar arasında memnuniyetsizlikle karşılanmıştır. Hatta Hülâgû'nun Antakya'ya Ortodoks bir patrik yerleştirme girişimine şiddetle karşı çıksalar da Haçlılar çok geçmeden Moğolların pek de Hristiyanlara yardım için orada bulunmadıklarını anlayınca buna çare aramaya başlamışlardır.¹⁹⁶

Haçlılar kendilerini kurtaracak çözümler ararlarken bu sırada Moğol tahtında bulunan Möngke'nin ölümü üzerine Hülâgû dönmek zorunda kaldı. Giderken yerine ordunun başına Ketboğa'yı bıraktı. Hülâgû'nun ardından işgal hareketlerine devam eden Ketboğa 1260 yılı içinde Hama ve Dımaşk'a Hristiyan ittifakıyla girer. Böylece Hülâgû'nun başlattığı istila hareketi ile Halep, Bağdat ve Dımaşk'ın zaptıyla üzerine İslâm dünyasına büyük bir darbe vurulmuştur.¹⁹⁷

Hülâgû'nun istila hareketi ve etkileri devam ederken Memlûklerin ilk sultanı İzzetin Aybek ölmüş, ardından çıkan karışıklık neticesinde yönetimi ele geçiren

¹⁹⁴ Yüksel Arslantaş, "Memlûk-Moğol Mücadelesi ve Orta Doğu Tarihine Etkileri", **Belleten**, LXVII, sayı 250, Ankara 2004, s. 783.

¹⁹⁵ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.224.

¹⁹⁶ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.226.

¹⁹⁷ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.226.

Kutuz, Moğollara karşı seferberlik ilan etmiştir.¹⁹⁸ Hemen güçlü bir ordu kurarak Filistin'e doğru hareket etmiş, bu sırada Hülâgû'nun dönüşünden sonra Moğolların girdikleri yerde Müslüman halk tarafından ayaklanmalar meydana gelmeye başlamıştır. Ketboğa bu duruma hemen karşı koyamamıştır. Böylece Kutuz, Ketboğa'nın hazır olmamasından faydalanarak güç toplama fırsatı elde etmiştir. İki ordu çok geçmeden Aynicâlût adı verilen yerde karşı karşıya geldi. Bu sırada çok fazla istihbarat alamayan Ketboğa tuzağa düşmüştü. Tam bu sırada Mısır birlikleri de Moğolları kuşatma altına almaya başlamıştı ki tuzağa düşürülen Ketboğa yakalanmış ve öldürülmüştü. Bu savaş sonucunda hem İslâm'ın durdurulmaya çalışılan yükselişi ve varlığını yok etmeye çalışan güçler etkisiz hale getirilmiş, Moğollar bir daha Suriye ve çevresine gelmeye teşebbüs edememişlerdir.¹⁹⁹ Böylece Memlûkler, İslâm'ı Bağdat'ın kaybından sonra aldığı bu ağır darbeden kurtarmış ve bu savaşın sonucu İslâm medeniyetinin daha güçlü var olmasını sağlamıştır. Böylece Eyyûbilerden sonra Memlûk siyasî oluşumuna sıcak bakmayan yerel halk bu zaferden sonra varlıklarını kabul etmeye başlamışlardır.²⁰⁰

Diğer yandan Haçlılar Doğu'daki varlıklarını güçlendirecek bir ittifak ve yardımı bulamamışlardır. Bu sırada 1268 yılında Fransa Kralı IX. Louis başta Yedinci Haçlı Seferi'nin intikamını almak için yeniden bir Haçlı seferi düzenleme girişiminde bulunur. Bunun için IX. Louis, Tunus yakınlarına kadar hareket eder ancak 1270 yılında gerçekleşen bu girişim vebaya yakalanıp ölmesi sebebiyle sonuçsuz kalır.

Moğolların bölgeden geri çekilmesi, Müslümanların tekrar güç kazanmaları ve IX. Louis'nin yeni bir Haçlı Seferi girişiminde başarısız olması sonucunda Haçlı krallığının çöküşü hızlanmış ve Doğu Akdeniz'deki Haçlı varlığı zarar görmeye başlamıştır.

¹⁹⁸ Abdülkerim Özaydın, "Aynicâlût Savaşı", *DİA*, IV, 276.

¹⁹⁹ Abdülkerim Özaydın, *a.g.m.*, s. 276.

²⁰⁰ Fatih Yahya Ayaz, *Memlûk-Kıbrıs İlişkileri Kıbrıs'ta İlk Türk Hakimiyeti*, Ankara 2016, s. 40. Ayrıca bkz. Nikola Ziyade, "Aynicâlût'da Moğolların Yenilgisi Arap Medeniyetini Kurtardı", *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, yıl III, sayı 11, Ankara 2003, s. 155.

Sonuç olarak bu bölümde Eyyûbîlerin başa gelen hükümdarları Turanşah ile haçlılar arasındaki savaşların üzerinde durulmaya devam edilmiştir. Bununla beraber geri çekilmeye başlayan Haçlı ordusu ile sıcak çatışmalar devam etmekte olduğu gibi Fransa kralı IX. Louis'nin esareti ve Dimyat'ın Haçlıların elinden çıkmasıyla Yedinci Haçlı Seferi'nin sonuçları üzerinde durulmuştur. Bunların yanı sıra hükümdarlığı çok sürmeyen Turanşah'ın tahttan indirilmesi ardından Memlûklerin durumu üzerinde durulmuştur. Bu sırada Moğolların Suriye Seferi sırasında bölgedeki Haçlılara ve Müslümanlara etkilerine de değinilmiştir.

SONUÇ

Mısır'a bir Haçlı seferi düzenleme düşüncesi ilk kez XIII. yüzyılın başlarında gündeme gelmişti. Dördüncü Haçlı Seferi'nin hedefi başlangıçta Mısır olarak belirlense de harekât İstanbul'a yönelmişti. İslâm dünyasının o dönemdeki merkezi olan Mısır'a Haçlı seferi düşüncesi 1218-1221 yıllarındaki Beşinci Haçlı Seferi sırasında fiilen gerçekleştirilmiş, ama harekât beklenen hedeflere ulaşamamıştı.

Politik hedefleri doğrultusunda Doğu'ya Altıncı Haçlı Seferini düzenleyen Alman İmparatoru II. Fredrich, 1229 yılında Kudüs'ü diploması yoluyla Müslümanlardan geri almış ve bu süreçte imzalanan Yafa antlaşması ile Eyyûbi-Haçlılar arasında on yıllık barış sürecine girilmiştir. Söz konusu antlaşmanın süresinin dolmasına yakın papa IX. Gregorius yeni bir Haçlı Seferi düzenlemek amacıyla girişimlere başlamıştır. Bu sırada ise Eyyûbiler kendi meseleleri ile meşguldüler.²⁰¹ Sefer için gönüllü Fransız asilzâdelerden oluşan bir Haçlı ordusu Navarra Kralı Thibaut de Champagne'ın kumandasında Doğu'ya geldi.²⁰² Fakat Dımaşk emîri ile ittifakta bulunsalar da plansız hareket eden Haçlı birlikleri Memlûk askerlerine karşı koyamadığı için başarısız girişimlerin ardından harekât son buldu.

1244 yılına gelindiğinde Eyyûbi Sultanı el-Melikü's-Sâlih, bu süreçte Moğolların önünden kaçarak el-Cezîre ve Kuzey Suriye'ye gelmiş olan Hârizm Türklerini Haçlılara karşı savaş için hizmetine aldı. Böylece Hârizmliler Kudüs'ü zapt edip yağmaladılar. Buna karşılık Akkâ Krallığı Eyyûbi ailesinden Hıms, Dımaşk ve Kerek hükümdarlarıyla iş birliği yaptı. Fakat müttefik Eyyûbi-Haçlı kuvvetleri 17 Ekim 1244 tarihinde Gazze (La Forbie) önünde Baybars kumandasındaki Memlûkler ve Hârizmliler tarafından büyük bir hezimetle uğratıldı. Böylece Haçlılar 1187 Hittîn Savaşı'ndan beri uğradıkları en büyük yenilgi ile askerî güçlerini yitirdiler ve Altıncı

²⁰¹ Demirkent, **a.g.e.**, s. 206-207.

²⁰² Runciman, **a.g.e.**, 184-185.

Haçlı Seferi sayesinde elde ettikleri bütün kazanımları kaybettiler. Bu gelişmeler üzerine Beyrut Psikoposu Galeran ve Antakya patriği Albert katıldıkları 1245 Lyon Konsili'nde Doğu'daki Haçlılar adına acil yardım istedi. Böylece papa, Kudüs'ün kaybı ve Gazze yenilgisi üzerine tekrar sefere çıkmak isteyen Kral IX. Louis'nin liderliğinde düzenlenecek yeni bir Haçlı Seferi ilan etti. 1248 yılında Kıbrıs'a varan IX. Louis 4 Haziran 1249'da Dimyat'a çıkarma yaptı. Karşı koyamayan Müslümanlar Mansûre'ye çekilince Haçlılar zorluk çekmeden Dimyat'ı ele geçirdiler; sonra da Kahire üzerine yürümeye hazırlandılar. Sultan el-Melikü's-Sâlih Dimyat'ın boşaltılması karşılığında Kudüs'ü Haçlılara vermeyi teklif ettiyse de Louis Müslümanlarla anlaşma taraftarı değildi. Kralın kardeşi Artois kontu Robert, Mansûre yakınındaki Müslüman karargâhına baskın düzenleyip kazandığı başarıdan sonra kendi kuvvetleriyle Mansûre'yi ele geçirmeye karar verdi. Fakat bu Haçlı birliği kumandan Baybars tarafından Mansûre'de pusuya düşürülüp imha edildi. Bu sırada iktidar değişikliği yaşanan Eyyûbilerde el-Melikü's-Sâlih ölmüş, yerine Turanşah geçmişti (Şubat 1250). Turanşah'ın aldığı tedbirler sonucunda açlık ve hastalıktan perişan olan ordu Dimyat'a geri dönmeye çalışırken Memlûkler tarafından sıkıştırıldı; Kral IX. Louis ve tüm ordusu esir alındı. Bir süre sonra kendisi Dimyat'ı Müslümanlara geri vererek serbest kalabildi. Yapılan anlaşmaya göre askerlerini kurtarmak için bir milyon Bizans altını ödemeye razı oldu. IX. Louis esaretten kurtulunca Akkâ'ya giderek bir süre daha Doğu'da kaldı; bu arada Moğollarla ittifak kurma çabası içinde elçi heyeti gönderip onları Hristiyanlara yardım için Filistin'e davet etti. Fakat Louis bir süre sonra Fransa'daki iç meseleler sebebiyle Doğu'dan ayrılıp ülkesine dönmek zorunda kaldı.²⁰³

Yedinci Haçlı Seferi'nin hedefi önce Eyyûbilerin güç merkezi Kahire'yi ele geçirerek Mısır'da Müslümanların gücünü kırmak sonra da Kudüs'e yönelip bölgeyi kolayca geri almaktı. Fakat IX. Louis ve ordusu Dimyat'ı ele geçirdikten sonra Kahire'ye doğru ilerlerken birçok güçlkle karşılaşmıştı. Nil Nehri üzerindeki kanallardan geçemeyen Haçlı ordusu Müslümanlarla olan sıcak çatışmalarda nehrin bu zor yönü sebebiyle başarılı olamamıştı. Sonuç olarak bir kralın komuta ettiği

²⁰³ Demikent, a.g.e., s. 220.

Yedinci Haçlı Seferi başarısızlıkla sonuçlandığı gibi liderleri dâhil bütün Haçlı ordusu Memlûkler tarafından esir alındı. Müslümanlar açısından da IX. Louis'nin Kahire üzerine yürüyüşü sırasında Mısır'da yaşanan iktidar değişikliği Haçlıların beklentisinin aksine kötü sonuçlar doğurmadı. Haçlı Seferi'nin sona ermesinden sonra Turanşah ile Memlûkler arasındaki münasebetler kötüleşti. Turanşah'ın ortadan kaldırılması üzerine Kahire'de Memlûklerin iktidarı başladı. Böylece İslâm-Haçlı ilişkilerinde yeni bir döneme girilirken Memlûkler, Eyyûbiler gibi uzlaşmacı bir politika yerine taviz vermez bir tutum sergileyerek amansız bir şekilde bölgedeki Haçlılara karşı mücadeleyi sürdürecektlerdi.

KAYNAKÇA

- .ABU-MUNSHAR, Maher, “Sultan al-Kâmil, Emperor Frederick II and the Submission of Jarusalem”, **International Journal of Social Science and Humanity**, III/5 (2013), 443-447.
- AĞIR, Abdullah Mesut, “St. Louis’nin Haçlı Seferi Esnasında Mısır ve Suriye de Siyasî Durum”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 4 (2009), s. 88-121.
- ALTAN, Ebru, **Antakya Haçlı Prinkepliği Kuruluş Devri (1098-1112)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.
- ANONYMUS, The Rothelin, **The Rothelin Continuation** Anonymous Old French Prose History of the Crusades and the Crusader States between 1229-1261, terc. Peter Jackson.
- _____, “Kıbrıs Haçlı Krallığı (1191-1489)”, **Türkler**, ed. Hasan Celâl Güzel v.d., VI, Ankara 2002, s. 695-700.
- ARSLANTAŞ, Yüksel, "Memlûk-Moğol Mücadelesi ve Orta Doğu Tarihine Etkileri", **Belleten**, LXVII, Ankara 2004, s. 781-799.
- AYAZ, Fatih Yahya, **Memlûkler (1250-1517)**, İSAM Yayınları, İstanbul 2015.
- _____, **Memlûk-Kıbrıs İlişkileri Kıbrıs’ta İlk Türk Hakimiyeti**, Ankara 2016.
- BASUĞUY, Bedrettin, “Yedinci Haçlı Seferi: el-Melikü’l-Muazzam Tûrânşâh, Saint Louis ve Mansûra Savaşı”, **Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, V/10 (2017), s. 167-201.
- BERROU, Oliver, **The Role of Genoa in the Latin Kingdom of Jerusalem: Political and Diplomatic Struggles Between 1250 and 1291**, Royal Holloway, University of London Basılmamış Doktora Tezi, London 2017.

CARPINI, Jean de Plano, **Moğol Tarihi ve Seyahatnâmesi (1245-1247)**, çev. Ergin Ayan, Trabzon 2000.

d'AVESNES, Baudoin, '**Chronicon Hanoiense**' MGHS, Vol.25.Troubadour's song (1245?), ed. Joseph Bédier and Pierre Aubry, Les Chanson de Croisade (Paris 1909), terc. Peter Jackson.s.

DEMİRKENT, Işın, **Haçlı Seferleri**, İstanbul 1997.

_____, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı**, sayı 35 (1994), s. 65-78.

DÜZGÜN, Şaban Ali, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri dönemindeki İlişkiler", **Türkler**, ed. Hasan Celâl Güzel v.d., VI, Ankara 2002, s. 669-680.

Ebü'l-Ferec (Bar Hebraeus), **Abû'l-Farac Tarihi**, çev. Ömer Rıza Doğrul, II, Ankara 1999.

GUNNIS, Rupert, **Historic Cyprus a Guide to its Town and Villages Monateries and Castels**, London 1936.

GÜLER, Muhammed Said, **Moğol İstilâsı ve Aynicalût Savaşı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2018.

HAREAU, J.B., **Quelques Letters d'Innocent IV**. Extraites des Manuscrits de la Bibliothèque Nationale (N. 1194-1203 Du Fonds Moreau), Paris 1876, terc. Peter Jackson.

HILLENBRAND. C., **Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri**, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2015.

HILL, George, **A History of Cyprus: The Frankish Period, 1192-1432**, II, Cambridge 2010.

HOLT, P. M., **Haçlı Devletleri ve Komşuları: Urfa Kontluğu, Antakya Prenslığı, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı**, çev. Tanju Akad, İstanbul 2007.

HUMPREYS, Stephen R., “Ayyubids, Mamluks, and the Latin East in Thirteenth Century”, **Mamluk Studies Review**, II (1998), s. 1-17.

İbn Vasıl, **Müferric al Kurub Fi Ahbari Beni Eyyub (1263)**, ed. Cemaleddin Shayyal Hasein Rabie and Said el Fath Ashur, Vol. 3, Cairo 1953-77, terc. Peter Jackson.

JACKSON, Peter, **The Seventh Crusade 1244-1254, Sources and Documents**, Farnham 2009.

Jean de Beaumont, royal chamberlain, to Geoffrey de la Chapelle, Damietta 25 June 1249, in Comte (P.) Riant, ‘**Six lettres relatives aux croisades**’, AOL, 1 (1881): 383-92; this text reproduced in *Letters françaises du XIIIe siècle*, ed. Foulet, terc. Jackson

JOINVILLE, Jean de, **Bir Haçlının Hatıraları**, çev. Cüneyt Kanat, Ankara 2016.

KARAKAŞ, Şehri, **Haçlı Seferi (1218-1221)**, Gazi Üniversitesi, Basılmamış **Yüksek Lisans Tezi** Ankara, 2017.

KOÇUK, İsmail, **İznik Bizans Devleti Tarihi Kuruluş Devri (1204-1214)**, İstanbul Üniversitesi, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2017.

LOCK, Peter, **The Routledge Companion to the Crusades**, Routledge USA, New York 2006.

Qaratay al-Izzi al Khazandari, **Ta’rih majmu al-nawadir** (c.1330) Forschungs- und Landesbibliothek Gotha, ms. Orient. A 1655, terc. Peter Jackson.

LOTAN, Sholomo (Ramat-Gan),” The Battle of La Forbie (1244) And its Aftermath-Re-examination of the Military Order’s Involvement In the Latin Kingdom of Jerusalem in the Mid-Thirteenth Century”, **Ordines Militares Yearbook For the Military Orders**, XVII (2012), s. 53-68.

MAALOUF, Amin, **Arapların Gözünden Haçlı Seferleri**, çev: Ali Berktaş, İstanbul 2006.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Aynicâlût Savaşı”, **DİA**, IV, 275-276.

- PAINTER, Sidney, “The Crusade of Theobald of Champagne and Richard of Cornwall, 1239-1241”, **A History of the Crusades**, ed. Kenneth M. Setton, II, Madison-Wisconsin, 1969, s. 463-486.
- PARISIENSIS, Matthaedi (Matthaeus Parisiensis), **Chronica Majora**, ed. Henry R. Luard, II, London 1872-1880.
- PARISIENSIS, **Chronica Majora**, II, s. 119.-Pope Innocent IV to (Eudes), Bishop of Tusculum and Papal Legate, 9 July 1247; Queen Blanche to Henry III, King of England (1249), in Matthew Paris, *Chronica Majora* vol.6: *Additamenta*, , terc. Jackson.
- PAYNE, Robert, **The Crusades: A History**, London 1998.
- PERRY, Frederick, **Saint Louis (Louis IX of France): the Most Christian King**, Newyork-London 1900.
- PHILLIPS, Jonathan, **Holy Warriors: A Modern History of the Crusades**, New York 2010.
- RAHİMLİ, İsmail, **Siyasi Amaçlı Haçlı Seferlerine Bir Örnek: Alman İmparatoru II. Friedrich’in Doğu’ya Seferi (1228-1229)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.
- RUNCIMAN, Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, III, Ankara 2008.
- Sıbt Ibn al Cevzi (Şemseddin Ebu’l Muzaffer Yusuf ibn Kizukli? (Qizughli), **Mir’at-ül zaman fi Tarih’ül Ayan**, Vol. 8/2 Haydarabad,1372-H.1952, terc. Peter Jackson.
- SHIRLEY, Janet, **Crusader Syria in the Thirteenth Century: The Rothelin Continuation of the History of William of Tyre with Part of the Eracles or Acre Text**, ed. Janet Shirley, Aldershot 1999.
- STRAYER, Joseph S., “The Crusades of Louis IX”, **A History of the Crusades**, ed. Kenneth M. Setton, II, Madison-Wisconsin 1969², s. 487-520.

Şemseddin Muhammed İbn Ahmed el-Dhababi (d.1348) **Tarih'ül İslam**, ed. Umar Abd-al-Salam Tadmuri, Vol.5, 641-650 H. Beyrut 1419- H.1998, terc. Peter Jackson.

ŞEŞEN, Ramazan, **Haçlılar Önünde Sultan Baybars**, İstanbul 2013.

_____, **Eyyûbîler (1169-1260)**, İSAM Yayınları, İstanbul 2012.

TANERİ, Aydın, “Hârizmşahlar”, **DİA**, XVI, 228-231.

TOMAR, Cengiz, “Şecerüddür”, **DİA**, XXXVIII, 404-405.

_____, “el-Melikü'n-Nâsır Yusuf”, **DİA**, XXIX, 78-79.

TÜRKER Özgür, ÜKTEN Serkan, “Haçlılar, Moğollar ve Ortadoğu'da Haçlı Moğol Münasebetleri”, **Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c.54 (2014), s. 319-344.

YİĞİT, İsmail, “Memlükler”, **DİA**, XXIX, 97-100.

ZİYÂDE, Nikola, “Ayn-ı Calût'da Moğolların Yenilgisi Arap Medeniyetini Kurtardı”, **Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi**, çev. İbrahim Ethem Polat, yıl III Sayı 11, Ankara 2003, s. 153-158.

Url-1<www.medievalists.net>, erişim tarihi, 13.10.2020.

Url-2<www.commonswikimedia.org>, erişim tarihi, 06.03.2018.

Url-3<www.medievalists.net>, erişim tarihi, - .

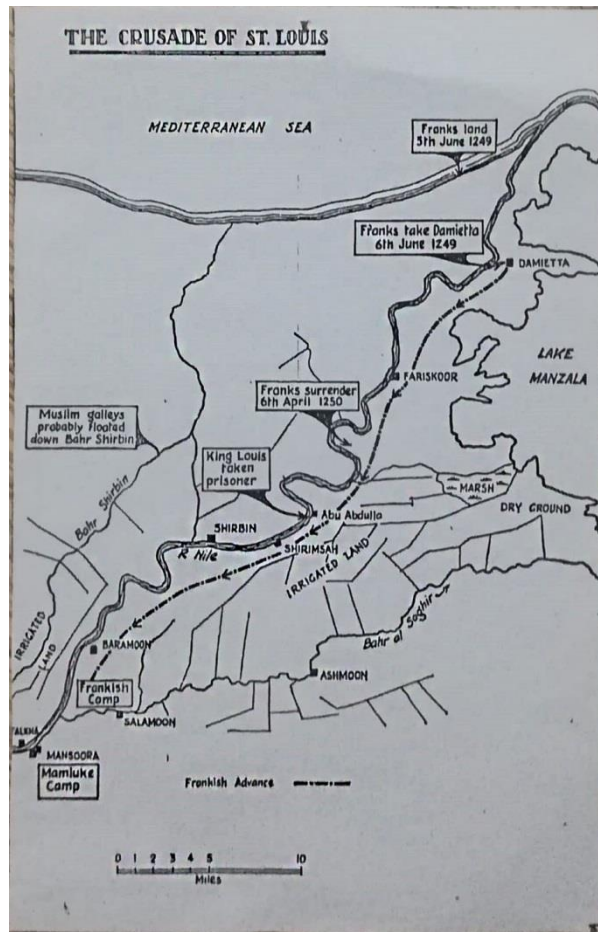
Url-4 <www.usu.edu>, erişim tarihi, 27 Mayıs 2008.

Url-5 <www.ballandalus.wordpress.com> erişim tarihi, 01.06.2015.

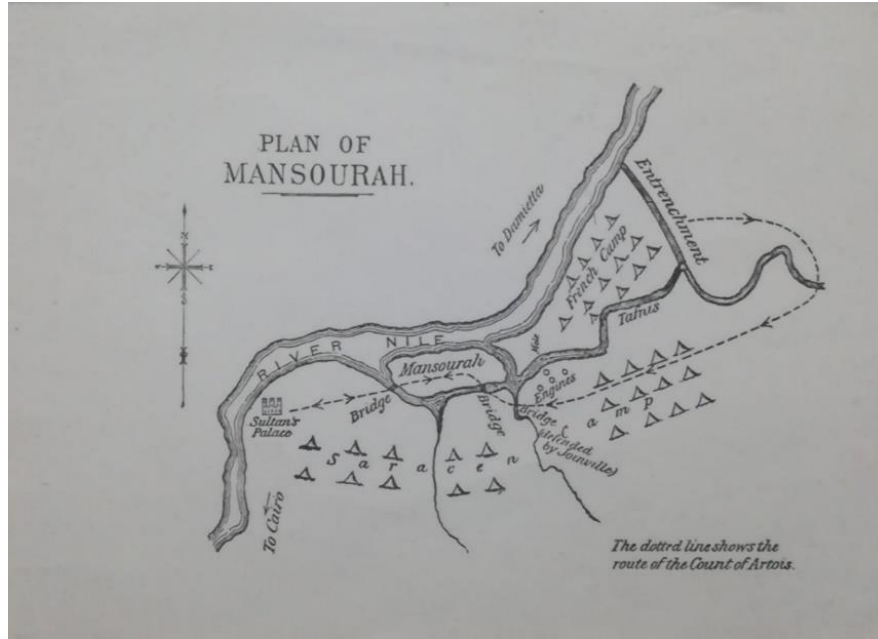
Url-6<<https://tr.wikipedia.org>> erişim tarihi, 19.03.2021.

Url-7<<https://www.medievalists.net>> erişim tarihi, -

EKLER

EK-1 Aziz Louis'nin Haçlı Seferi, Robert Payne, The Crusades A History, London.

EK-2 Mansura'nın Planı ve Artois kontunun Rotasını Gösteren Noktalar,
 Frederick Perry, Saint Louis (Louis IX of France): the Most Christian King,
 Newyork-London 1900.

EK-3 La Forbie (Gazze) savaşı, (www.medievalists.net)

EK-4 Sultan'ın ve Hristiyan Elçilerin Fidyeye görüşmeleri, (Frederick Perry, Saint Louis (Louis IX of France): the Most Christian King, Newyork-London 1900.)

EK-5 Dimyat'ın Zaptı (www.wikimedia.org)

EK-6 Aziz Louis'nin Haçlı Seferi yolculuğu. (www.usu.edu.com)

EK-8 Jean de Joinville'in Kitabını X. Louis'ye Takdim Ediři.

(<https://tr.wikipedia.org>)

EK-9 Fransa Kralı Aziz Louis'nin ölümü. (www.medievalists.net)